

**T.C  
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ  
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ  
TEMEL EĞİTİM ANABİLİMDALI  
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ BİLİMDALI  
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**OKUL ÖNCESİ DEĞERLER EĞİTİMİ PROGRAMININ 5-6 YAŞ  
ÇOCUKLARININ SOSYAL DUYGUSAL UYUM VE DEĞER  
DÜZEYLERİ ÜZERİNE ETKİSİ**

**Hayriye ASAR**

**Danışman**

**Prof. Dr. Mustafa BULUŞ**

## JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Bu çalışma, Temel Eğitim Anabilim Dalı, Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalında jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç.Dr.Fatma Nilgün CEVHER KALBURAN



Üye : Prof.Dr.Mustafa BULUŞ



Üye : Dr.Öğr.Üyesi Ayşe SAMUR ÖZTÜRK



Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulunun ..10../27../2019 tarih ve 29../42. sayılı kararı ile onaylanmıştır.



Prof.Dr.Mustafa BULUŞ  
Enstitü Müdürü

## ETİK BEYANNAMESİ

Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nün yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi; görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu; başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eslere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu; atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi; kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı; bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

  
Hayriye ASAR

## TEŞEKKÜR

Tezimin her aşamasında karşılaştığım her konuda ve her zorlukta bana rehberlik eden, değerli düşüncelerini, zamanlarını ve ilgilerini benimle paylaşan, danışmanım Prof. Dr. Mustafa Buluş'a, Abdullah ATAN'a ve varlığı ile bana güç veren ve desteklerini benden hiç esirgemeyen annem ve babama teşekkürlerimi sunarım.

## ÖZET

### Okul Öncesi Değerler Eğitimi Programının 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Duygusal Uyum ve Değer Düzeyleri Üzerine Etkisi

ASAR, Hayriye

Yüksek lisans Tezi, Okul Öncesi ABD  
Okul Öncesi Bilim Dalı  
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mustafa BULUŞ  
Mayıs 2019, sayfa 96

Bu çalışmanın amacı, hazırlanan Okul Öncesi Değerler Eğitimi Programının 5-6 yaş çocuklarının sosyal duygusal uyum ve değer düzeyleri üzerine etkisinin olup olmadığını araştırmaktır. Araştırmada, Okul Öncesi Değerler Eğitimi Programına katılan çocuklarla, bu eğitime katılmayan çocukların sosyal duygusal uyum ve değer düzeyleri arasındaki farkı ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaçla çalışmada kontrol gruplu ön test-son test yarı deneysel desen kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, benzer sosyoekonomik düzeyde olduğu düşünülen Muğla'nın Bayır mahallesinde bulunan Millî Eğitim Bakanlığına bağlı Bayır İlkokuluna devam eden 11 kontrol, 11 deney grubu olmak üzere 22 çocuk oluşturmuştur. Araştırmanın verileri, Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme (SYDD-30) Ölçeği ve Okul Öncesi Değerler Ölçeği kullanılarak elde edilmiştir. Ölçme araçlarından elde edilen veriler SPSS paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; Okul Öncesi Değerler Ölçeğinden elde edilen puanlar incelendiğinde, deney ve kontrol grubu çocuklarının dostluk/arkadaşlık ve iş birliği değerlerinin son test puan ortalamalarının deney grubu lehine istatistiksel olarak anlamlı olduğu; sorumluluk, saygı, dürüstlük ve paylaşım değerlerinde ise bir artış görülmekle birlikte bu değişimin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulunmuştur. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme (SYDD-30) ölçeğinden elde edilen puanlar incelendiğinde ise; deney ve kontrol grubu çocuklarının sosyal yetkinlik ve anksiyete-içe dönüklük son test puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir değişim olmadığı; kızgınlık-saldırganlık puan ortalamalarında ise deney grubu lehine anlamlı bir değişim olduğu bulunmuştur. Deney grubu ön test-son test bulguları karşılaştırıldığında, sosyal yetkinlik, kızgınlık-saldırganlık ve anksiyete-içe dönüklük puan ortalamalarının eğitim sonrası lehine anlamlı bir değişim olduğu görülmüştür. Kontrol gurubu ön test-son test araştırma bulgularına göre ise sosyal yetkinlik puan ortalamalarının arttığı, anksiyete-içe dönüklük puan ortalamalarının azaldığı ancak kızgınlık-saldırganlık düzeylerinde anlamlı bir değişim olmadığı bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Okul öncesi eğitim, değer, değerler eğitimi, sosyal duygusal uyum,

## **ABSTRACT**

### **The Effect of Preschool Values Education Program on Social Emotional Adjustment and Value Levels of 5-6 Age Children**

ASAR, Hayriye

Master's Thesis, Department of Educational Sciences, Preschool Science

Thesis Advisor: Prof. Dr. Mustafa BULUŞ

May 2019, 96 pages

The aim of this study is to investigate whether the preschool values education program has an effect on social emotional adaptation levels and value levels of 5-6 years old children. In this study, the control group pre-test post-test quasi-experimental design was used to reveal the difference between the students attending the Preschool Values Education Program and those who did not attend the education. The study group consisted of 22 students, 11 of whom were experimental and 11 of which were assigned to Bayır Primary School in Bayır neighborhood of Muğla, which is considered to have similar socioeconomic status. The data of the study were obtained by using the Social Competence and Behavior Evaluation Scale (SCBE – 30) and Preschool Values Scale. The data were analyzed by using SPSS package. According to the findings of the study; when the scores obtained from the Preschool Values Scale were examined, it was found that post-test mean scores of friendship/companionship and cooperation values of experimental and control group children were statistically significant in favor of experimental group; while there was an increase in the values of responsibility, respect, honesty and sharing, it was found that this difference was not statistically significant. When the mean scores obtained from Social Competence and Behavior Evaluation Scale (SCBE – 30) are examined; there was no statistically significant difference between the mean scores of social competence and anxiety-introversion post-test in the experimental and control group children; however, anger-aggression score was found to be a significant difference. When the pre-test and post-test findings of the experimental group were compared, it was seen that there was a significant difference in favor of social competence, anger-aggression and anxiety-introversion scores after the training. According to the pre-test and post-test findings of the control group, it was found that social competence averages increased, anxiety-introversion average scores decreased but there was no significant change in anger-aggression levels.

Keywords: Early childhood education, values education, social emotional adaptation

## İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZ ONAY FORMU .....	iii
ETİK BEYANNAMESİ .....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET .....	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER .....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xii
BİRİNCİ BÖLÜM: GİRİŞ.....	1
1.1.Problem Durumu .....	4
1.1.1. Problem Cümlesi .....	4
1.1.2. Alt Problemler .....	4
1.2. Araştırmanın Amacı .....	5
1.3. Araştırmanın Önemi .....	5
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları .....	7
1.5. Sayıtlar .....	7
1.6. Tanımlar .....	8
İKİNCİ BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR .....	9
2.1.Kuramsal Çerçeve .....	9
2.1.1. Bir Kavram Olarak Değer ve Değer Teorileri.....	9
2.1.1.1. Edward Spanger değer teorileri.....	10
2.1.1.2. Gordon Allport, Vernon ve Lindzey'in değerler teorisi. ....	11
2.1.1.3. Milton Rokeach'ın değer teorisi. ....	12
2.1.1.4. Gordon Nelson değer teorisi. ....	14
2.1.1.5. Hofstede'nin değer teorisi.....	14
2.1.1.6. Shalom Schwartz'ın değer teorisi. ....	15
2.1.2. Değerler Eğitimi .....	18
2.1.3. Değer Eğitimi Yaklaşımları.....	18
2.1.3.1. Örtük program yaklaşımı. ....	18
2.1.3.2. Değer açıklama yaklaşımı. ....	19
2.1.3.3. Ahlaki muhakeme yaklaşımı.....	20
2.1.3.4. Değer analiz yaklaşımı. ....	20
2.1.3.5. Telkin etme yaklaşımı. ....	21
2.1.3.6. Kohlberg' in adil topluluk okulları yaklaşımı.....	21

2.1.3.7. Eylem ve gözlem yoluyla değer eğitimi yaklaşımı.....	22
2.1.4. Okul Öncesinde Değerler Eğitimi .....	23
2.1.5. Türkiye’de ve Dünyada Uygulanan Değerler Eğitimi Programları .....	24
2.1.6. Sosyal Duygusal Gelişim.....	27
2.1.7. Sosyal Duygusal Uyum .....	29
2.2 Konuyla İlgili Yapılan Çalışmalar.....	32
2.2.1. Konuyla İlgili Yapılan Ulusal ve Uluslararası Çalışmalar .....	32
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM YÖNTEM .....	42
3.1.Araştırma Deseni .....	42
3.2. Çalışma Grubu.....	42
3.3. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri .....	43
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu .....	43
3.3.2. Okul Öncesi Değerler Ölçeği .....	43
3.3.3. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme-30 (SYDD-30) Ölçeği .....	44
3.5.Veritoplama Süreci.....	44
3.6. Okul Öncesi Değerler Eğitimi Programı .....	45
3.6.1. Programın Amacı.....	45
3.6.2. Programın Hazırlanma Süreci ve Programın İçeriği .....	45
3.6.3. Programın Uygulama Süreci.....	48
3.5. Verilerin Analizi .....	55
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: BULGULAR VE YORUM .....	56
4.1 “Deney ve kontrol grubu çocuklarının Okul Öncesi Değerler Ölçeği ön test toplam puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?” Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	56
4.2. “Deney ve kontrol grubu çocuklarının, Okul Öncesi Değerler Ölçeği son test toplam puanları arasında anlamlı bir Değişim var mıdır?” Alt Problemine İlişkin Bulgular .....	57
4.3. “Deney grubu çocuklarının Okul Öncesi Değerler Ölçeği ön test ve son test toplam puanlarının sıra ortalamaları arasında anlamlı bir Değişim var mıdır?” Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	58
4.4. “Kontrol grubu çocuklarının Okul Öncesi Değerler Ölçeği ön test ve son test toplam puanlarının sıra ortalamaları arasında anlamlı bir Değişim var mıdır?” Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	59
4.5. “Deney ve kontrol grubu çocuklarının Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme (SYDD-30) Ölçeği ön test toplam puanları arasında anlamlı bir değişim var mıdır?” Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	60



4.6. “Deney ve kontrol grubu çocuklarının Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme (SYDD-30) ölçeği son test toplam puanları arasında anlamlı bir değişim var mıdır?” Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	61
4.7. “Deney grubu çocuklarının. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme (SYDD-30) Ölçeği ön test ve son test toplam puanlarının sıra ortalamaları arasında anlamlı bir değişim var mıdır?” Alt Problemine İlişkin Puanlar .....	62
4.8 “Kontrol grubu çocuklarının. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme (SYDD-30) Ölçeği ön test ve son test toplam puanlarının sıra ortalamaları arasında anlamlı bir değişim var mıdır?” alt problemine ilişkin puanlar.....	63
BEŞİNCİ BÖLÜM: TARTIŞMA SONUÇ VE ÖNERİLER .....	64
5.1. Tartışma ve Sonuç .....	64
5.1.1. Deney ve Kontrol Grubu 5-6 Yaş Çocuklarının Değer Düzeyi Puan Ortalamalarına İlişkin Tartışma ve Sonuç .....	64
5.1.2. Deney ve Kontrol Grubu 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Duygusal Uyum Puan Ortalamalarına İlişkin Tartışma ve Sonuç .....	66
5.2. Öneriler.....	67
KAYNAKÇA.....	69
EKLER.....	80
Ek A: Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği-30.....	81
Ek B: OKULÖNCESİ DEĞERLER ÖLÇEĞİ AİLE FORMU .....	82
Ek C: ÖLÇEK İZİNİ.....	83
Ek D: ÖZGEÇMİŞ .....	85
Ek E: UYGULAMA RAPORU.....	84

## TABLolar LİSTESİ

Tablo 3.1. Öntest Sontest Kontrol Grubu Desen .....	42
Tablo.4.1. Deney ve Kontrol Grubu Çocuklarının Okul Öncesi Değerler Ölçeği Ön Test Puanları Arasındaki Değişime İlişkin Mann – Whitney U Testi Sonuçları.....	56
Tablo.4.2. Deney ve Kontrol Grubu Çocuklarının, Okul Öncesi Değerler Ölçeği Son Test Puanları Arasındaki Değişime İlişkin Mann – Whitney U Testi Sonuçları.....	57
Tablo. 4.3. Deney Grubu Çocuklarının Okul Öncesi Değerler Ölçeği Ön Test ve Son Test Puanları Arasındaki Değişime İlişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları .....	58
Tablo.4.4. Kontrol Grubu Çocuklarının Okul Öncesi Değerler Ölçeği Ön Test ve Son Test Puanları Arasındaki Değişime İlişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları .....	59
Tablo. 4.5. Deney ve Kontrol Grubu Çocuklarının Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme (SYDD-30) Ölçeği Ön Test Puanları Arasındaki Değişime İlişkin Mann – Whitney U Testi Sonuçları.....	60
Tablo. 4.6. Deney ve Kontrol Grubu Çocuklarının Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme (SYDD-30) Ölçeği Son Test Puanları Arasındaki Değişime İlişkin Mann – Whitney U Testi Sonuçları.....	61
Tablo. 4.7. Deney Grubu Çocuklarının Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Ön Test ve Son Test Puanları Arasındaki Değişime İlişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları.....	62
Tablo: 4.8 Kontrol Grubu Çocuklarının Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Ön Test ve Son Test Puanları Arasındaki Değişime İlişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları .....	63

## BİRİNCİ BÖLÜM: GİRİŞ

Yaşam şartları, farklılaşan insan davranışları, toplumsal olaylar ve teknolojinin gelişimi gibi değişimler çocukları olumlu ve olumsuz olarak etkilemektedir. Bu etkilerin sonucunda çocukların davranışlarında görülen farklılıklar ve yaşanan sorunlar, değer ve değer eğitimi gündeme getirmektedir. Değer; kişisel ya da sosyal tercihlerde güzellik, hakikat, sevgi, dürüstlük ve sadakat gibi iyi ve güzel kabul edilen şeyler olarak tanımlanmaktadır (Hestead ve Taylor, 1996). Hökelekli' ye (2013) göre ise değer davranışlarımıza yön veren, ona rehberlik eden inanç ve olaylara karşı tepkimizin yerindedeliğini, güzelliğini, ahlakiliğini belirlemede rehberlik eden ilkeler ve tutumlardır. Değer eğitimi ise; gençlerin ve çocukların pozitif değerleri fark edip geliştirmeleri ve potansiyellerine göre ilerlemeleri için sürdürülen eğitimsel gayretlerdir (United Nations Educational, Scientific ve Cultural Organizations, 2010). Çağlayan (2006) değerler eğitimi; bireysel kimliğe yeni kazanımlar sağlayan, insanın önemini ortaya çıkaran ve kurumsal kimliğe anlam kazandıran bir eğitim olarak tanımlar. Bu eğitim ile karakterli, dürüst ve ahlak sahibi bireyler yetiştirilmek istenir (Alpöge, 2011).

Pozitif karakterin gelişimi, yaşam boyu süren bir çabadır ve erken çocukluk döneminde başlamalıdır (Lea Lee ve Manning, 2013). Şişman ve Turan (2002), değer sisteminin çocuklar on yaşına gelene kadar geniş ölçüde oluştuğunu ve ardından gelen dönemlerde değişimin zorluğunu belirtmektedir. Erken çocukluk döneminde edinilen düşünce, davranış ve tutumlar çocukların değer yargılarının temelini oluşturur. İnsanlar yaşam boyu değer edinebilir ancak ilk bilgi kazanımları çocukluk döneminde (Uyanık-Balat ve Balaban-Dağal, 2009). Okul öncesi dönemden itibaren değerleri benimseyen çocuklar kararlarını kendileri verebilen, problem çözme becerileri olan, özgüvenli ve tüm bunları sonucunda da mutlu bireyler olarak yetiştirler (Alpöge, 2011, s. 113). Yaşam boyu huzurlu, şiddet içermeyen etkinliklere, kişiye ve başkalarına saygıya yönelik çeşitliliğin takdirinin ilk adımları, çocukların olgunlaşma yoluna girdikleri, bilişsel algılarının ve duygusal tepkilerinin son derece açık olduğu erken çocukluk döneminde atılabilir (UNESCO, 2000). Erken dönemde kazanılan pozitif yönlü ilk deneyimler, çocuğun gelecekte sağlıklı düşünce ve davranış kazanımı için gereklidir (Gunnar ve Barr, 1998).

Bireylerin düşünce, duygu ve davranışları değerlerden etkilenebilir. Yani, değerler ile davranış, duygu ve düşünce arasındaki ilişkinin karşılıklı olduğu söylenebilir. Duygusal ve sosyal gelişim bağlamında erken çocukluk döneminde çocuktan beklenen davranışların çoğu sosyal-duygusal yetkinliğe ulaşmasında birer basamaktır (Çiftçi Topaloğlu, 2013).

Sosyal ve duygusal yetkinlik; bireylerin yaşamları boyunca sosyal ve duygusal açıdan anlama ve yönetme becerilerini kapsamaktadır. Bu bakımdan ele alındığında; öğretme öğrenme süreçleri, ilişkiler kurma, günlük sorunları çözme ve yeni durumlara uyum sağlama sosyal ve duygusal yeterlik kazanımları içerisine girmektedir (Goleman, 2007). Mize ve Abell (2006) sosyal yeterliliği olan çocukların komplike beceriler geliştirdiklerini, olumlu davranışlar sergilediklerini, eleştirilerden sakındıklarını, ebeveynleriyle olumlu ilişki içinde olduklarını ve arkadaşlarına ilişkin yönlendiriciliklerinin daha az olduğunu belirtmektedir (akt. Kapıkıran, Bora İvrendi, ve Adak, 2007). Dolayısıyla edinilmemiş bu sosyal beceriler ve duygu yönetim becerileri okul ve sınıf ortamında bireyler arası anlaşmazlıklara ve çatışmalara neden olabilmektedir. Bireyler bu yetenek ve becerileri okulda kazanmazlar ise, hayatlarına bu yetenek ve becerilerden yoksun olarak katılmaktadır. Bu eksiklerin sonucundan doğan sorunlar bireylerin çalıştığı kurumlara ve tüm sosyal bağlamlara aktarılmaktadır (Türnüklü, 2004).

Ateş'in (2013) yaptığı bir araştırmada eğitimciler, en iyi en genel değer kazanımlarının okullarda verilebileceğini ifade edilmekte ve okulun aileden ve çevreden değerleri kazanamamış olanlar için fırsat eşitliği oluşturduğunu belirtilmektedir. Değer edinme sürecinde, öğretilmek istenilen değerlerin somutlaştırılan yaşantılarla sunulması kalıcılığı artırmaktadır. Bu sebeple, istenilen değerleri davranışa dönüştürmeyi hedefleyen bir programla aktarma, onları anlamayı ve yaşamda kullanmayı kolaylaştırabilir (Dilmaç, 2007)

Millî Eğitim Bakanlığı'nda (MEB) değerler eğitimine ilişkin çalışmalar konusunda 2010 yılı önemli değişikliklerin vurgulandığı bir yıl olmuştur. 2010 yılında yapılan 18. Milli Eğitim Şura Kararlarında ve MEB Talim Terbiye Kurulu tarafından 2010-2011 eğitim öğretim yılı ilk ders genelgesinde değerler eğitimi ele alınmıştır.

Millî Eğitim Bakanlığının 17 Aralık 2010 tarihli 18. Milli Eğitim Şura kararlarından bazıları şu şekildedir:

1. Millî Eğitim Bakanlığınca, gençlerimizde ve çocuklarımızda var olan değerleri saptamak için ülke genelinde çalışmaların yapılması ve bu çalışmaların her dört yılda bir tekrar edilmesi gerektiği belirtilmiştir.
2. Öğretim programlarında evrensel ve ulusal değerler düşünülerek farkındalık kazandıracak yaklaşımlara öncelik verilmelidir.

3. Değer eğitiminde, yağın eğitimden okul öncesi eğitime kadar eğitim öğretimin her aşamasında, okul kültürü ve tüm dersler içerisinde yer verilmeli ve bu amaçla çevre, yönetici, öğretmen ve aile ile iş birliğine gidilmelidir (Balat Uyanık ve Diğerleri, 2012, s. 22).

18. Milli Eğitim Şurasında alınan bu kararlarda öncelikle ulusal ve evrensel değerlerin seçilmesine önem verilmiştir. Ayrıca değişen toplum değerleri göz önüne alınarak her dört yılda güncellenmesi gerektiği belirtilmiştir. Burada sadece bir kademe değil tüm kademelerin de bulunmasına önem verilmiştir (Yuvacı, 2013). 2017 yılında ise müfredata değerler eğitimi kesin olarak alınmıştır. Ders kazanımlarına değerlerin örtük ya da aleni olarak yer alması istenilmiştir (Tulunay Ateş, 2017).

Araştırmacılar değerler eğitiminin çocukların öğrenimleri ve davranışlarında pozitif yönlü bir etkisi olduğu belirtmektedirler (Burrison, 2014). Durlak ve arkadaşları (2011) 213 okulda uygulanan değerler eğitimi programının çocukların akademik başarısını artırdığını tespit etmişlerdir. Başka bir çalışmada ise okul yöneticileri, değerler eğitiminin çocukların okulda saldırgan davranışlar yerine uyumlu davranışlar göstermelerine katkı sağladığı yönünde görüş belirttikleri sonucuna varılmıştır (Adams, 2013). Prestwich (2000) yaptığı araştırmada Amerikalı çocukların ülke genelinde suça ve şiddete yöneldiğini saptamıştır. Buradan yola çıkarak Amerikan okullarında uygulanan karakter eğitimi müfredatını ve bu müfredatın uygunluğunu incelemiştir. Sonuç olarak, etkin bir karakter eğitimi müfredatı olması gerektiğini ve sorumluluğunun farkında olan öğretmenlerle iyi bir karakter eğitimi verilebileceğini savunmaktadır. Diğer şekilde örgün eğitimin sınırlı olacağı belirtilmiştir.

Antalya'da 5-6 yaş çocukları için yapılan bir çalışmaya göre ise annelere uygulanan değerler eğitimi programının deney grubundaki annelerin çocuklarının sosyal becerilerini geliştirdiği görülmüştür (Neslitürk, 2013). Konya ilinde yapılan çalışmada ise verilen değerler eğitimi programı deney grubu çocuklarının sosyal güven, okul hazır bulunuşluğu, sosyal duygusal gelişim sonuçlarında ön testlere göre anlamlı bir artış olduğu belirtilmiştir (Öztürk Samur, 2011). Benzer bir başka çalışmada değerler eğitimi programı 5.5, 6 yaş çocuklarına uygulanmış ve uygulama grubundaki çocukların psikososyal gelişim, sosyal beceri ve sosyal problem çözme becerilerini pozitif düzeyde etkilediği görülmüştür (Dereli İman, 2014). Bu çalışmalar çocuklara uygulanan değerler eğitimi programlarının onların sosyal duygusal uyumlarına katkı sağladığını göstermeleri açısından önemlidir.

Alan yazında yapılan Crowther, (1995), Gökçek, (2007), Hoolı ve Shammarı Zaid, (2007), Neslitürk, (2013), Öztürk Samur, (2011), Dereli İman, (2014) Atabey (2014) vb. araştırmalar çocuklarda değer gelişimi ile duygusal – sosyal ve ahlak gelişimi arasında ilişki olduğunu göstermektedir. Yapılan araştırmalarda değerler eğitiminin 5-6 yaşındaki çocukların sosyal becerilerini, sosyal gelişimlerini desteklediği görülmüştür. (Neslitürk, 2013). Alan yazın incelemeleri sonucunda Türkiye’de Yaşayan Değerler Eğitimi Programı Ve İnsani Değerler Eğitimi Programı gibi geniş kitleler tarafından kabul görmüş programa rastlanmamıştır bu açıdan yapılan çalışmanın alana katkı sağlayacağı düşünölmektedir. Alan yazından hareketle bu çalışmada çocukların duygusal ve sosyal uyum düzeylerini artırmaya ve değerleri kazandırmaya, geliştirmeye dönük Okul Öncesi Değerler Eğitimi Programı hazırlanmıştır. Hazırlanan değerler eğitimi programının 5-6 yaş çocuklarının sosyal duygusal uyum ve değer düzeylerine etkisini incelenmek amaçlanmıştır.

## **1.1.Problem Durumu**

### **1.1.1. Problem Cümlesi**

Bu araştırmanın problem cümlesi “Okul Öncesi Değerler Eğitimi Programının 5-6 yaş çocuklarının sosyal duygusal uyum ve değer düzeylerine etkisi var mıdır?” şeklinindedir.

### **1.1.2. Alt Problemler**

1. Deney ve kontrol grubu çocuklarının, Okul Öncesi Değerler Ölçeği ön test toplam puanları arasında anlamlı bir değişim var mıdır?
2. Deney ve kontrol grubu çocuklarının, Okul Öncesi Değerler Ölçeği son test toplam puanları arasında anlamlı bir değişim var mıdır?
3. Deney grubu çocuklarının Okul Öncesi Değerler Ölçeği ön test ve son test toplam puanlarının sıra ortalamaları arasında anlamlı bir değişim var mıdır?
4. Kontrol grubu çocuklarının Okul Öncesi Değerler Ölçeği ön test ve son test toplam puanlarının sıra ortalamaları arasında anlamlı bir değişim var mıdır?
5. Deney ve kontrol grubu çocuklarının Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği (SYDD-30) ön test toplam puanları arasında anlamlı bir değişim var mıdır?

6. Deney ve kontrol grubu çocuklarının, Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği (SYDD-30) son test toplam puanları arasında anlamlı bir değişim var mıdır?
7. Deney grubu çocuklarının, Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği (SYDD-30) ön test ve son test toplam puanlarının sıra ortalamaları arasında anlamlı bir değişim var mıdır?
8. Kontrol grubu çocuklarının, Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği (SYDD-30) ön test ve son test toplam puanlarının sıra ortalamaları arasında anlamlı bir değişim var mıdır?

### **1.2. Araştırmanın Amacı**

Bu araştırmanın temel amacı hazırlanan Okul Öncesi Değerler Eğitimi Programının 5-6 yaş çocuklarının sosyal duygusal uyum ve değer düzeyleri üzerinde etkili olup olmadığını araştırmaktır.

### **1.3. Araştırmanın Önemi**

Toplum yaşayan ve sürekli değişen canlı bir sistemdir. Toplumun devamlılığını ve işleyişini sağlayan ise kültürel özellikler, değerler, normlar ve sosyal beceriler gibi sosyal olgulardır. Bir toplumun sürdürülebilirliği ancak kültürel ve sosyal özelliklerin, sosyal normların ve toplumsal değerlerin gelecek nesillere aktarılmasıyla mümkün olabilir (İpek, 2014).

Eğitim süreci, öğrencinin akademik düzeyini artırmayla beraber düşünce, duygu ve davranış düzeylerinde de artış sağlayabilmek hedeflenmektedir. Bu sebeple, değerler eğitimi çocukların duygu, düşünce ve davranışlarını etkileyebilmede, doğumla gelen insani özellikleri gösterebilmede ve değiştirebilmede önemli bir yerde bulunmaktadır. Sosyal gelişim ve değerler ile ilgili alan yazın incelendiğinde de birbirleriyle etkileşimli olduğu görülmektedir (Tulunay Ateş, 2017).

Türkiye’de değerler eğitimi konusunda çalışılan 55 doktora ve yüksek lisans tezinin meta analiz yöntemiyle incelendiği bir araştırmada, uygulanan değerler eğitimi programlarından olumlu sonuçlar alındığı, verilen değerler eğitiminin, öğrencilere kazandırılmak istenen pozitif özelliklerde ortaokul düzeyinde mükemmel ilkokulda ise orta seviyede anlamlı olduğu bulunmuştur (Tulunay Ateş, 2017).

Yurt dışındaki çalışmalarda ise değerler eğitimi alanında çok daha geniş kitlelerde uygulanan daha fazla çalışma olduğu görülmektedir. Yurt dışı çalışmalarda değerler eğitimi yerine, daha çok karakter eğitimi kavramı kullanılmaktadır. Bu eğitim programlarından başlıcaları; İnsani Değerler Eğitimi Programı (İDE), 3-7 yaş ve 8-14 yaş olarak düzenlenmiş Yaşayan Değerler Eğitim Programı (LVE) ve özellikle ABD’de uygulanan karakter eğitimi programı olarak sıralanabilir. UNESCO’nun desteklediği Yaşayan Değerler Eğitimi Programı geniş kapsamlı bir şekilde planlanan ve geniş kitlelerce uygulanan bir programdır. Bu programın etkinlikleri, saygı, barış, sevgi, iş birliği, alçak gönüllülük, mutluluk, dürüstlük, sorumluluk, hoşgörü, saflık, özgürlük, birlikte yaşam değerlerini içermektedir. Program; Amerika, Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarında bulunan 60’dan çok ülkede uygulanmıştır. Programın içinde 8-14 yaş ve 3-7 yaş çocukları ve öğretmenler için rehber kitaplar bulunmaktadır. Programın birçok ülkedeki uygulama sonuçlarında, öğretmen ve çocukların pozitif yönlü sosyal beceriler kazandıkları ifade edilmiştir (UNESCO, Living Values Education, 2005).

Ülkemizde geçmiş yıllarda değerler eğitimi kapsamında birkaç çalışma olsa da değerler eğitimi ancak müfredata 2017 yılında kesin olarak alınmıştır. Bu kapsamda ders kazanımları arasında değerlerin açık ya da örtük olarak planlanması istenmiştir. Ancak değerler, yaş ve gelişim özelliklerine göre sınıflandırma yapılmadan tüm sınıflar için ortak olarak belirlenmiştir. Diğer taraftan da öğretmenler değerler eğitimi alanında kendilerini yetersiz olarak görmektedir (Tulunay Ateş, 2017). Bu doğrultuda değerler eğitiminin eğitim programlarında yer alması son derece önemli görülmektedir.

MEB Talim Terbiye Kurulu’nun henüz kabul edilmiş bir değerler eğitimi programı bulunmamaktadır. Bu bakımdan eldeki çalışmanın alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Hazırlanan Okul öncesi Değerler Eğitimi Programında bulunan dürüstlük, iş birliği, sorumluluk, paylaşım, saygı ve dostluk/arkadaşlık değerlerinin beş-altı yaş çocuklarının sosyal-duygusal uyum düzeylerini arttırması hedeflenmektedir. Uyanık Balat, (2005) okul öncesinde değerler eğitimine ilişkin birtakım deneyimlerin birbirinden farklı ve sayıca fazla örnekler üzerinde görülmesi önem arz ettiğini belirtmiştir. Bu kapsamda ailelere ve eğitimcilere programda uygulanan etkinlik örneklerinin değer eğitimlerinde örnek olabileceği düşünülmektedir. Bu çalışma ile okul öncesi çocuklarına değerleri kazandırmak için Milli eğitim Bakanlığı’na bir eğitim programı önerisi yapılabilmesi bağlamında araştırma önemli görülmektedir. Ayrıca; araştırmanın yayıncılara, öğretmenlere, okul yöneticilerine, değerler eğitimi ve okul öncesi alanında ileride yapılması planlanan çalışmalar



için araştırmacılara yol gösterici olacağına inanılmaktadır. Değer eğitimi ilgili araştırmalar (Dilmaç (2007), Keskinoglu (2008), Balcı ve Yanpar Yelken (2010) ) incelendiğinde ortaöğretim, ilköğretim ve yükseköğretim seviyesinde çalışmalar görülürken okul öncesinde değerler eğitimi ile ilgili deneysel çalışmalara az rastlandığı bu sebeple de olduğu görülmektedir. Bu bakımdan alandaki eksikliği doldurmak ve değerler eğitimine erken yaşta başlamanın önemine işaret etmesi bakımından bu çalışma önemli görülmektedir. Alan yazın incelemeleri sonucunda Türkiye’de Yaşayan Değerler Eğitimi Programı Ve İnsani Değerler Eğitimi Programı gibi geniş kitleler tarafından kabul görmüş programa rastlanmamıştır bu açıdan yapılan çalışmanın alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

#### **1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları**

Bu araştırma;

1. Normal gelişim gösteren çocuklarla,
2. Kontrol ve deney grubunu oluşturan 5-6 yaş çocukları ile,
3. Okul Öncesi Değerler Eğitimi Programının uygulanmasının değerlendirilmesinden elde edilen sonuçlarla,
4. Araştırmada kullanılan Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme (SYDD-30) Ölçeği’ nden elde edilen verilerle,
5. Araştırmada kullanılan Okul Öncesi Değer Ölçeği’ nden elde edilen verilerle,
6. Hazırlanan Okul Öncesi Değerler Eğitimi Programının içeriği ile sınırlıdır.

#### **1.5. Sayılılar**

1. Kontrol altına alınamayan çeşitli değişkenlerin (zaman, zekâ vs.) kontrol ve deney grubunu aynı derecede etkilediği,
2. Deney grubu ve kontrol grubundaki çocukların uygulama boyunca araştırmanın sonucunu etkileyecek bir etkileşimde bulunmadıkları,
3. Araştırma verilerini toplarken, çalışma grubunu oluşturan çocuklar için, öğretmenlerin Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme (SYDD-30) Ölçeği ve Okul Öncesinde Değerler Ölçeği’ ni çocukların gerçek durumunu yansıtan bir hassasiyetle cevapladıkları kabul edilmiştir.

## 1.6. Tanımlar

**Değer:** Bireysel ve toplumsal olarak kabul gören dürüstlük /doğruluk, güzellik, sadakat ve sevgi gibi davranışları belirtir (Hestead ve Taylor, 1996).

**Ahlak:** Bir toplum içinde yaşayan kişilerin uymakla zorunlu oldukları kurallar ve davranış biçimleridir (www.sozluk.gov.tr, 2019).

**Değerler Eğitimi:** Sosyal yaşamın öğelerini birbirine bağlayan, insanların gelişmesini, mutluluğunu ve huzurunu sağlayan, ahlaki, toplumu korkutan risk ve tehditlerden koruyan sosyal, insani ve manevi değerlerin tüm kişilere kazandırılmasını ve aktarılmasını kapsar (MEB, 2010).

**Sosyal Duygusal Uyum:** Çocukların, akranlarıyla ve yetişkinlerle pozitif sosyal ilişkiler başlatması; duygularını düzenleyip bulunduğu çevrenin şartlarına göre ifade etmesi; karşı gelme, öfke nöbetleri, kaygı, ürkeklik, içe kapanıklık, nefret ve korku gibi negatif duygular ile başa çıkabilme düzeyidir (Çorapçı, Aksan, Arslan-Yalçın, ve Yağmurlu, 2010).

## **İKİNCİ BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR**

Bu ana başlık altında değer, değerler eğitimi, sosyal duygusal uyum ile ilgili kuramsal bilgilere ve değerler eğitimi için hazırlanmış olan ulusal ve uluslararası programlar ele alınmıştır.

### **2.1.Kuramsal Çerçeve**

#### **2.1.1. Bir Kavram Olarak Değer ve Değer Teorileri**

Değerlerle ilgili çalışmalar ele alındığında ortak kavramlardan söz eden oldukça fazla tanım görülmektedir. Değerler, bireylerin davranışında ve seçimlerinde yönlendiricidir. Bu bakımdan, insan davranışlarında birer kontrol mekanizmalarıdır (Arabacı ve Akgül, 2013). Akyol ve Aydın'a (2013) göre ise değer, hareketlere, bir nesneye veya bir varlığa toplumsal ve bireysel açıdan sağlanan önem ya da öncelikli durumdur. Varlıkların sahip olduğu önem değer olarak adlandırıldığı gibi kişilerin hayatlarına rehberlik eden, bireyin yanında önem bakımından dereceleri olan amaçlara da değer denilmektedir. Hayattaki davranışlara yön veren değerler soyut kavramlardır. Ancak, değerler davranışlarda görülerek daha somut bir hal almaktadır. Adalet ve dostluk değerlerinin adil ve dost insanlarda somutlaşması bu duruma örnek olabilir.

Değerler aynı zamanda felsefenin konu alanı içindedir ve felsefi akımların değerlere yükledikleri anlamlar farklılık göstermektedir. İdealizm felsefesine göre değerler mutlaktır, değişmez yapıdadır. İyi, güzel ve doğrunun evrensel olduğu kabul edilir ve öğrencilere yaşayan değerler ve değerlerin nasıl yaşatılacağı öğretilmelidir (Demirel, 2004, s. 40). İdealist felsefede öğretmen kültürel değerlerini aktaran, öğrenciler için örnek olan durumundadır. Her zaman zengin evrensel değerlere sahip olmalı ve ona göre davranmalıdır (Sönmez, 2002, s. 23). Realistlere göre ise öğretmenler veya eğitim çocuğu peşin hükümlerle yönlendirmemelidir. Öğretmenler insanlarda tarih boyunca var olmuş ve devam etmiş değerleri vermelidir. Ayrıca öğretmen öğrencilere iyi alışkanlıklar kazandırmaya çalışmalıdır. Pragmatistlere göre ise değerler görelidir ve birey ile toplum arasındaki etkileşime göre oluşur. Değerler hem toplumu hem de bireyleri korur (Balat Uyanık ve Diğerleri, 2012, s. 8).

Değerlerin bireyi ve toplumu koruyabilmesi ve geliştirebilmesi için, toplumsal ve ahlaki değerler hayatın amacı olarak kabul edilmelidir. Yaşamın bütün alanında öncelikli

olan değerler toplumun yanında bireyin de hayatının korunması, geliştirilmesi, tatmin edici yaşanması ve kaliteliliği açısından büyük bir önem taşımaktadır. Diğer bir ifadeyle değerler, olgunlaşmış, pozitif, uyumlu ve üretebilen bir vatandaş olmanın ilk şartlarından (Hökelekli, 2013, s. 286).

İnsanlar karşı karşıya kaldığı toplumsal olayları değerlendirmede ve eleştirmede de değer yargılarını kullanmaktadır. Değerler insanların yaşamında yön göstericidir. Negatif eğilimlerde ya da istenmeyen durumlarda bireyde hazır bulunuşluk olup yol gösterici olabilirler. Değerler görmezden gelinerek yaşanıldığında olumsuzluklarla karşılaşmak kaçınılmazdır. Bunlara ilave değerler insanların varlık nedenlerinin farkındalığını, yakın ve uzak çevresinde meydana gelen olayları, durumları anlamlandırmada ve değerlendirmede ölçüt oluşturur (Balat Uyanık ve Diğerleri, 2012).

Sonuç olarak değerlerle ilgili alan yazındaki tanımlar incelendiğinde değerlerin bireylerin gelişimi, ruh sağlığı, eğitimi ve toplumla iç içe yaşayabilmelerine olan etkisi açıkça görülmektedir (Koca, 2009, s. 63). Bireyin ve toplumun devamlılığının sağlanmasında, daha kaliteli ve doyumlu bir yaşamın sürdürülmesinde ve kişiler arası ilişkiler başta olmak üzere birçok etkileşimde yol gösterici olmaları bağlamında, değerler, üzerinde durulması ve geliştirilip kazanılması gereken önemli davranış kalıplarıdır. Sonuç olarak alan yazında değerleri anlamada ve açıklamada birçok çalışmanın yapıldığı ve bu doğrultuda bazı teori ve yaklaşımların geliştirildiği görülmektedir.

**2.1.1.1. Edward Spanger değer teorileri.** Psikolog Edward Spranger (1928) “Types of Men” adlı eserinde fertlerin tüm eylemleri üzerinde değerlerin etkisi olduğunu ifade etmektedir. Bireyler için altı ana kişilik özelliğine göre bir değer sistemi oluşturduğunu belirtmektedir. Bununla beraber bireyin baskın değerinin onun kişiliğini biçimlendirdiğini düşünmektedir (s. 147).

Spranger (1928) değerleri ekonomik, bilimsel, estetik, politik, sosyal ve dini değerler şeklinde sıralamaktadır. *Teorik (Bilimsel) Değer:* Eleştirel düşünceye, gerçeğe, bilgiye ve akıl yürütmeye önem verir. Bilim insanın hâkim ilgisi gerçeğin ortaya çıkarılmasıdır. *Ekonomik Değer:* Faydalı ve pratik olanı önemser. Özellikle faydalı olanla ilgilidir. *Estetik Değer:* Estetik birey, en yüksek değeri şekil ve uyumda görür. Her şeyi simetri, zarafet veya uygunluk bakımından değerlendirir. *Sosyal Değer:* Kendinin yanında başkalarını da sevmeye, yardım etme ve menfaatperest olamama esaslıdır. Bu tür insan için en önemli değer insan

sevgisidir. *Politik Değer*: Politik değer temelde güçle ilişkilidir. *Dinsel Değer*: Dinsel birey için en önemli değer 'birlik' olarak söylenebilir. Evreni bir bütün olarak anlamaya çalışır (akt.Oktay, 2004).

**2.1.1.2. Gordon Allport, Vernon ve Lindzey'in değerler teorisi.** Allport ve Vernon (1955) tarafından Eduard Spranger'ın kuramından yola çıkılarak deneysel bir çalışma yapılmıştır. Çalışmada Spranger'ın kuramında ifade ettiği altı kişilik tipi ile değerler arasındaki ilişkiyi görmek için bir test geliştirilmiştir. Sonuç olarak sağlıklı bir yetişkinin, değer şeması etkisi altında geliştiğini belirtmişlerdir. Bu tarz şemalarla kişi, algılarını seçer, vicdanına danışır, alakasız ya da uygunsuz davranış biçimlerini önler, alışkanlıklarının mesuliyetleriyle uyumsuz veya uyumlu olma durumuna göre onları bırakır ya da yeniden düzenler. Davranış geliştirme için böylece etkileyici bir yol belirlenmiş olur (akt. Öztürk Samur, 2011).

Allport, Vernon ve Lindzey (1955) altı boyutlu değer sisteminin olduğunu ve bunların kişiye göre çeşitlilikler içerdiğini ifade etmektedirler. Bu boyutlar; teorik, sosyal, ekonomik, estetik, siyasi ve dini değerlerdir. *Teorik Değerler*: Bireylerin analiz ve gözlem gibi teknikleri kullanarak bilgi topladığı ve bu topladığı bilgilerle bireyin kendisine bir değer ağı oluşturduğu, muhakemenin, eleştirinin, gözlemin ve rasyonel düşüncenin önem kazandığı değer boyutudur. *Ekonomik Değerler*: Parasal olarak kazanç edinmek anlamındadır. Kişinin ilk amacı, mal varlığı edinmek ve diğerlerine fark atmaktır. Yarararcı ve pratik hareketler önemlidir. *Estetik Değerler*: Herhangi bir olay ya da nesne ile yüzleşildiği zaman kişinin nesne veya olaya yüklediği estetik özellikleri içerir. Şekil ve ahenkin hâkim olduğu hissedilir. Zarafet, gösteriş, uyum ve denge gibi kavramlar estetik değeri üst düzeyde olan kişilerce özümşenen kavramlardır. *Sosyal Değerler*: Hakiki sevgiye ulaşma ve yakın ilişkiler kurmanın amaçlandığı ve sevginin, kişinin hayatını şekillendiren kavram olduğuna inanılan boyuttur. Naziklik, fedakârlık ve sempatiklik sosyal değeri yüksek bireylerde görülen özelliklerdir. *Siyasi Değerler*: Güce hâkim olmak ve bu gücü diğerlerinin üzerinde uygulama duygusunun hakim olduğu değer boyutudur. *Dini Değerler*: Bireyin kâinatı anlamak için benimsediği ahlaki ve kutsal kavramlar içeren inanış sistemini belirtir. Kâinatın birliğini anlamak ve tanımlamak, bu değer önemli bir ögesidir. Bireyin çeşitli seviyelerde önem verdiği bu değerler onların yaşam biçimlerini düzenler, onları yönlendirir ve yaşamdaki hedeflerini belirler. (akt. Sapsağlam, 2015).

**2.1.1.3. Milton Rokeach'ın değer teorisi.** Rokeach (1973) değeri, bireyin yaşam amacına bağlı sosyal ve bireysel olarak tercih edilen veya tercih edilmesi beklenen özel bir eylem biçimi ya da yaşam hedefine bağlı devamlı bir inanç olarak tanımlar. Değerler sistemini ise yaşam amacına veya tercih edilen eylem biçimleri ile alakalı inançların kalıcı bir şekilde düzenlenmesi şeklinde ifade etmiştir. Araştırmacı değerlerin, görecelilik ve süreklilik özelliklerinin olduğunu ve sosyal davranış olarak tanımlanan birçok eylemin belirleyici etkeni olduğunu da belirtmektedir. Değerin aynı zamanda inanç olduğunu ve bunun da betimleyici (yanlış ya da doğru), değerlendirmeci (kötü ya da iyi), yasaklayıcı/kuralcı (İstenen veya istenmeyen eylem) olmak üzere üç farklı türünün olduğunu belirtmiştir (akt. Sapsağlam, 2015).

Rokeach (1973) insani değerlerin doğasındaki varsayımları ele alarak değerlerle ilgili tanım üretmiştir. Bu varsayımlar şu şekilde sıralanabilir;

1. Bireylerde var olan değerlerin yeri kısmen dardır.
2. Özdeş değerleri bireyler ayrı derecelerde edinirler.
3. Değerlerin düzenlenmesi kendi arasında meydana gelir.
4. Değerlerin gelişiminde bireyin kişiliği, kurumlar, toplum ve kültür etkilidir.
5. Sosyal bilimler alanında araştırmacıların yaptığı çoğu çalışmada değerlerin görülmesi değerlerin önemini açıkça göstermektedir (akt. Sapsağlam, 2015).

Rokeach (1973) değerleri, eylem biçimleriyle alakalı (araçsal değerler) ve hedeflenen sonuçla bağlantılı olanlar (amaçsal değerler) şeklinde sınıflamıştır. Kişilere göre önemini belirleme amacıyla 18 araçsal 18 de amaçsal olmak üzere toplam 36 farklı değer belirtilmektedir (akt. Sapsağlam, 2015).

Amaçsal değerler:

1. Konforlu bir yaşam (Başarılı, yolunda bir yaşama sahip olma durumu),
2. Uyarıcı bir hayat (Heyecanlandırıcı),
3. Kıpırtılı bir yaşam, zafer hissi (Sürekli bir katkı),
4. Barışçıl bir toplum (Savaş ve çatışma olmayan bir hayat),
5. Çekici\güzel (Naturel ve sanatsal güzellikleri),
6. Aile güvenliği,
7. Eşitlik (Eşitlikçi haklar, kardeşlik),

8. Mutluluk (Durumundan mutlu olma),
9. Özgürlük (Bağımsızlık, seçme serbestliği),
10. İç huzur (İçsel çatışma yaşamama),
11. Ulusal güvenlik,
12. Olgun sevgi (Ruhsal ve cinsel yakınlık, samimiyet),
13. Ahiret mutluluğu (iyi sonsuz bir hayat),
14. Haz alma (Eğlenceli, sakin bir yaşam tarzı),
15. Benlik saygısı (Özsaygı, onur),
16. Hakiki arkadaşlık (Yakın arkadaşlık, eşlik),
17. Toplumsal saygınlık (Beğenme, beğenilme, hürmet),
18. Erdemlilik (Olgun bir hayat anlayışı).

Araçsal değerler ise aşağıdaki gibidir:

1. Azimli olma (çok çalışma, idealist olma)
2. Açık fikirli olma (Geniş düşünceli olma)
3. Yetenekli olma (etkin olma)
4. Temiz olma (Bakımlı, titiz olma)
5. Neşeli olma (Kaygısız, eğlenceli, rahat olma)
6. Cesaretli olma (Düşüncelerini, inançlarını, savunma)
7. Bağışlayıcı olma (Diğerlerini bağışlamaya istekli)
8. Yardımsever olma (Diğerlerinin dirliği, iyiliği için çalışma)
9. Dürüst olma (Kalpten, güvenilir)
10. Güçlü hayal gücüne sahip olma (Cesur, mucit, üretken olma)
11. Bağımsız olma (Özgüvenli, yetme)
12. Entelektüel olma (Akıllı, düşünceli)
13. Mantıklı olma (Tutarlı, makul olma, mantıklı)
14. Sevecen olma (Müşfik, hassas, duyarlı olma)
15. Mülayim (Saygılı)
16. Terbiyeli olma (Narin, düşünceli)
17. Sorumluluklarını bilmek (Tehlikesiz, sağlam olma,emin,)
18. Kendini kontrol edebilmektir (ölçülü olma) (Akt. Aydın , 2005).

**2.1.1.4. Gordon Nelson değer teorisi.** Nelson'a (1974) göre değerler, grup, sosyal ve bireysel değer olmak üzere 3 grupta ele alınır. Grup değerleri; bir gruba (kulüp, aile, dini siyasi vb.) ait olan bireyler tarafından uygulanan ve kabul edilen değerlerdir. Sosyal değerler; sosyal yapı içerisinde kişilerin yaşamını sürdürmesini sağlayan farklılık, adalet, saygı ve eşitlik gibi değerlerdir Bireysel değerleri ise; tercih yaptığımız şeylerde, satın aldığımız ürünlerde, hoşlandığımız durumlarda ve diğer bireysel isteklerimizde ortaya çıkan ve etkili olmaktadır(akt. Akbaş, 2004).

**2.1.1.5. Hofstede'nin değer teorisi.** Hofstede (1984), insan davranışlarının belirli bir düzen içinde olması sosyal bir sistemin devamlılığını sağlamaktadır. Sosyal sistem, bireylerin nasıl davranacağını tahmin edebilmesini, kendilerini ve buldukları durumu göz önüne almalarını sağlamaktadır (s. 47).

Hofstede (1984), bireylerde var olan zihinsel sistemlerin, bazı taraflarıyla kişiye özel, bazı taraflarıyla da diğer kişilerin zihinsel programlarıyla benzerlikleri olduğunu ifade etmektedir. Bunun nedenin, zihinsel programın, global, karma ve bireysel olmak üzere üç düzeyinden kaynaklandığını söylemektedir. İfade ettiği bu üç düzeyden global düzeyin, tüm insanlar tarafından paylaşılan, çeşitliliği en az ve birey için en temel olan düzey olduğunu belirtmektedir. Araştırmacıya göre sadece insanların paylaştığı bu düzey, biyolojik sistemdeki ağlamak, saldırganlık, gülmek ve dostluk gibi paydaş davranışları kapsamaktadır. Karma düzey ise zihinsel programın ikinci düzeyidir. Bu düzey bilinen gruplarla veya geleneklerle ilişkili olan kişiler tarafından yapılan paylaşımları kapsamaktadır. Fakat bu düzey belirli bir topluluğa bağlı olan bireyler için ortak, farklı bir topluluğa bağlı olanlar da ise diğerlerinden ayrı olduğunu ifade etmektedir. Belirli bir dili konuşmak, yaşlılara saygı göstermek, belli bir yemek yeme usulüne sahip olmak ve farklı sevme biçimlerine sahip olmak kolektif düzeye örnek olarak söylenebilir. Karma düzeyin bireysel ve evrensel düzeyin arasında yer aldığını ve bu düzeyde zihinsel programın büyük çoğunluğunu oluşturduğunu vurgulamaktadır. Tümüyle bireye özgü ve benzersiz olan bireysel düzey ise, aynı zihinsel programa sahip iki insanın olabileceğini kabul etmez. Bir kültür içerisinde farklı davranışların bulunması ve bireysel kişiliğin oluşmasının sebebi zihinsel programın bireysel düzeyidir. Bireysel düzey, kalıtsal özellikleri en az içeren olması nedeniyle, aynı aile ortamında veya benzer çevrelerde yetişen bireylerdeki karakter ve yetenek farklılıklarına sebep olmaktadır. Tüm bunlarla birlikte araştırmacı, kolektif kültür ile bireyci kişilik arasında keskin bir ayırım yapılmasının da zor olduğunu belirtmektedir (s. 80).



Hofstede (1984) değer kavramı hakkında ki görüşlerine devam ederek değerleri istenen ve istenebilir değerler olarak sınıflandırmıştır. Değer-davranış ilişkisini araştırırken istenen ve istenebilir değer ayrımının mutlaka yapılması gerektiğini ve istenen ve istenebilir değerlerin aynı anlama gelmediğini vurgulamaktadır. Araştırmacı bunu mülakatlarda veya anketlerde sorulara sözlü cevapla ile jest ve mimiklerle verilen cevap arasındaki farka benzetmektedir. Değerler davranışlarla hiçbir zaman aynı anlamda kabul edilmemelidir. Çünkü hareketler, davranışlardan farklı olarak bireylerin kendilerine ve o zaman içinde buldukları duruma bağlıdır. Tüm bunlara bakıldığında hareketler, istenebilir değerlerden çok istenen değerlere daha yakın bir durumdadır. Araştırmacı çoğunluğun sergilediği davranışlarda istenen değerlerin gözlemlenebileceğini ve bunun verilere dönüştürülebileceğini ifade etmektedir. İstenebilir değerlerin ise, etik açıdan neyin doğru neyin yanlış olduğunu gösterir ve kesin kalıpları ifade etmektedir. İstenen değerler, daha çok fayda eksenli ve günlük hareketlerde gözlemlenebilir, istenebilir değerler ise daha çok olması gerekenle ilgilidir (s. 90).

**2.1.1.6. Shalom Schwartz'ın değer teorisi.** Schwartz (1992) göre değerler bize, yaşamımızda neyin önemli ya da önemsiz olduğunu belirtmektedir. Her birey kendinde farklı seviyelerde birden fazla değeri (başarı, bağlılık vb.) bulundurabileceği gibi, kimi bireyler için mühim olan değerlerin, diğer bireyler için mühim olmayacağını da ifade etmektedir. Değerler ayrıca çeşitli durumlarda ve farklı zamanlarda olgunlaşan genel hedef ve amaçların temsilcileridir. Mesela, güç değerini önemiyet vermek arkadaşlar arasında, evde, işte ve daha başka durumlarda gücü elde etmek ve kullanmak için çabalamak manasına gelmektedir (akt. Acat ve Aslan, 2012).

Schwartz'a (1992) göre insanlar kendileri için bir şeyin neden önemli ya da önemsiz olduğunun bilincinde olduğunu söylemektedir. Bu sebeple insanlara değerleri hakkında bir şey sorulduğunda gerçeğe yakın şeyler söylemektedirler. İnsanlar, bilinçsizce de değerlerine uygun davranışlar gösterebilirler. Değerler bilinçsizce işlendiği halde, hafıza tarafından tekrar değerlendirilirler. Değerler, motivasyonel unsurlardan oluşan, yetişkinlik döneminde çok az gelişen ve göreceli olarak durağan öğelerden oluşmaktadır. Değerleri ötekenden ayıran içeriğin, değerlerin ifade ettiği motivasyonel amaç tipleridir. Değer tiplerinin üç evrensel gereklilikten kaynaklandığını ifade etmektedir. Bu temel varsayımlar:

1. İnsanların biyolojik organizmasının başlıca gereksinimleri,

2. Sosyal bir varlık olarak insanların, düzenli ve başarılı sosyal etkileşim ihtiyaçları,
3. Toplumların ve grupların gelişmişliğinin ve devamlılığının sosyal ihtiyaçları olarak ifade etmiştir (Schwartz, 1992).

Schwartz ve Bilsky (1992), birçok araştırmaya paralel olarak değerlerin niteliklerini şu şekilde sıralamışlardır:

1. Değerler, inançlardır. Bu durum tamamıyla objektif duygularla sarmaldır.
2. Değerler, kişinin hedefleriyle (eşitlik vb.) ve bu hedeflere erişmede yön verici olan eylem şekilleriyle (yardımseverlik, hak bilirlilik vb.) bağlantı içindedir.
3. Değerler, eylemlerin ve durumların üstündedir. Mesela itaatkârlık değeri, meslekte, öğrencilikte, yakın çevresinde ya da yabancı insanlarla olan iletişimimizin tamamında geçerlidir.
4. Değerler eylemi, insanı ve olayı seçmede ya da değiştirmede yönlendiricidir.
5. Değerler, kendi özünde var olan önemlere göre bir önem sıralaması belirler. Bu sıralamalardan oluşan değerler topluluğu, bireylerin değer sıralamasını belirleyen bir sistematik oluşturur.

Schwartz (1992) değerleri; kültürel ve bireysel olarak iki boyuta ayırmıştır. Bireysel düzeydeki araştırmasına göre değerler, bireylerin yaşamlarına yön vermede önem derecesine göre davranır. Değerleri kültürel biçimde incelenmesindeki hedef ise, toplumsal kurallara dayanan, toplumun çoğunluğunda paylaşılan ve somut olmayan düşünceler ile bağlantılı bilgi geliştirmektir. Kültürel bakımdan inceleme toplumu ulus, etnik köken vb. özellikleriyle ele almaz. İki düzeyin birbirinden farkı ise, bireysel seviyede bireyi yönlendiren değerlerin arasındaki ilişki kültürel seviyede özdeş nitelikleri sergilememe olasılığının bulunmasıdır. Farklı bir değer sınıflandırmasında ise Schwartz (1992), çoğunlukla kültürel değerleri ele alarak değerleri, güç, başarı, uyarım, evrensellik, geleneksellik, hayattan haz alma, güvenlik, uyma, iyilikseverlik ve öz yönelim olarak on ayrı değer sınıflandırması yapmıştır (Acat ve Aslan, 2012, s. 2).

*Güç (Power)*: İnsanlar, kaynaklar ve toplumsal konum üzerinde kontrol gücü olarak belirtilir. Bu değer türünü içinde barındıran değerler: Zengin olmak, sosyal güce sahibi olmak, kuvvet sahibi olmak, toplumdaki görüntüyü koruyabilmek ve insanlar arasında kabul görmek gibi değerlerdir.

*Başarı (Achievement)*: Toplumsal ölçülerin temelinde bireysel başarı yönelimi olarak belirtilir. Bu değer türünü içinde barındıran değerler: Başarılı, hırslı, yetkin, sözü geçen ve zeki biri olmak gibi değerlerdir.

*Hazcılık (Hedonism)*: Bireysel hazza ve zevke yönelimi belirtir. Bu değer türünü içinde barındıran değerler: Zevk, hayattan haz almak gibi değerlerdir.

*Uyarım (Stimulation)*: Yenilik ve heyecan arayışını belirtir. Bu değer türünü içinde barındıran değerler: Cesur, coşkulu ve değişken bir hayat sahibi olmak gibi değerlerdir.

*Özyönelim (Self-direction)*: Düşüncelerde ve eylemlerde bağımsız olmayı belirtir. Bu değer tipinde bulunan değerler: Merak duyabilme, yaratıcı olma, özgür olma, bağımsız olma, kendi amaçlarını seçebilme ve kendisine saygı duyma gibi değerlerdir.

*Evrenselcilik (Universalism)*: Hoşgörülü, anlayışlı olma, tüm insanların ve tüm doğanın iyiliğini gözetmeyi belirtir. Bu değer tipinde bulunan değerler: Erdemli olmak, açık fikirli olmak, dünyada barış istemek, doğayla barışık olmak, güzelliklerle dolu bir dünya, toplumsal adalet, eşitlik, çevreyi korumak ve iç uyumu gibi değerlerdir.

*İyilikseverlik (Benevolence)*: Bireylerin çevresindeki insanların iyiliğini geliştirmeyi ve gözetmeyi belirtir. Bu değer tipinde bulunan değerler, dürüst, yardımsever, bağışlayıcı, olgun, sorumluluk sahibi ve sadık olmak gibi değerlerdir.

*Geleneksellik (Tradition)*: Dinsel veya kültürel görenek ve fikirlere saygı ve bağlılığı belirtir. Bu değer tipinde bulunan değerler: Dindar olmak, alçakgönüllü olmak, hayatın verdiklerini kabullenmek, dünyevi işleri terk etmek, geleneklere saygılı olmak ve ılımlı olmak gibi değerlerdir.

*Uyuma (Conformity)*: Toplumsal beklentilerin aksi olabilecek dürtü ve başkalarına zarar verebilecek eylemlerin kısıtlanmasını belirtir. Bu değer tipinde bulunan değerler: İtaatkar olmak, nezaket, yaşlılara ve anne babaya değer vermek ve bireyin kendisini denetleyebilmesi gibi değerlerdir.

*Güvenlik (Security)*: Toplum içerisindeki ilişkilerin ve kişinin huzurunu ifade eder. Bu değer tipinde bulunan değerler: Toplumsal düzenin devamlılığını istemek, hijyen olmak, iyiliğe karşılık vermek, aile güvenliği, bağlılık duygusu sağlıklı olmak ve ulusal güvenlik gibi değerlerdir (Acat ve Aslan, 2012).

### 2.1.2. Değerler Eğitimi

Değerler ya da karakter eğitimi, çocukların uygun tercih yapabilmelerine yardımcı olan beceri, bilgi ve yeteneklerinin geliştirilmesidir (akt. Ekşi, 2003). Değerler eğitimi, kurumsal kimliğe anlam kazandırırken bireysel kimliğe de yeni kazanımlar sağlar ve insanın önemini ortaya çıkarır. Bu eğitimle bireyler karakter sahibi, ahlaklı, dürüst yetiştirilmek istenir (Çağlayan, 2006)

Değer eğitimi yaklaşımlarına göre değerlerin doğrudan öğretme, sorgulama, yansıtıcı düşünme ve akıl yürütme süreçlerini ele alarak bir düşünme ve karar verme becerisi biçiminde kazandırılması önerilmektedir (Balat Uyanık ve Diğerleri, 2012). Değer eğitimi çoğu ülkede çeşitli biçimlerde uygulanmaktadır. Değerler oldukça fazla kaynaktan yararlanarak gelişmektedir. Bilhassa erken çocukluk döneminde evrensel değerlerin ilgili somut yaşantılarla farklı etkinlik alanlarında kazandırılmaları ve sayıca çok etkinlik olması oldukça önemli görülmektedir (Balat Uyanık ve Dağal Balaban, 2006). Çocuklar bilinçli değer aktivitelerine katıldıklarında, davranışlarına kazandıkları değerler temelinde yön verebilirken, diğer taraftan değer aktivitelerinden yoksun büyüyen çocuklar için, yalancılık şiddet ve adaletsizlik idealleri haline gelebilmekte ve duygusuzlaşabilmektedirler (Tillman, 2014).

### 2.1.3. Değer Eğitimi Yaklaşımları

Son dönemlerde değerler eğitiminin uygulamalı ve tutarlı bir şekilde nasıl kazandırılacağına ilişkin birçok eğitim yaklaşımları görülmektedir. Yaklaşımlardan başlıcaları; örtük program yaklaşımı, Kohlberg'in yaklaşımı olan adil topluluk okulları, değer açıklama yaklaşımı, ahlaki muhakeme yaklaşımı, değer analizi yaklaşımı, eylem ve gözlem yoluyla değer eğitimi yaklaşımı, değer telkin yaklaşımıdır (Doğanay, 2007). Millî Eğitim Bakanlığının hazırladığı ilköğretim programında da değerler eğitiminde bazı yaklaşımlar önermektedir. Bu yaklaşımlar: Değer açıklama yaklaşımı, değer analiz yaklaşımı, ahlaki muhakeme yaklaşımı ve telkin etme yaklaşımıdır (Yuvacı, 2013). Bu yaklaşımlardan başlıcaları aşağıda özetlenerek açıklanmıştır.

**2.1.3.1. Örtük program yaklaşımı.** Örtük programlar içerik bakımından geniş, açık bir şekilde belirtilmeyen ve ders dışı etkinlikleri de kapsayan programlardır. Çocuk belli olan hedef ve kazanımların yanında örtük programda yer verilen bilgi, davranış, beceri, değer ve

tutum gibi özellikleride edinmektedir (Aktepe ve Tahiroğlu, 2016). Çocuklar bu süreç içinde olumlu kazanımlar edinmelerinin yanında olumsuz kazanımlar da edinebilmektedirler (Tahiroğlu, 2014). Bu sebeplerden araştırmacılar örtük programların, istedik değerleri kazanmış bireyler yetiştirmek yerine, bu amaca varılmasına engel yapıda olduğunu belirtmektedir (Sarı, 2007). Bu durumu örneklendirmek gerekirse, demokratik bir toplum geliştirilmek istenen eğitim sisteminde öğretmen sınıfında otoriter bir tutum sergiler ve otoriter bir ortam oluşturursa, örtük programın hedeflerinden çok öğretmen kendi inanç, değer ve tutumlarını yansıtmaktadır. Bu durumla katılımcı ve demokratik bireylerin yetiştirilmesi mümkün görülmemektedir (Aktepe ve Tahiroğlu, 2016).

**2.1.3.2. Değer açıklama yaklaşımı.**Bu yaklaşım, Rath, Harmin ve Simon'un (1966) 'Değerler ve Eğitimi' (Values and Teaching) eseriyle tanınmıştır. Bu yaklaşıma göre dünyadaki değişimlerden hayat deneyimleri ve temel değereler de etkilenmektedir. Bunların yanında, kişilerin değişimleri tanınması ve değişim sürecinin kendi kişiliğine olan etkilerini fark etmesi gerekmektedir. Değer açıklama yaklaşımı da çocukların sahip olduğu düşünce ve duygularını anlatmaları için onları yönlendiren bir tekniktir (Uysal, 2008). Çocuk özgür bir biçimde birden fazla tercihi bulunan değerler içinden kendisine en uygun değerleri seçer. Çocukların her seçeneği ve bu seçeneklerin neticelerini düşünmelerine fırsat verildikten sonra tercih yapar. Çocukların tercih ettiği değere göre davranışlar göstermesi ve gösterdiği davranışların sonuçlarını fark etmesi için olanaklar verilir. Tercih ettiği ve eylemleştirme yoluyla davranışında görülen değerin kalıcılığı temin edilir. Tüm bunlar yapılırken değerler öğretilmeye çalışılmamakta ve çocukların ifadeleri ile davranışları arasındaki farkı gidermek için onların düşünmeleri sağlanmaktadır (Yiğittir ve Selahattin, 2012).

Rath, Harmin ve Simon (1966) değer açıklanma yaklaşımını üç formül ile yapılandırmıştır. Bu formüller seçme, davranma ve takdir etmedir. Bu işlemlerin yapılandırılması aşağıda belirtilen yedi kriterin gerçekleşmesiyle ortaya çıkar:

Seçme:

1. Özgürce, dilediği kadar seçmesidir.
2. Seçenekler arasından tercih yapmasıdır.
3. Her bir seçeneğin sonucunu titizlikle düşündükten sonra tercih yapmasıdır.

Takdir etme:

1. Değer vermek, yapılan tercihlerden memnun olunmasıdır.
2. Tercihini çevreye onaylatmaya istekli görünerek takdir edilmesidir.

Davranma:

1. Seçimlerine uygun davranışlarda bulunma,
2. Seçimleri tekrar ederek hayattaki örneklerde bulmasıdır (akt.Tahiroğlu, Yıldırım ve Çetin, 2010).

**2.1.3.3. Ahlaki muhakeme yaklaşımı.** Bu yaklaşımla ahlaki olarak ikilemler sunan kısa öykülerle öğretmen çocukların sahip olduğu çıkmazlarını çözümlenmelerine yardımcı olmaktadır (Baydar, 2009). Bu yaklaşımın hedefi; öğretmenin farklı konular üzerinden çocuklarının ikileme girip muhakeme yapmalarını sağlamasıdır. Çocuğun olaylar ve olgulara karşı yaptığı değerlendirmelerde kullandığı kaynaklar ve yaptığı araştırmalar onun ahlaki gelişimi ile ilgili ip ucu verir. Bu yaklaşımda çocukların çözümü değil bu çözüme nasıl ulaştığı önemlidir (Akbaş, 2008). Bu yaklaşımla çocukların ahlak konulu hikâyelerdeki karşılaştırmalara bakarak onların ahlaki durumunu en üst basamağa çıkarmak hedeflenir (Yiğittir ve Selahattin, 2012).

**2.1.3.4. Değer analiz yaklaşımı.** Bu yaklaşımın temel hedefi, çocukların karşı karşıya kaldıkları problemlere uygun kararlar vermelerini ve mantıklı düşünmelerini sağlamaktır. Yaklaşımın amacına ulaşabilmesi için bazı basamaklar bulunmaktadır. Welton ve Mallan' a (1988) göre değer analizi yaklaşımı için kullanılan süreç sekiz basamak olarak belirtilmektedir (Yiğittir ve Selahattin, 2012). Bu basamaklar aşağıdaki gibidir:

1. Değer problemini belirleme,
2. Karşı karşıya kalınan değer problemini açıklama,
3. Problem hakkında kanıt ve bilgi edinme,
4. Kanıt ve bilgilerin doğruluğunu ve uygunluğunu değerlendirme,
5. Muhtemel çözüm seçenekleri oluşturma,
6. Çözümlerin her birinin mümkün sonuçlarını tesbit etme ve değerlendirme,
7. Alternatifler içinden birini tercih etme,
8. Tercih edilen öneriye bağlı davranışta bulunma.

Yukarıdaki basamaklar incelendiğinde değer analiz yaklaşımında kişi problemlerini duygusal düşünme yerine mantık çerçevesinde sistemli bir şekilde çözmeye çalışmaktadır.

**2.1.3.5. Telkin etme yaklaşımı.** Telkin etme yaklaşımı, kişilerin kabul edilmeyen davranışlarının yerine istedik değerler oluşmasını sağlamaktır. Bu yaklaşımın hedefleri, öğrencilere belli başlı değerleri aşlamak veya öğrenciler tarafından bu değerlerin içselleştirilmesi sağlanarak sahip oldukları değerleri değiştirmektir (Demirhan İşcan, 2007). Telkin etme yaklaşımına göre program hazırlayıcılar tarafından çocukların neyi öğrenip öğrenmeyeceği sorgulanıp, istenmedik davranışlar engellenerek öğrencilere hazır şekilde sunulan yaklaşımdır. Bu yaklaşımın uygulamalarında ilham verici hikâyelerin okunması, törenlere katılma, anlatılan ahlaki durumların dinlenmesi, ant içerek okula bağlılığın belirtilmesi gibi teknikler kullanılabilir (Akbaş, 2008). Bu şekilde çocukların istenmedik davranışlarını önlemede program hazırlayanlar tarafından belli durumlar göz önünde bulundurularak tercih ettiği değerler öğrenciye verilmektedir (Elbir ve Can, 2013).

**2.1.3.6. Kohlberg' in adil topluluk okulları yaklaşımı.** Eğitim alanında Kohlberg' in özellikle adil toplum görüş açısı geniş ölçüde Durkheim' den etkilenmelerin yanı sıra İsrail Kibutzlarının kolektif biçimleriyle de şekillenmiştir. Kohlberg, tarımsal yerleşime sahip İsrail topluluğu olarak bilinen Kibutzların okul sistemlerini araştırırken onların ahlak eğitimi programlarına ek olarak farklı bir unsur da onun dikkatini çekmiştir. Bu da Amerika' da yürütmekte olduğu okul programlarında (Harvard Graduate School of Education) olmayan çocukların sosyal hayata aktif katılımlarıdır. Bu katılım, sadece bulunduğu topluluk için eylemler yapmayı değil, bunun yanı sıra topluluğun ortak aktivitelerinde de sorumluk almayı gerektirmektedir. Sonuç olarak Kohlberg' in gerek Kibutzların eğitim yöneticileriyle diyalogları gerekse onların yürüttüğü çalışmalar ve gözlemleri onu öylesine büyülemiştir ki adil topluluk oluşturma adına yaptığı tüm araştırmalarında Kibutzları kendisine model almıştır. Bu sebeple İsrail Kohlberg için çok önemliydi ve 1969 yılında İsrail' de Kibutzlar üzerine küçük bir çalışma yapmıştır (Çinemre, 2013).

Kohlberg, Durkheim' in ahlak eğitimi üzerine yaptığı çalışmalarıyla Kibutzlarda gözlemlediklerinin birbiriyle örtüştüğünü söylemektedir. Her ne kadar Durkheim' in çalışmaları burjuva fikirlerine ve Kibutz yaşamı da Marksist eğitim sistemlerine dayanıyor

olsada, iki görüş aşağıdaki unsurlar üzerinde görüş birliğine varmıştır (Çinemre, 2013).

Bunlar:

1. Tek bir kişi yerine topluluğu öncelemek,
2. Grup disiplinini ve grup kurallarını saygıyla kabul etmek,
3. Tek bir kişinin yerine sosyal çevre olarak bir gruba bağlılığa daha çok önem vermek
4. Grup üyelerinin grup adına yaptığı aktivitelerde her birinin topluluk sorumluluğunu (kolektif bilinç) geliştirmektir (Çinemre, 2013).

Kohlberg'in Adil Topluluk Okulları Yaklaşımı, öğretmenler tarafından demokrasi ortamının oluşması ve katılımcı demokrasinin sağlanması üzerine kurulmuştur. Bu yaklaşımda öncelikle eğitimci, düşüncesini otoriteye ve güce dayandırmadan, akılcı bir görüş açısıyla demokrat bir toplumun bireyi olmalıdır. Eğitiminin demokratlığının en iyi göstergesi çocukların okuldaki oylamaya katılması ya da sınıftaki demokratik ortamdır. Eğitimci, otoriteyle belli bir kuralı veya politika hakkındaki ahlaki görüşlerini öğrencilere empoze edemez. Toplum sözcüğü, başkalarının haklarına saygılı olmanın yanında fedakâr olmayı ve kişilerin toplum ilişkilerine dâhil olmasını da kapsar. Bu okullarda çocuklar sorgulama ve tartışma yoluyla disiplin sürecinin ve kuralların sonuçlarına katlanmak zorundadır. Ayrıca okullarda çocuklar eğitimciler ve akranları tarafından kendi davranışları ve toplum kararlarına karşı muhakeme yapmalıdır. Çocuklar bir kurallın konmasını tercih ettilerse veya kurala oy verdilerse bu kurallar eğitimciler veya akranları tarafından bozulursa, bu durum güç tarafından koyulan bir kuralı ihlal etmekten çok ikiyüzlülük olarak kabul edilir (Aktepe ve Tahiroğlu, 2016).

**2.1.3.7. Eylem ve gözlem yoluyla değer eğitimi yaklaşımı.** Bir değerlin öneminin bilinmesi o değerlin kazanılması veya geliştirilmesi için tek başına yeterli değildir. Bir değerlin davranışa dönüşebilmesi için ilgili değerlin bireyin yaşamındaki pozitif ve negatif yönlü etkilerini fark ederek yaşantısıyla ve düşünceleriyle özdeşleşmelidir. Bu sebeple, değerleri kazandırma ya da geliştirme çalışmalarında çocukların yaş ve gelişim seviyelerine uygun olarak gerçek yaşamda ilgili değerlin etkilerini yaşayabilmeleri ve görebilmelerinin sağlanması gerekir. Bu süreçte hedef kitlenin yaparak yaşayarak öğrenmelerini temin edecek sosyal etkinlikler düzenlenmesi gerekmektedir (Aktepe ve Tahiroğlu, 2016). Stanley'e göre de davranışa dönüştürülen değerler ile insanlar, değerleri sözle ifade etme ve anlamının çok daha ötesine geçeceklerdir. Bu sebeple öğrenme anlatımlarla ve deneylerle öğrenilmeye



dayalı sınıf ortamının yerine toplumun etkilendiği sosyal çalışmalara ilgi göstermektedir. Sonuç olarak yaklaşımın uzmanları da değerlerin benimsenmesi için hedef kitlenin sosyal projelere davet edilip spesifik olanakların sunulmasını önermektedir (Yiğittir ve Selahattin, 2012).

Gözlem yoluyla öğrenme sürecinde ise bilindiği üzere erken çocukluk dönemindeki bireyler sosyal davranışlarının geniş bir bölümünü çevrelerindeki sosyal yaşamı (diziler, filmler, çeşitli televizyon programları, internet vb. aracılığıyla) izleyerek ve rol model görerek kazanırlar. Bu rol model bireyler; eğitimci, film yıldızı, anne, baba, şarkıcı, arkadaş, basketbolcu, futbolcu vb. olabildiği gibi bir din adamı veya politikacı da olabilmektedir. Bu nedenle öğretmenler, çocukların rol model aldıkları kişilerin pozitif değerlerini ileri plana çıkararak bu pozitif değerlerini çocukların içselleştirilmesine yardımcı olmalıdır (Tahiroğlu, 2014).

#### **2.1.4. Okul Öncesinde Değerler Eğitimi**

Örgün eğitim öncesi dönem olarak betimlenen okul öncesi yaşlarda, ilk edinilen değerler, beraber yaşamının ana unsurlarıdır. Yeterli/kaliteli bir okul öncesi eğitiminde bu ihtiyaçlar yerleştirilmelidir. Değerlerin özümsemiş pratik edilmesinde aile ve öğretmenler ilk modeller olarak eğitici rolünü üstlenmektedirler (Akto, 2017).

Heckman (1995) ise ekonomik bakış açısıyla konuyu ele almakta ve insana yatırımın gençlere yapıldığı zaman yaşlılardan her zaman daha fazla geri dönüşü olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle Heckman (1995) sosyalleşme ve temel öğrenme becerilerini geliştirmek için çocuklara yatırım yapılmasını gerektiğini ve onların yetişkin olmasına bırakılmaması gerektiğini, zıttı bir durumda bunun için çok gecikilmiş olabileceğini savunmaktadır. Okul öncesi çocuklarda ve bebeklerde duygusal ve sosyal sorunların il dönemde belirlenmesi en iyi gelişimsel neticeler almak için ihtiyaçtır. Sosyal duygusal güçlüklerin yaşam süreci içinde değişimin zor olduğu ve değişime nispeten dayanıklı oldukları belirtilmektedir (Walker, Zeller, Close, Webber, ve Gresham, 1999).

Okul öncesi dönemde değerlerin duygusal, davranışsal ve bilişsel olarak üç alt boyutu vardır. Bilişsel boyutta çocukların kendisini tanıması, duygularını ifade etmesi, diğerlerinin kendisini anladığını hissettirmesi, kendiyle barışık olması, iç denetim yapabilmesi, sorun çözmesi, mantıksal kurgulamalar yapabilmesi ve değerleri öğrenmesinde büyük önem arz etmektedir. Aynı zamanda sosyalleşme dönemi, çocuğun içinde yaşadığı

toplumun tutumlarını, değerlerini ve kendisinden umulan davranışları edinme dönemi olması hususunda önemlidir (Uyanık Balat, 2005). Okul öncesinde verilmesi düşünülen değerlerin birçoğu soyut olan kavramlardır. Bu sebeple öğretmenin bu soyut başlıkları verirken çocuğun bazı öğrenme kanallarından daha sonraki eğitim kademelerine göre daha fazla faydalanması önem arz etmektedir.

Değerler eğitiminin okul öncesi dönemde çocuğa verilmesinin uygunluğu konusunda yıllar boyunca tartışmalar olmuş ve birçok defa bu eğitimin verilmesi kabul edilmemiştir. Fakat, en son yapılan Millî Eğitim Bakanlığı 19. Eğitim şurasında bazı (saygı, sevgi, hoşgörü, iş birliği ve yardımlaşma vb.) değerlerin okul öncesinde verilmesi kabul edilmiştir (Akto, 2017).

Okul öncesinde değer eğitiminde verilmesi gereken değerler ile ilgili araştırmalar incelendiğinde çok farklı başlıklar olduğu kadar aynı başlıklar da bulunmaktadır. Berkowitz ve Bier (2005) psikoloji uzmanlarıyla yaptıkları geniş araştırmada sekiz gelişimsel karakter değişkeni saptadıklarını belirtmişlerdir. Bunlar; kendini kontrol etme, sosyal uyum, irade, empati, öz saygı, ahlaki muhakeme, adâlet ve özgeciliktir. Burada çocuğun gelişimi dikkate alınarak çocuğa kazandırılması gereken karakterler üzerinde durulmuştur. Haziran 2000' de New York' da oluşturulmaya başlanan "Yaşayan Değerler Eğitimi" programında ise 3-7 yaş için ele alınan değer başlıkları; sorumluluk, barış, mutluluk, saygı, hoşgörü, iş birliği, alçakgönüllülük, dürüstlük, sevgi ve sadelik olarak oluşturulmuştur. Çalışmalar incelendiğinde evrensel değerler ortak değerler olsa da değer sınıflandırmalarının farklılık gösterdiği ve erken çocuklukta evrensel değerlerin ana değerler olarak kabul edildiği görülmüştür (Balat Uyanık ve Diğerleri, 2012). Thomas Lickona (1993) çocuklara kazandırılması gereken değerleri; sorumluluk, hoşgörü, saygı, tedbirlilik, öz disiplin, iş birliği şefkat, cesaret, dürüstlük, demokratlık, adillik ve yardımseverlik değerleri olarak belirtmektedir.

### **2.1.5. Türkiye'de ve Dünyada Uygulanan Değerler Eğitimi Programları**

İnsani Değerler Programı (İDE), insanı mükemmelliğe ulaştırma amacıyla çocuğun kişiliğini tamamıyla geliştirme ve bir çocuktaki iyi tarafı ortaya çıkarma çabasıdır. Aşağıda açıklanan beş değer (iç huzur, sevgi, doğru davranış, hakikat ve şiddetten kaçınma), çocuklarla tek başına kullanıldığında soyut ve monoton hale gelebilir. Bu nedenle, mutluluk, dürüstlük, sabır, paylaşma, cesaret, merhamet, saygı ve düşünceli davranma gibi "ilgili

değerler" olarak adlandırılan değerler diğer pek çok değerle de ilişkilidir (Kulaksızoğlu ve Dilmaç, 2000).

İnsani Değerler Eğitimi programının amacı, doğuştan çocuklarda var olan özellikleri, "İnsani mükemmelliğe erişme" ve insanın yaratılışının anlamını tamamen ortaya çıkarmadır. Bu program kullanılarak katılımcıların sorumluluk, çeşitli beceriler geliştirme (edinilmiş bilgileri analiz etme, ilişkide olduğu insanla iş birliği kurabilme) ve kişisel gelişim alanında belirli bir dereceye kadar farkında olmalarının sağlanması gerekmektedir. İDE Programı beş evrensel değerden söz etmektedir (Kulaksızoğlu ve Dilmaç, 2000). Bunlar:

1. Sevgi
2. Hakikat
3. İç huzur
4. Doğru davranış
5. Şiddetten kaçınmadır.

*Sevgi:* İDE programında, bir duyu değildir. Kalbin kapsayıcılığının büyümesi olarak görülür. Sevgi, en yüce bir değerdir ve üm evreni bir arada tutar. Sevgiyle canlanmak herkese karşı vicdanlı olmak demektir.

*Hakikat:* Hakikati zaman, mekân değişikliklerden etkilenmez ve birey hakikati anlama gücüyle keşfeder. Doğru sözlü insan, yalnızca gerçeği söyleyen insan olmayıp, eylemlerinde ve ruhunda da dürüst olan, söyledikleri, yaptıkları, inandıkları ve düşündükleri arasında uyum olandır.

*İç huzur:* Huzursuzluk ve kafa karışıklığı duysal sistemimiz tedirgin edildiğinde ortaya çıkar. İç huzur duygusal seviyede, son derece önemli aranan insani bir değerdir. Bu bir ahlaklılık hali değildir fakat sakinlik ve duygusal bir dengelilik halidir. İç huzur duygular sakinleştirildiği takdirde ortaya çıkar ve eylemler de duygusal istekler tarafından karartılamazlar.

*Doğru davranış:* Her davranışın gerisinde, duylardan birinin etkilediği bir düşünce bulunmaktadır. Aynı zamanda ruhumuzda iki güç vardır. Biri irade ve diğeri de arzulardır. Arzular bireyi dibe batırır, ancak irade de hayatta olması gereken doğru seçimleri yapma eğilimini güçlendirir. Çocukların kendilerini ayakta tutma ve iyi alışkanlıklar kazanma yetilerinin yanı sıra ahlaki ve toplumsal yetiler kazanmaya da ihtiyaçları bulunmaktadır.

Çocuklar, toplu yapılan etkinlikler ve öyküler ile, çare bulma yeteneğini, doğru davranış kazanmayı, iyi davranışı, özgüven ve liderlik özelliklerini edinebilmektedirler.

*Şiddetten kaçınma:* Değerler canlı ve cansız her şeyi kucaklayan insanlarla aramızdaki ilişkiyi aşan evrensel bir şeydir. Şiddetten kaçınma bulunduğumuz ortama karşı bir sorumluluğumuzun olduğunun farkında olmamızdan kaynaklanır. Aynı zamanda şiddetten kaçınma, tüm hayat biçimlerine yönelik anlayış ve uyumdur. Bunun pratiği sadece fiziksel yönüyle engellenme olmamakta, düşünceleri, sözleri ve hareketleri de içine almalıdır.

#### İnsani Değerler Eğitiminde Kullanılan Yöntemler:

1. Sessiz oturuş,
2. İlgi Uyandıran İpucu,
3. Grup halinde şarkı söylemek,
4. Öykü anlatma,
5. Grup etkinlikleri,
6. Oyun oynamadır.

Bunların yanında Yaşayan Değerler Eğitimi kuruluşu tüm dünyada kar gütmenden değerler eğitimi ile ilgili organizasyonlar yapmaktadır ve UNESCO tarafından desteklenmektedir. Birleşmiş milletlerin On yıllık uluslararası uygulamaları çerçevesinde, şiddetin önlenmesi ve dünya barışının bir parçası olarak devamlılığını sürdürmektedir. İsviçre’de bir kuruluş olan ALIVE yaşayan değerler eğitimi destekleyen kuruluşları bir araya getirmektedir. Özel dini politik hiçbir yanı yoktur ve bağımsız bir organizasyondur. Bu program 12 tane evrensel değeri keşfetmek ve geliştirmek üzere tam beş kitap serisinden oluşmaktadır. Bunlar; 3-7 yaş çocukları için yaşayan değerler aktiviteleri, 8-14 yaş çocukları için yaşayan değerler aktiviteleri, ebeveyn grupları yaşayan değerleri, genç yetişkinler için yaşayan değerler eğitimi rehberi, yardımcı bir rehber ve YDEP eğitici rehber eğitmenidir (Tillman, 2014, s. 16).

YDE’ nin amacı bireylerin fiziksel, zihinsel, duygusal ve ruhsal boyutlardan oluştuğunu fark ederek, bireylerin bir bütün olarak gelişimi için bir takım kılavuz ilkeler sağlamaktır. Bunlar:

1. Bireylerin farklı değerleri kendileri, diğerleri, toplum ve tüm dünyayla ilgili olarak açıklamaları, uygulama yolları üzerine düşünmeleri ve bunları yansıtmaları için yardımcı olmak,
2. Kişisel ve toplumsal tercihleri olumlu yapma ile ilişkili güdülenme, anlayış ve sorumluluğu derinleştirmek,
3. Bireylerin kendilerinin kişisel, sosyal ve ahlaki değerleri seçme ve bunları geliştirmenin farkında olma,
4. Eğitimi, ğrencilere bir hayat felsefesi olarak görme konusunda öğretmenlere, bakıcılara teşvik etmedir (Tıllman, 2014, s. 120).

### **2.1.6. Sosyal Duygusal Gelişim**

Öğrenmenin ve gelişimin sosyal ve duygusal yanı günümüzde üzerine sıklıkla çalışılan bir alan olarak görülmektedir (Bosacki, 2007). Sosyal bir çevrenin parçası olarak büyüyen çocuklar, başkalarıyla ilişki kurmayı farklı kişilerle yaşadıkları deneyimler sayesinde edinirler (Schaffer, 1996). Sosyal ğrenme kuramının nderi Albert Bandura'(1977), kişinin davranışlarının farklı kişilerin yaşantıları tarafından etkilendiğini grmştir. Bunun sonucunda da gözlem yoluyla öğrenme kavramı ortaya çıkarılmıştır. Bu yolala öğrenme, yalnızca birinin başka birisini değişim yapmadan kopyalaması değildir. Gözlemlerin zihinlere işlenmesiyle meydana gelir (akt. McGurk ve Soriano, 1998).

Erken ocukluk dönemi, çocuğun uyumlu davranış göstermesi için sosyal süreçlerin önemli bir etken olduğu zamandır. (Pianta, 1997). Erken ocukluk döneminde sosyal duygusal beceri, bilişsel, davranışsal ve duygusal gelişim alanlarına yönelik beceriyi ve bilişi içinde barındıran çok öğeli bir ifadedir (Domitrovich, Cortes ve Greenberg, 2007). Çocuğun en önemli sosyal becerisi, yetişkinlerle ve diğer çocuklarla başlattığı ve srdrdğu sosyal ilişkiler veya oyun zamanında sergilediği işbirlikçi eylemlerdir (Kienig, 2006). Okul ncesi çocukları için yetişkinler ve akranları ile bağ kurmak sosyal gelişimin başlıcalarındandır (Brooker, 2008). Çocuğun akranları ve yetişkinlerle pozitif yönlü bağ kura bilmeleri için toplumu anlama (social understanding) becerisi gereklidir. Toplumu anlama becerisi ise; başkalarıyla birlikte olmaktan mutlu olma, arkadaş edinme, duygu ve düşüncelerini belirtme, diğer insanları dinleme eylemlerini kapsamaktadır (Fabian, 2006). Yardım alma, yardım etme veya iş birliği yapma, bilgi talep etme, önemseme, sorulara yanıt verme, özür dileme, teşekkür etme, bir konu hakkında konuşma başlatabilme ve sürdürebilme, prensiplere uyma,

eleştiriyi kabul etme, sırasını bekleme, kendini tanıtmaya ve yaptığı iş için geri dönüt isteme vb. daha pek çok sosyal beceri kişinin bulunduğu topluma uyumunu, akranları ve diğerleri ile iletişimini ve toplumla bütünleşmesini gerçekleştirir (Sucuoğlu ve Çiftçi, 2003). Bu eylemler, sosyal davranış (prosocial behaviors) olarak da isimlendirilmektedir (Ştefan, Balaj, Porumb, Albu ve Miclea, 2009).

Sosyalleşme ise, kişinin içinde bulunduğu toplumun sosyal rollerini ve kültürünü edindiği sosyal bir oluşumdur (Çağdaş ve Seçer, 2002). Sosyal yeterlik; toplum tarafından benimsenen, kişinin amaçlarına ulaşmasını sağlayan ve pozitif yönlü getirileri olan eylemleri kapsamaktadır (Ştefan, 2008). Sosyal beceri ise; davranışlar yoluyla bireyler arası ilişkilerde önemlidirler. Bireyler arası etkileşimi ve iletişimi belirlemeye, başlatma, devam ettirmeye ve uygun biçimde bitirme tekrarlamaya ve yöneliktir (Bacanlı, 1999). Sosyal davranışlar, kişiye özel, somut eylemler ve sosyal becerilerin altında bir ögedir.

Sosyal becerilerin davranışsal, bilişsel ve çevresel olmak üzere üç ana unsurdan oluştuğu belirtilmektedir (Kutnick ve Manson, 1998). Çocuğun ilk sosyal etkileşimi annesi ile olur. Bebeğin gereksinimlerinin eksiksiz/tam ve zamanında giderilmesi bebeğin duygusal ve sosyal gelişimini katkı sağlamaktadır (Gülay ve Akman, 2009). Sosyal becerilerin edinilmesi ve yerleşmişliği çevrede, okulda ve ailede sosyal davranışların yinelenmesi ile oluşabilir (Arslan, 2007). Çocukların okula yönelik becerileri bakıldığında genellikle bilişsel ve akademik beceriler dikkate alınsa da okul öncesi dönem de okula uyum için sosyal ve davranışsal beceriler birincil olarak dikkate alınmaktadır (La Paro ve Pianta, 2000). Çocuklar eğitim ortamlarının gereklerini yerine getirebilmek için duygusal ve sosyal becerilere edinmiş olmalıdırlar. Akranlarla sosyal ilişki kurabilme ve sosyal beceriler okul öncesi eğitime uyumun önemli bir belirtisidir. Duyguları ifade etme ve duyguları düzenleme becerileri aynı şekilde okul öncesi eğitim de önemlidir (Kotil, 2010).

Okul öncesi dönem çocukları için kurallara uyma, temel gelişimsel ödev olsa da çocuğun sosyal etkileşimleri bakımından ele alınmalıdır. Sosyal beceriler bakımından kısıtlı olan çocuklar uyulması gereken kurallara uymada zorlanırlar ve bu sebeple yaşlıları arasında da kabul görmezler. Çocukların yaşlılarından gördükleri sosyal onama onların sosyal duygusal uyumlarını geliştirmektedir (Appleyard, Egeland ve Sroufe, 2007). Kişilerin birbirleriyle pozitif etkileşimleri sosyal uyumun ve sosyal gelişimin önemli bir göstergesi olduğu kabul edilir. Bu sosyal beceriler yaşla bağlantılı gelişir ve özellikle erken çocukluk döneminde oyun zamanında kullanılır (Ştefan, Balaj, Porumb, Albu ve Miclea, 2009). Okul

öncesi dönem çocuğunun akranlarıyla pozitif bir bağ kurmak en önemli gelişimsel ödevlerindedir (Denham, 2007). Ancak sosyal ve duygusal becerilerin olmadığında akranlar tarafından dışlanma ve olumsuz davranışlar görülmektedir. Bu nedenle sosyal duygusal gelişimin, duygusal, bilişsel ve davranışsal becerilerini başarılı bir şekilde kazanmak, sağlıklı sosyal davranış ve olumlu akran ilişkileri bakımından pek çok öneme sahiptir (Domitrovich, Cortes, ve Greenberg, 2007).

### **2.1.7. Sosyal Duygusal Uyum**

Sosyal uyum, toplumun beklentilerine uygun gösterilen davranışlardır (Işık, 2007, s. 14). Sosyal duygusal uyum ise; akranlarıyla olumlu ilişkiler kurma, duyguları düzenleme ve öz kontrol gibi birçok öğeden oluşmaktadır (Birch ve Ladd, 1997). Çorapçı, Aksan, Arslan-Yalcın ve Yağmurlu (2010) akranlarıyla bir arada olan çocukların sosyal duygusal uyumu, iş birliği yapma, problemlere çözüm arama gibi pozitif özellikli (sosyal yetkinlik) olduğu gibi, akran ilişkilerinde uyumsuz, yetişkinlere karşı gelme üzümlü olma, saldırgan davranma (kızgınlık-saldırganlık), grup içinde çekingenlik gösterme ve depresif duygu durumları (anksiyete-içe dönüklük) gibi negatif davranış özelliklerini de içerdiğini belirtmektedirler.

Sosyal ve duygusal yetkinlik de kişinin yaşam boyunca sosyal ve duygusal açıdan yönetme ve anlama becerilerini kapsamaktadır. Bu yönden ele alındığında; öğretme ve öğrenme süreçleri, ilişki kurma, günlük sorunları çözme ve yeni durumlara uyum sağlama sosyal ve duygusal yeterlik bağlamı içine girmektedir (Goleman, 2007). Sosyal-duygusal yetkinlik, geniş anlamda sosyal bağlarda güçlü olma biçiminin de değerlendirilmektedir (Chen ve French, 2008). Çocukta sosyal yetkinliği geliştirmek için gerekli olan öğe duygu düzenleme becerisidir (Çorbacı Oruç, 2008). Eisenberg ve Fabes'e (1998) göre duygu düzenleme becerisindeki herhangi bir sekte ya da hata okul öncesi dönem çocuklarında davranış sorunlarının ve saldırganlığın oluşmasına sebep olabilmektedir (Ural, Güven, Sezer, Efe Azkeskin ve Yılmaz Elif, 2015). Erken çocukluk döneminde sosyal açıdan yetkin bir çocuğun, yetişkinlerle ve akranlarıyla olumlu ilişki geliştirmesi, ebeveyni ile duygusal yönden güçlü bağlar kurması ve aynı zamanda yaşlılarıyla oyun kurması, paylaşması, özgüvene sahip olması, yardımlaşması ve iş birliği yapma gibi becerileri kazanması beklenmektedir (Ural, Güven, Sezer, Efe Azkeskin ve Yılmaz Elif, 2015)

Reschly ve Gresham (1987) sosyal yeterliliği iki düzeyde ele almıştır. Bu düzeyler, sosyal beceri ve uyumsal davranışlardır. Sosyal beceriler, kendi ile ilişkili davranışlar, kişiler

arası davranışlar ve görevleriyle bağlantılı davranışlar olmak üzere üç alt başlıktan oluşmaktadır. Kişiler arası davranışlar; konuşma becerileri, gücü kabul etme, iş birliği ve oyun davranışlarını belirtir. Kendi ile ilişkili davranışlar ise; ahlaki davranma, duygularını belirtme, kendine karşı pozitif yönlü tutum geliştirme gibi davranışları içerir. Görevlere ilişkin davranışlarda; uyarılara dikkat etme, talimatları/yönergeleri izleme, görevlerini yapma, özerk olarak çalışma gibi davranışları kapsar. Sosyal yeterlilik düzeylerinden ikincisi olan uyumsal davranış; gençlerin ve çocukların bağımsız düşünme becerilerini, akademik yeterliliğini, fiziksel ve dil gelişimini içermektedir (Güven ve Işık, 2006).

Son dönemlerde yapılan çalışmalar erken çocukluk döneminde sosyal yetkinlik becerileri geliştirilmemiş çocukların, davranışsal ve duygusal bakımdan problem davranışlar gösterdikleri, yetişkinlik dönemlerinde de sosyal bakımdan geçimsiz bireyler olma olasılığının yüksek olduğunu ifade edilmiştir (Ladd, 2000). Mize ve Abell (2006) sosyal yeterliliği olan çocukların komplike beceriler geliştirdikleri, olumlu davranışlar sergiledikleri, eleştirilerden sakındıkları, ebeveynleriyle olumlu ilişki içinde oldukları ve arkadaşlarına yönlendiriciliklerinin daha az olduğunu belirtmektedir (akt. Kapıkıran, Bora İvrendi ve Adak, 2007).

Saldırganlık, bireylerin cisimlere veya canlılara yönelik beslediği şiddet duygusunun somutlaşmasıdır. Saldırganlık, sosyal davranışlarda güçlü bir belirleyicidir. İki boyutu vardır: birinci boyutta şiddet ya da nefret somut olarak görülebilir. Yaralama, vurma, fırlatma, öldürme ve küfretme gibi davranışları kapsamaktadır. İkinci boyutta ise, şiddet meyilli, aşırı düzey de geçimsiz hareketler, stresli ve kavgacı davranışlar olarak görülür. Bu boyutta büyüklerine karşı gelme, içinde bulunduğu toplum tarafından koyulan kuralları sık sık çiğneme ve kurallara uymak istememe gibi davranışlar görülür. Bu sebeple çocuklar, duygusal/ruhsal problemleri sebebiyle akranları ve yakın uzak çevresiyle uyumlu ilişkiler kuramazlar (Olçay, 2008).

Yıldırım'a (2008) göre ise saldırganlık somut olmayan bir iç durum duygusudur. İnsanların bazı duyguları davranışlara dönüştürülmemektedir. Bu duygular; birilerini incitmek istediği, aşırı kızdığı anlardır. Saldırganlık genellikle hedeflere ulaşmada engellenme ya da işler umulduğundan yavaş olduğunda eyleme dönüşmektedir.

Gelişim olarak saldırganlık incelendiğinde erken çocukluk döneminde fiziksel yolla yapılan saldırganlığın sık görüldüğü belirtilmiştir. Dil gelişimleriyle bağlantılı olarak, yaşları küçük olan çocukların öncelikle fiziksel şiddete, saldırganlığa daha çok



başvurabilmektedir. Bu dönemlerdeki saldırganlık; arzu edilen hedefi elde etmede karşılaşılan engeller (beğenilen bir nesnenin ya da oyuncağın başka birileri tarafından alınması vb.) neticesinde meydana gelmektedir. Kalıcı duruma gelebilecek kötü ve saldırgan eylemler erken çocukluk döneminde çıkabilmekte ve hayat boyu devam edebilecek sorunlara neden olmaktadır. Saldırgan bir kişiliği erken çocukluk döneminde uzun ve kısa dönemli etkileri olmaktadır. Kısa süreli etkileri; yaşlıları tarafından kabul edilmeme, bilimsel başarısızlık, sevilme, ruh çöküntüsü, anksiyete, ürkeklik, problem çözmede yetersiz beceriler gösterme, dikkatini yoğunlaştıramama, kendini kontrol edememe, uyumsuz davranışlardır. Saldırganlığın uzun süreli etkilerine incelendiğinde de, suç işleme, okulu bırakma, madde kullanımı gibi kötü alışkanlıklardır (Gülay, 2008).

İnsanların hayatının her anında birtakım ruhsal ve biyolojik ihtiyaçları vardır. Fakat insanlar istediği an istediği şekilde bu dürtülerini doyuramazlar. Erken çocukluk döneminde çocukların hareketlerinde haz ilkesi hâkim iken, gittikçe bu haz ilkesinin yerini toplumsal kabul ilkesi yer alır ancak gereksinim dürtüleri kaybolmaz. Başka bir ifadeyle bir tarafta hedefi doyum aramak olan dürtüler, diğer tarafta ise, dürtülerin güç ve gerçeklere sadık kalarak çevresel durumlara uygun bir şekilde doyumunu sağlama zorunluluğu bulunmaktadır (Öğüt, 2000).

Çocuğun çevresindeki insanlar çocuktan birtakım beklentiler içerisindedir. Çocuğun temel davranış kalıplarına uyması ve toplum normlarına uygun davranış göstermeleri istenir. Çocuklar yaşı gereği pek çok konuya ilgi duyar, yeni şeyler öğrenmeyi arzular ve isteklerini gidermek için arayış içine girerler. Bu sebeplerden toplum normlarına uymayabilirler. Bunun sonucunda sosyal çevresinden tepki alarak endişe yaşamaya başlar. İlk başta anne-baba ve yakın-uzak çevresindeki diğer kişiler tarafından çocuğun kaygı yaşamaması için çocuktan yapabileceğinden fazlası beklenmemeli ve onlara zaman zaman yanlış yapma fırsatı verilmelidir (Çiftçi Topaloğlu, 2013).

Çocuklar okula başlarken bir takım duygusal ve sosyal yeteneklere gerektiği kadar sahip olmadığında, okulun sorumluluklarını üstlenememekte ve uyum içerisinde başkalarıyla bir arada yaşama, arkadaşlık kurma, arkadaşlığını sürdürme becerilerini gösterememektedir. Bu nedenlerden okul öncesi eğitim kurumları eğitimin aileden sonraki basamağı olarak erken çocukluk döneminde çocuğun bilişsel gelişimlerinin yanı sıra sosyal duygusal gelişimlerini destekleme konusunda sorumlulukları çok büyüktür. Bu desteği,

kişilerin davranışlarını ve tutumlarını yönlendiren değerlerin öğretimi yoluyla gerçekleştirilebilirler (Öztürk Samur, 2011).

## 2.2 Konuyla İlgili Yapılan Çalışmalar

### 2.2.1. Konuyla İlgili Yapılan Ulusal ve Uluslararası Çalışmalar

Bu başlık altında değerler eğitimi ve çocukların sosyal duygusal uyumlarıyla ilgili ulusal ve uluslararası çalışmalara yer verilmiştir.

Crowter (1995) çalışmasında okul öncesi dönemden başlayıp sekizinci sınıfa dek olan öğrencilere 32 haftalık bir eğitim programı uygulamıştır. Çocuklara; saygı, nezaket, sorumluluk ve yardım severlik davranışlarını geliştirmelerini sağlayacak bir eğitim programı hazırlamıştır. Bu çalışmanın sonucunda eğitimciler tarafından gözlemlerde; çocukların okul içindeki durumlarında iyileşme görüldüğü ve çocuklar arasında iş birliğinin artış olduğunu belirtilmiştir.

Prestwich (2000) yaptığı araştırmasında Amerikalı çocukların ülke genelinde suça ve şiddete yöneldiğini saptamıştır. Buradan yola çıkarak Amerikan okullarında uygulanan karakter eğitimi müfredatını ve bu müfredatın uygunluğunu incelemiştir. Sonuç olarak, etkin bir karakter eğitimi müfredatı olması gerektiğini ve sorumluluğunun farkında olan öğretmenlerle iyi bir karakter eğitimi verilebileceğini savunmuştur. Karakter eğitimi olmadan örgün eğitimin sınırlı kalacağını ifade etmiştir.

Johansson (2002) “Öğretmenler çocuklarda hangi değerlerin olmasını isterler?” adlı çalışmasında çocuklardaki ahlaki değerlere öğretmenlerin nasıl baktığını bulmaya çalışmaktadır. Ayrıca bu çalışmada öğretmenlerin, değerler hakkındaki stratejileri çocukların dürüstlüğü öğrenme biçimleri ve çocuğun dürüst olmasında etkili olan öğeler hakkındaki düşüncelerini belirlemeye çalışmıştır. Araştırmanın bulgularına göre öğretmenler çocukların dürüst olmayı öğrenmelerinin ve başkalarının görüşlerini anlamalarının modelleme yoluyla oluştuğunu belirtmişlerdir. Başka bir öğretmen görüşüne göre ise, çocukların ahlaki değerlerinin sınırlı olduğunu ifade etmişlerdir.

Gökcek (2007) okul öncesi eğitimi gören beş buçuk, altı yaş çocukları için oluşturduğu karakter eğitimi programının etkilerini incelemeyi amaçladığı deneysel çalışmada deney ve kontrol grubunu 44 çocuk oluşturmuştur. Araştırmacı tarafından

hazırlanan deney grubuna on haftalık eğitim programının yedi haftalık oturumları uygulanmış ve kontrol ve deney grubuna ara test uygulanmıştır. Bu testten sonra ise eğitim tamamlanıp her iki gruba da son test yapılmıştır. Programın etkililiğini ölçmek için, araştırmacı tarafından geliştirilen “Öğretmen Davranış Kontrol Listesi”, “Aile Davranış Kontrol Listesi” ve “Aile Bilgi Formu” kullanılmıştır. Yedi kilit değerden meydana gelen (nezaket, saygı, özgüven, sorumluluk, liderlik, sabır, yardımseverlik,) programı bulgularından; programın içeriğinde bulunan tüm değerlerde pozitif yönlü davranış değişikliği olduğu sonucu görülmüştür. Ayrıca, aileler evde uygulanan değerler eğitiminin kısıtlı olduğunu, değerler eğitiminin sadece ailelerin verilmesi görüşüne katılmadıklarını ve okul öncesi eğitimin değer kazandırmada yardımcı olduğunu ifade etmişlerdir.

Dilmaç'ın (2007) araştırmasının amacı, uygulanan insani değerler eğitimi programının fen lisesi öğrencilerinin değerlere sahip olma düzeyinde bir farklılık oluşturup oluşturmayacağını incelemesidir. Yapılan araştırmanın çalışma grubunu Konya'nın Meram ilçesine bağlı Fen Lisesine giden 30 birinci ve ikinci sınıf öğrencilerinden oluşturmuştur. 30 öğrencinin 15'i deney ve 15' kontrol grubudur. Bu çalışmada deney grubu öğrencileriyle 14 oturumluk İnsani Değerler Eğitimi Programı haftada iki oturum olarak uygulanmıştır. Kontrol grubu öğrencilerine ise herhangi bir eğitim uygulanmamıştır. Çalışmada araştırmacı tarafından geliştirilen İnsani Değerler Eğitimi Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda verilen eğitimin deney grubu öğrencilerinin sorumluluk, arkadaşlık/dostluk, saygı, barış, dürüstlük, ve hoşgörü değerleri üzerine pozitif bir etkisi olduğu görülmüştür.

Witherspoon ve Wade A. (2007) Karakter eğitiminin Amerika'da kısıtlı okulda uygulandığını belirtmişlerdir. Bu durum bir problem olarak görülmüş ve bir karakter eğitimi araştırması yapılmıştır. Çalışmaya 123 öğretmen ve 53 idareci katılmıştır. Araştırmalarının sonucunda eğitim yetersizliği ve mali kaynak eksikliğinin karakter eğitimi çalışmalarını mâni olan çok önemli etken olarak görülmüştür. Ayrıca eğitimciler, müfredatta ilave programlara yer verilmemesinin ve zaman yetersizliğinin de başka bir engel olduğunu, eğitim kurumu karakter eğitimi önemsedikçe okul ve öğrencilerde olumlu sonuçlar alındığını bu sebeple karakter eğitiminin şiddetle desteklenmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Thomberg (2008)'de yapılan çalışmanın amacı öğretmenlerin değerler eğitimi hakkındaki bilgi düzeylerini tespit etmek ve değer eğitimi uygulamalarının tanımlanmasıdır. Araştırmaya İsveç okuluna giden yaşları 11 ile altı yaş arasında değişen 141 çocuk ve 13

öğretmen katılmıştır. Veriler öğretmen ve öğrencilerle yapılan mülakat ve okul ortamından elde edilen gözlemlerle toplanmıştır. Çalışma sonucunda öğretmenlerin değerler eğitimi ile ilgili yetersiz bilgi sahibi olmadıkları belirtilmiştir. Öğretmenlerin okul kurallarını değerler eğitimi kavramıyla ilişkilendirdikleri ifade edilmiştir. Ayrıca öğretmenlerin, değer eğitimi uygulamaları ile öğrencilerini diğerlerine karşı nazik ve kibar olmalarını, iyi davranmalarını, anlamalarını ve takip etmelerini sağlamayı hedeflemektedir.

Keskinoglu (2008) tarafından yapılan bir çalışmada ise değerler eğitimi İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerine verilmiştir. Eğitim programının sonuçları Saldırganlık ve Ahlaki Olgunluk Ölçekleri ile test edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre ise çocukların ahlaki olgunluk düzeylerinin arttığı ve saldırganlık eğilimlerinde azalma olduğu belirtilmiştir.

Balcı ve Yanpar Yelken'nin (2010) yaptığı çalışmanın amacı, ilköğretim okulunda görev yapan eğitimcilerin değer kavramından anladıklarını betimlemektir. Bu amaçla Mersin merkez ilköğretim okullarında çalışmakta olan 214 branş ve sınıf öğretmeninden “Kendi düşüncelerinize göre değer nedir?” sorusunun cevabını yazılı olarak vermeleri belirtilmiştir. Verilerin çözümlenmesinde içerik çözümlemesi yöntemi kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesi sonuçlarına göre, “ölçüt olarak değer”, “davranışlar bütünü olarak değer”, “birey ve toplum ilişkilerini düzenleyen unsur olarak değer”, “maddi ve manevi unsurlar olarak değer”, “nitelik olarak değer”, “kurallar bütünü olarak değer” ve “değer eğitiminin işlevleri” başlıklarından oluşan yedi tema grubu oluşturulmuştur. Araştırmanın sonuçlarına göre öğretmenler değerleri toplum ve birey ilişkilerini biçimlendiren bir öge olarak gördüklerini, toplumun devamlılığının ve birlikteliğinin sağlanması, bireylerin sosyalleşme sürecindeki etkileri üzerinde durduklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca değeri “Birey ve toplum özelliklerini düzenleyen” olarak nitelendirmişlerdir.

Öztürk Samur (2011) tarafından yapılan çalışmada değerler eğitiminin çocukların duygusal ve sosyal gelişimleri üzerine etkisinin olup olmadığı belirlenmesi amaçlanmıştır. Deneysel olarak yapılan çalışmada 36 oturumluk Değerler Eğitimi Programı hazırlanmıştır. Hazırlanan program, kendimizi tanıyalım, grup kuralları, barış, hepimiz farklıyız, duygular, özgüven, paylaşım, sorumluluk ve iş birliği değerlerini içermektedir. Araştırmanın çalışma grubunu altı yaş çocuklarından oluşan 44 çocuk oluşturmuştur. Çocukların 22'si deney 22'si kontrol grubudur. Araştırmada verilerin toplanması için Okul Öncesi Davranışsal ve Duygusal Dereceleme Ölçeğinden yararlanılmıştır. Araştırma bulgularında, hazırlanan

Programın çocukların, okul hazır bulunuşluğu, sosyal güven, duyguları düzenleme ve sosyal duygusal gelişimleri üzerine artı katkı sağladığı sonucuna varılmıştır.

Washburn (2011) ve arkadaşları tarafından rastgele yöntemle seçilen 3 ilköğretim okulunda uygulanan okul temelli, Sosyal Duygusal ve Karakter Gelişimi Programının etkileri incelenmiştir. Yapılan çalışmanın sonucunda; çocuklarda nispeten olumlu gelişimsel dönütler alınmıştır.

Burhard ve Peter (2012) araştırmalarında ailedeki akademik değerlerin nesilden nesile aktarımını incelemişlerdir. Çalışmanın ilk amacı babanın ve annenin değerlerinin çocuğa nasıl aktarıldığını saptamaktır. Sosyal öğrenme kuramına göre çocuk ailesinin değerini nasıl idrak ettiyse o şekilde nakletmektedir. Çalışma, 1019 Alman öğrenci ve bu çocukların baba (733) ve annesi (847) üzerinden yürütülmüştür. Anne-babaların matematiğe ve Alman diline verdikleri önemin çocuğa geçişini incelenmiştir. Bu araştırmanın sonucunda baba annenin değeri birlikte algılamalarının ve benimsemelerinin değerin çocuğa geçişini kolaylaştırdığı neticesine varılmıştır.

Ergün (2013) tarafından yapılan araştırmada ise değerler eğitiminin ergenlik dönemindeki bireylerin öz düzenleme stratejileri üzerinde önemli bir etkiye sahip olup olmadığını araştırmıştır. Deneysel olarak gerçekleştirilen araştırmada; adölesan dönemdeki öğrencilere verilen değerler eğitiminin öğrencilerin öz düzenleme becerilerini, bilişsel stratejilerini ve içsel değerini geliştirdiği, sınav kaygısını ise azalttığı sonucuna varmıştır.

Izgar (2013) değerler eğitiminin etkisinin araştırıldığı başka bir çalışmada da değerler eğitiminin demokratik tutum ve davranışlara olan etkilerini incelemiştir. Çalışma bulgularına göre, ilköğretim 8. Sınıfa giden öğrenciler üzerinde uygulanan değerler eğitimi programının demokratik tutum ve davranış düzeylerini artırdığı, arkadaşlık, insan onuruna saygı, bağımsızlık, dürüstlük, sorumluluk, adalet, eşitlik, gizlilik, çevreye saygı ve çok yönlülük alt boyutlarındaki demokratik davranış ve tutumlarını da aynı pozitif doğrultuda değiştirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Ateş (2013) değişen toplum yapısıyla beraber cömertlik, yardımseverlik, saygı, sevgi gibi çok sayıda değer artık oldukça zayıfladığını belirttiği araştırmasında okullara önemli görevler düştüğünü dile getirilmekte ve konuya ilişkin öğretmen görüşlerine yer vermektedir. Öğretmenler değerler eğitimine okullarda yer alması gerektiğini belirtirlerken, bu eğitimin okulda sosyal etkinlikler ya da faaliyetler şeklinde planlanması gerektiğini ancak sadece kâğıt üzerinde kaldığını belirtmektedir. Yine bu araştırmada değerler eğitim

konusunun öğrenci başarısı üzerinde doğrudan, gözlenebilir bir etkisi olmadığı için hem ailenin hem de okulun bu konuya gereken önemi vermediği vurgulanmaktadır.

Özdaş (2013) okullarda değerlerin geliştirilme düzeyi ve kabul görmeyen öğrenci davranışlarına ilişkin yapmış olduğu araştırmasında öğretmen görüşlerini almış ve bu konuda farklı sonuçlara ulaşmıştır. Öğretmenler ortaokul öğretim programında bulunan değerlerin kişiler arası ilişkiler, evrensel, özerk ve milli değer alt boyutlarındaki değerlerin kısmen doyurucu denebilecek düzeyde kazanıldığını belirtmiştir. Bu çalışmada okul türüne göre bakıldığında özel okullarda çalışan öğretmenler lehine anlamlı bir fark bulunduğu, ancak kıdem, cinsiyet ve branşa göre ise herhangi bir fark olmadığı görülmüştür.

Neslitürk'ün (2013) yapmış olduğu çalışmada çocukları okul öncesi eğitim kurumuna giden velilere uygulanan Anne Değerler Eğitimi Programının (ADEP) 5-6 yaşındaki çocukların sosyal beceri düzeyleri üzerine etkisini araştırılmıştır. Hazırlanan program saygı, arkadaşlık/dostluk, sorumluluk, paylaşma iş birliği ve dürüstlük değerlerini içermektedir. Araştırmanın Çalışma grubunun 24 kontrol ve 24 deney grubu olmak üzere toplamda 48 anneden oluştuğu görülmüştür. Deney grubu çocuklarının annelerine her biri 120-150 dakikadan oluşan dokuz haftalık, 18 oturumlu Anne Değerler Eğitimi Programı (ADEP) verilmiş ve programın deney grubunu oluşturan çocukların iş birliği, iletişim, grupla beraber hareket etme, kendini ifade etme empati, sorumluluk ve kendini kontrol etme ile ilişkili sosyal becerileri düzeylerini artırdığı görülmüştür. Ayrıca eğitim programının uygulaması bittikten 4 hafta sonra yapılan kalıcılık testi bulguların dailetişim hariç diğer sosyal becerilerde etkinin devam ettiği belirtilmiştir.

Dereli İman (2014) tarafından benzer bir yarı deneysel çalışmada amaç, değerler eğitimi programının okul öncesi dönem çocukları için planlanmış psiko-sosyal gelişim, çocukların sosyal beceri ve sosyal problem çözme becerileri üzerine etkisini belirlemektir. Hazırlanan eğitim programında seçim yapma, adalet, işbirliği yapma, saygı, dürüstlük, sorumluluk, barışçıl olma, arkadaşlık, sevgi ve yardımlaşma değerleri ele alınmıştır. Deney grubuna 11 hafta 33 oturumluk bir eğitim verilmiş ve her bir oturum 30 dakikadır. Kontrol grubuna ise araştırmacı tarafından herhangi bir uygulama yapılmamıştır. Çalışmada, Değerler Eğitimi Programını Değerlendirme Görüşme Formu, Aile Katılım Formu, Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği, Wally Çocuk Sosyal Problem Çözme Dedektif Oyun Ölçeği ve Okul Öncesi Çocuklar İçin Psiko-Sosyal Davranışlar Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, eğitim programı lehine çocukların sosyal becerini, sosyal

problem çözme becerilerini ve psikososyal gelişimini olumlu düzeyde etkilediği belirtilmiştir.

Yaka Yalçın'nın (2014) yaptığı çalışmada okul öncesi eğitimde verilebilecek değerleri belirlemek amacıyla okul öncesi velilerinin görüşlerini belirlemek için yapılan araştırma sonuçlarına genel olarak bakıldığında velilerin çoğunlukla kişisel olarak ele alınan değerlere (kendini ifade edebilme, özgüven sahibi olma vb.) ön planda tercih ettiği, daha sonra ise akademik değerlere (çalışkan olma, azimli olma vb.), ardından kültürel olarak ele alınan değerlere (inançlı olma, vatansever olma, gelenek göreneklerine ve ailesine bağlı olma vb.) ve son olarak da çevre, yaşam, dünyamızı içine alan değerlere (barışçıl olma, çevreye duyarlı olma vb.) öncelik verdikleri sonuçlarına ulaşıldığı görülmüştür.

Uzunkol'un (2014) ilkokul 3. sınıf hayat bilgisi dersinde uyguladığı sorumluluk ve saygı temelli değerler eğitimi programını çocukların empati, sosyal problem çözme ve özsaygı düzeyleri üzerine etkisini ve çocukların uygulama dönemine ilişkin fikirlerini almayı amaçladığı araştırmanın sonucunda değerler eğitimi programının çocukların öz saygı düzeyleri üzerine herhangi bir etkisi olmadığı sonucuna varılmıştır. Ancak empati düzeyleri ve sosyal problem çözme becerileri üzerine etkisi olduğu görülmüştür. Bunlara ek olarak deneysel olarak yapılan çalışmada deney grubu öğrencileri ile yapılan eğitimin kendileri ve akranları için olumlu etkileri olduğu sonucuna varılmıştır.

Atabey (2014), yaptığı çalışmada Okul Öncesi Sosyal Değerler Kazanımı Ölçeğini geliştirmiş ve Sosyal Değerler Eğitimi Programının anasınıfı eğitimi alan çocukların sosyal değer edinimine etkisini araştırmıştır. Planlanan eğitim programında sevgi, hoşgörü, sorumluluk, saygı, iş birliği-yardımlaşma ve nezaket değerlerine yer verilmiştir. Amaçlı örnekleme yöntemi ile belirlenen Ulu Önder İlkokulu'nda gerçekleştirilmiştir. Ulu Önder İlkokulu anasınıfının sabah grubuna devam eden 20 çocuk araştırmanın deney grubunu, öğleden sonra grubuna devam eden 20 çocuk ise kontrol grubunu oluşturulmuştur. Araştırmadan elde edilen veriler göre, hazırlanan eğitim programının çocukların sosyal değer edinimine katkı sağladığı ve bu katkının izleme testiyle kalıcı olduğu belirtilmiştir.

Sapsağlam'ın (2015) çalışması deneysel bir çalışmadır. Bu çalışmanın deney grubu ve kontrol grubunda 20'şer grupların toplamın da 40 çocuk bulunmaktadır. Araştırmacı tarafında hazırlanan Sosyal Değerler Eğitimi Programı 36 oturumdan oluşmaktadır. Hazırlanan programda yardımseverlik, dürüstlük, öz saygı, açık fikirlilik, sevgi, özgürlük, saygı, adalet, iş birliği, kendini kontrol etme, güvenlik, özverili olma, sosyal düzen,

sorumluluk, uyum, nezaket, eşitlik, başarı, hoşgörülü olma, sadakat, şiddetten kaçınma, zekilik, arkadaşlık ve yetenek değerlerine yer verilmiştir. Program deney grubuna 12 hafta boyunca haftada üç gün olarak uygulanmıştır. Programın etkililiğini test etmek amacıyla Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeğinden (OSBED) faydalanılmıştır. Ölçek deney ve kontrol grubuna eğitim öncesi ve sonrası olarak daha sonrada program uygulaması tamamlandıktan üç hafta sonra deney grubuna kalıcılık testi yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, hazırlanan program çocuklar da sosyal beceri kazanımı sağladığı ve bu kazanımın kalıcı olduğu sonucu belirtilmiştir.

Erikli'nin (2016) yaptığı araştırmada ise; okul öncesi değerler eğitimi programının anasınıfına giden beş-altı yaş çocuklarının saygı, arkadaşlık, sorumluluk, işbirliği, dürüstlük ve paylaşım değerlerine olan etkisini incelemek amaçlanmıştır. Çalışmada Okul Öncesi Değerler Ölçeği Kullanılmıştır. Çalışma grubunu Ankara ili Gölbaşı ilçesinde Millî Eğitim Bakanlığına bağlı anasınıfı ve anaokullarına giden beş- altı yaş grubu (24 deney, 23 kontrol) toplam 47 çocuk oluşturmuştur. Araştırmasında deney grubuna eğitim vermiş ve bu eğitimin sonucunda ele alınan sorumluluk değeri hariç diğer değerlerde deney grubu lehine anlamlı bir değişim olduğu bulgusuna varılmıştır.

Sigurdardottir ve Einarsdottir (2016), “Bir İzlanda Anaokulunda Eylem Araştırması: Değerler ve Değerler Eğitimi Alanında Ortak Anlayış Geliştirme Çalışması” adlı çalışmasında eğitimcilerin değerler eğitiminde kendi rollerini nasıl tanımladıklarını ve hangi değerlere önem verdiklerini araştırmışlardır. Çalışmanın bulgularına göre; okul öncesi öğretmenleri en fazla saygı, disiplin ve ilgi (bakım) değerlerini önemsedikleri görülmüştür. Değerler eğitiminde öğretmenler, kendi sorumluluklarını şu başlıklar üzerinde cevaplamışlardır: iyi bir rol model olma, rehberlik edebilme, tartışabilme, dili etkili kullanabilme ve yönlendirebilmedir.

Gündüz ve arkadaşlarının (2017) eğitsel oyunlar yoluyla okul öncesi dönemdeki çocuklara ne gibi değerler kazandırılacağını ortaya çıkarmak amacıyla 2015–2016 eğitim öğretim yılında, devlete bağlı okullarda eğitim alan okul öncesi çocuklarından 23 çocuğa her iş günü tek oyun olarak 10 adet eğitsel oyun (Üç küçük kuzu, uykucu horoz, sincap ve ceviz, meyve sepeti, ördek nerede, hayvan müzesi, trafik ışıkları eski minder, kör ressam ve mikrop) oynatılmıştır. Bu çalışmanın sonucunda oynadıkları oyunlar yoluyla çocukların, nezaket, saygı, yardımseverlik, mutluluk, hoşgörü, ait olma, sorumluluk, sabır, duyarlılık, cesaret, iyilik ve adalet gibi değerler kazanımları edindikleri belirtilmiştir.



Halat (2017) tarafından yapılan çalışmada okul öncesi eğitimi alan 5-6 yaş çocuklarına sorumluluk, paylaşma ve iş birliği konu başlıkları ile ilgili altı tane resimli hikâye kitabını etkileşimli okuma yöntemi kullanarak altı hafta boyunca deney grubuna okumuştur. Araştırmada bu tekniğin paylaşma, iş birliği ve sorumluluk değer davranışları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırmaya, Nevşehir ili, Kozaklı ilçesinde yaşayan beş-altı yaş çocuklarından 20 kontrol ve 20 deney grubu olarak toplam 40 çocuk ile çalışılmıştır. Kontrol grubundaki deneklere ise, okul öncesi eğitim programı uygulanmıştır. Çalışmada Okul Öncesi Değerler Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmacı çalışmanın sonucunda iş birliği ve sorumluluk değerlerinde öğretmen ve aile değerlendirmelerine göre bir artış bulamamıştır. Ancak ölçeğin formuna ilişkin bulgulara göre "paylaşmak, iş birliği ve sorumluluk" değerlerinin öntest-sontest bulguları arasında deney grubu lehine bir artış tespit etmiştir.

İbiş (2017) “Değerler Eğitimi Temelli Yaratıcı Drama Programının beş-altı Yaş Çocuklarının Sosyal Becerilerinin Gelişimine Etkisi” adlı çalışmasının amacı değişikliklere uyum sağlama ve bireyler arası kızgınlık eylemlerini kontrol etme, sözel açıklama, kendini kontrol etme, akran baskısı ile baş etme, dinleme, görevleri tamamlama, amaç oluşturma ve sonuçları kabul etme boyutları üzerindeki etkiyi incelemektir. Çalışma anasınıfı eğitimi alan beş-altı yaş grubu 24 çocuk ile yapılmıştır. Deney grubu çocuklarına haftada iki gün olmak üzere 12 hafta boyunca eğitim programı uygulanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre verilen eğitim programın değişikliklere uyum sağlama becerileri ve kızgınlık davranışlarını kontrol etme, çocukların kişilerarası becerileri, sonuçları kabul etme becerileri, görevleri tamamlama becerileri, kendini kontrol etme becerileri ve sözel açıklama becerileri alt boyutlarında deney grubu lehine anlamlılık olduğu belirtilmiştir. Ancak akran baskısı ile baş etme, dinleme becerileri ve amaç oluşturma alt boyutlarına bakıldığında, kontrol grubu ve deney grubu arasında bir ayırım olmadığı ifade edilmiştir.

Sözkesen ve Öztürk Samur (2017) tarafından yapılan deneysel çalışmanın amacı Öykü temelli yaratıcı drama yönteminin, 60-72 aylık okul öncesi eğitim gören çocukların değer eğitimine katkısını belirlemek amaçlanmıştır. Bu çalışmada, yarı deneysel desen kullanılmıştır. Kontrol ve deney grubu 15'er çocuktan oluşmaktadır. Deney grubu çocuklarına araştırmacı tarafından hazırlanan program, kontrol grubu çocuklarına ise, Değerler Eğitimi İl Yürütme Komisyonu'nun kararlaştırdığı değerler çerçevesinde, öğretmenleri tarafından hazırlanan eğitim verilmiştir. Hazırlanan programda iş birliği, paylaşma, yardımlaşma ve empati değerleri yer almıştır. Bulgular Genel Bilgi Formu ve Çocuk Prososyallik Ölçeği ile toplanmıştır. Kontrol ve deney grubu son test bulguları

karşılaştırıldığında eğitim programının yararına anlamlı bir sonuç bulunmuştur. Ayrıca kalıcılık testi ve deney grubu son test bulguları kıyaslandığında anlamlı bir değişiklik görülmemiştir. Bu sonuç hazırlanan programın 60- 72 aylık çocukların değer kazanımında kalıcı ve etkili neticeleri olduğunu ifade etmektedir.

Keskinpalta'nın (2018) yaptığı çalışmasında amaç; okul öncesi çocuklarına okul öncesi öğretmenlerince, kazandırılmasının gerekliliği kabul edilen değerlerin, ihtiyaç analizi yapılarak belirlenmesi ve bu doğrultuda bir eğitim programı hazırlamasıdır. Araştırmanın çalışma grubunu, iki ana okulu idarecisi, 110 öğrenci velisi, altı anaokulu öğretmeni ve bir program geliştirme bilirkişisi oluşturmaktadır. Araştırmacı elde ettiği bulgular doğrultusunda ana okulunda uygulanan bir değer eğitimi programı olmadığını ve bir değer eğitimi programına ihtiyaç duyulduğunu belirlemiştir. Ayrıca araştırmacı ihtiyaç analizinden elde ettiği bulgular ışığında programa dahil edilecek değerleri saptamış ve Okul Öncesi Değerler Eğitimi Programı geliştirmiştir. Yapılan çalışmanın sonucunda, değerler eğitiminin çocukların sosyal davranışları ve akademik başarısında artış, saldırganlık ve depresyon davranışlarında da azalma sağladığı göstermiştir.

Eren'nin 2018 yılında okul öncesinde değerler eğitimini, aile, öğretmen ve program görüşleri bakımından incelemiştir. Araştırmacı çalışmasını Milli Eğitim Müdürlüğü'ne denetiminde ki anaokulu ve anasınıfında öğretmenlik yapan istekli 20 öğretmen ve bu okullar da eğitim alan 105 çocuğun ailesi ile yapmıştır. Araştırmanın bulgularına göre öğretmenler, değerler eğitimini içeren etkinliklerin okul öncesi eğitim programında açık ve yeterli olmadığını, değerler eğitiminin bu dönemde gerekli ve önemli olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, öğretmenler kendilerinin değerler eğitimi uygulamalarını organize ettiklerini, çocukların hedeflenen değerleri edinip edinmediklerini çoğunlukla gözlem yoluyla değerlendirdiklerini ve bu konu da herhangi bir kurum ve kuruluştan destek görmediklerini, değerleri kazandırma sürecinde ilk olarak sevgi, paylaşım ve saygı gibi değer kavramlarına yer verdiklerini belirtmişlerdir. Aileler ise, okullarda yeteri kadar değer eğitimine yer verilmediğini ve evde problem çözmeyle ilişkili davranış ve değer edindirmeye yönelik talepleri olduğunu ifade etmişlerdir.

Yıldırım'mın (2018) "Altı Yaş Okul Öncesi Çocuklarına Yönelik Cesaret Temelli Değerler Eğitimi Uygulamalarının Etkililiği" adlı çalışmasının amacı, altı yaş çocuklarına yönelik hazırlanan cesaret köklü değerler eğitim programının çocukların cesaret değer edinimine etkisini incelemektir. Araştırmacının çalışma grubunu özel bir anaokuluna devam

20 deney grubu çocuğu ve 20 kontrol grubu çocuğu oluşmaktadırdır. Eğitim 18 oturum olup, araştırmacı tarafından haftada üç gún deney grubu çocuklarına uygulanmıştır. Bu araştırmanın bulguların da hazırlanan programın çocukların cesaret değerini edinimin de etkili olduğu górlmüřtür. Bu durum da çocuklara cesaret köklü değerler eğitimi programlarının etkililiğini ve haklarını savunabilen, grup oyunlarında risk alabilen, yanlış ve doğru buldukları eylemleri ifade edebilen bireyler olduklarını góstermektedir.

Aral ve Kadan (2018) “2013 Okul Öncesi Eğitim Programının Değerler Eğitimi Bağlamında İncelenmesi” isimli çalışmalarında, 2013 Okul Öncesi Eğitim Programının gelişim alanlarını dikkate alarak programda en fazla rastlanan değerler incelenmiştir. Çalışma sonucunda en fazla değinilen değerlerin sorumluluk, güven, saygı, sevgi ve dayanışma değerini olduğunu belirtilmiştir.

Bu araştırmalar dikkate alındığında; değerler eğitimi ile ilgili yapılan programların çocuklarda olumlu yönde değişime ve gelişime etki ettiği belirtilmektedir. Yapılmış araştırmalarda değerler eğitiminin pozitif yönleri dikkat çekmektedir. Ayrıca okul öncesi döneme yönelik saygı, arkadaşlık/dostluk, iş birliği, paylaşma, sorumluluk ve dürüşlük değerlerini içeren değerler eğitimi programının geliştirilmesi ve etkililiğinin değerlendirilmesine ilişkin bir araştırmaya rastlanmamıştır. Alan yazın incelemeleri sonucunda Türkiye’de Yaşayan Değerler Eğitimi Programı Ve İnsani Değerler Eğitimi Programı gibi geniş kitleler tarafından kabul görmüş programa rastlanmamıştır bu açıdan yapılan çalışmanın alana katkı da bulunacağı düşünölmektedir.

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: YÖNTEM

Bu bölüm, çalışmanın deseni, çalışma grubunun oluşturulması, deneysel işlem basamakları, veri toplama araçları, okul öncesi değerler eğitimi programının hazırlanması, uygulanması ve verilerin değerlendirilmesi ile ilgili kullanılan olan istatistiksel yöntemleri içermektedir.

### 3.1.Araştırma Deseni

Araştırmada Okul Öncesi Değerler Eğitimi Programına dahil edilen çocuklar ile bu eğitime dahil olmayan çocukların sosyal duygusal uyum düzeyleri arasındaki farkı tesbit etmek amacıyla kontrol gruplu öntest–sontest yarı deneysel yöntem kullanılmıştır. Araştırmanın deseninin sembolik görünümü tablo 1’ deki gibidir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2010).

Tablo 3.1. *Öntest Sontest Kontrol Gruplu Desen*

Grup	Ön test	İşlem	Son test
D (Deney)	O <sub>1</sub>	DEP	O <sub>3</sub>
K (Kontrol)	O <sub>2</sub>		O <sub>4</sub>

D: Deney grubu

K: Kontrol grubu

O1: Deney grubu ön test

O2: Kontrol grubu ön test

O3: Deney grubu son test

O4: Kontrol grubu son test

DEP: Değerler eğitimi programı uygulamalarını göstermektedir.

### 3.2. Çalışma Grubu

Yapılan araştırmanın örneklem grubunu, benzer sosyoekonomik düzeyde olan Muğla'nın Bayır mahallesinde bulunan Millî Eğitim Bakanlığına bağlı Bayır İlkokuluna giden anasınıfı (5-6 yaş) çocukları oluşturmuştur. Örneklem grubu belirlenirken amaçsal örnekleme tekniklerinden tipik durum örnekleme kullanılmıştır. Bu yöntem evrende çok

sayıda yer alan durumlardan araştırma problemi ile ilgili tipik olan bir durumu belirlemek için kullanılır. Araştırmacı tarafından konuya ilişkin bilgisi olan bireylerle tipik olan bir durumu seçebilmek için iş birliği kurulur, durumla alakalı ön bilgi toplanır ve neticesinde seçebileceği örnekleme belirlenmektedir. Seçkisiz atama ile, hangi grubun kontrol, hangi grubun deney grubu olacağı kararlaştırılmıştır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2010, s. 203). Hazırlanan araştırmanın planlandığı gibi yürütülebilmesi için gerekli izin belgeleri kurumlar arası yazışmalar yapılarak alınmıştır.

### **3.3. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri**

Araştırmada kullanılacak olan veri toplama araçları çocuk ve anne-babalara yönelik soruları içeren Kişisel Bilgi Formu, değerler eğitimi programının okul öncesi eğitim alan 5-6 yaş çocuklarının sosyal uyum düzeyleri üzerine etkililiğini istatistiksel olarak test etmek amacıyla Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme-30 (SYDD-30) Ölçeği ve eğitim programının çocukların sahip oldukları değer düzeyleri üzerine etkisini istatistiksel olarak test etmek için de Okul Öncesi Değerler Ölçeği kullanılmıştır.

#### **3.3.1. Kişisel Bilgi Formu**

Kişisel Bilgi Formunda yer alan sorular anne-babalara ilişkin kişisel bilgileri içermektedir. Kişisel bilgi formunda çocukların anne ve babanın eğitim durumu, çocuk sayısı, çocuğun cinsiyeti, anne baba çalışma durumu, ekonomik durum sorularına yer verilmiştir.

#### **3.3.2. Okul Öncesi Değerler Ölçeği**

Ölçek küçük yaşta (5-6) yaş çocukları için geliştirildiği için daha sağlıklı veriler elde etmek amacıyla 3 (öğrenci, aile, öğretmen) farklı form biçiminde hazırlanmıştır. Formlar birbirinden bağımsız kullanılabileceği gibi üçü birlikte de kullanılabilir. Ölçeğin çocuk formu görsel olarak hazırlanmıştır. Bu formu 18 resimli kart oluşturmuştur. Öğretmen formu ve aile formu ise toplam 30'ar maddeden oluşan Likert tipi ölçeklerdir. Aile ve öğretmen formlarında, olumsuz ve olumlu maddeler yer almıştır. Ölçeğin maddelerinde davranışın gösterilme sıklığına göre 3 tercih bulunmaktadır. Bunlar, hayır, bazen ve evet şeklinde oluşturulmuştur. Ölçeğin 3 formu da (öğrenci, öğretmen ve aile), sorumluluk, saygı,

dürüstlük, paylaşım, iş birliği ve dostluk/arkadaşlık değerlerini ölçmek için hazırlanmıştır. Bu üç formun güvenilirliği için tutarlılık katsayısına göre belirlenmiş, testi yarılama (Split-Half) ve Cronbach Alpha güvenilirlik formülü kullanılmıştır. Testi yarılama yöntemine göre eğitimci formunun güvenilirlik kat sayısı .86; aile formunun .84 olarak belirtilmiştir. Cronbach Alpha güvenilirlik analizinin sonucuna göre ise eğitimci formu için .91; aile formu için ise .89 olarak bulunmuştur (Neslitürk, 2013).

### 3.3.3. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme-30 (SYDD-30) Ölçeği

La Freniere ve Dumas tarafından geliştirilmiş olup, Çorapçı, Aksan, Arslan-Yalçın ve Yağmurlu tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Aynı araştırmacılar tarafından da geçerlik güvenilirlik hesaplamaları yapılmıştır. Okul öncesi dönemdeki çocukların duygusal ve davranış problem belirtilerini taramak, yani risk altında olan çocukları tespit etmek amacıyla kullanılmaktadır. Aynı zamanda bu ölçek, okul öncesi yaştaki çocuklarda görülebilecek kızgınlık-saldırganlık ve anksiyete-içedönüklük gibi davranış ve duygusal problemlerin belirtilerine ilave bu dönemde gelişmesi beklenen sosyal becerilerin niceliğini hesaplar. Üç alt ölçekten oluşup her bir alt ölçek 10 maddeden oluşmaktadır (Çorapçı, Aksan, Arslan-Yalçın ve Yağmurlu, 2010).

- Sosyal Yetkinlik (SY) alt ölçeği, çocukların yaşlılarıyla bir araya geldiğinde gösterdikleri anlaşmazlık ve iş birliğine çözüm yolları aramak gibi pozitif özellikleri ölçer.
- Kızgınlık-Saldırganlık (KS) alt ölçeği, yaşlılarıyla uyumsuz ilişkiler, yetişkinlere karşı gelme ve saldırgan davranış göstermek gibi dışsallaştırma sorun belirtilerini ölçer;
- Anksiyete-İçe Dönüklük (Aİ) alt ölçeği ise, çocukların sosyal grup içinde çekingenlik göstermesi, üzgün, depresif duygu durumları gibi içe dönük sorun belirtilerini değerlendirir.

## 3.5. Veri Toplama Süreci

Dünyada ve ülkemizde konuyla ilgili veriler, ulusal ve uluslararası dillerde yayımlanmış çeşitli kaynaklarda bulunan çalışmalardan belgesel tarama yöntemi ile toplanmıştır. Okul Öncesi Değerler Eğitimi Programının 5-6 yaş çocuklarının sosyal ve duygusal uyum ve değer düzeyleri üzerindeki etkisinin incelenmesine yönelik veriler çalışma grubu çocuklarının öğretmenleri ve velileri tarafından doldurulan Okul Öncesi

Değerler Ölçeği ve Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme (SYDD-30) ölçeği ile elde edilmiştir. Kişisel değişkenlere ilişkin veriler ise öğrenci tanıma formlarından toplanmıştır.

### **3.6. Okul Öncesi Değerler Eğitimi Programı**

#### **3.6.1. Programın Amacı**

Araştırmacı tarafından hazırlanan Okul Öncesi Değerler Eğitimi Programının amacı, beş-altı yaş çocuklarının sosyal duygusal uyum ve sorumluluk, saygı, dürüstlük, iş birliği, paylaşım ve dostluk/arkadaşlık değerlerinin düzeylerinde artış sağlamaktır.

#### **3.6.2. Programın Hazırlanma Süreci ve Programın İçeriği**

Program geliştirme sürecinde geniş bir kaynak taraması yapılmıştır. Kaynak taramasında, ulusal ve uluslararası yapılmış değerler eğitimi ve okul öncesinde değerler ile ilgili makaleler, bildiriler, yüksek lisans, doktora tezleri, ilgili konu, web siteleri ve kitaplar incelenerek programın kapsayacağı iş birliği, arkadaşlık/dostluk, dürüstlük, sorumluluk, paylaşım değerleri olarak belirlenmiştir.

Okul Öncesi Değerler Eğitimi Programının da belirlenen altı değer için davranışsal ifadelerin yazılması için MEB tarafından hazırlanan 2013 Okul Öncesi Eğitim Programı incelenmiş ve uygun kazanımlar eğitim programına dahil edilmek üzere alınmıştır. Eğitim programının öte ki kazanımları araştırmacı tarafından ilişkili literatür incelendikten sonra yazılmıştır.

Okul öncesi değerler eğitimi konusunda çalışma yapan iki akademisyenden Okul Öncesi Değerler Eğitimi Programının biçim ve içeriği hakkında görüş alınmıştır. Uzman görüşleri dikkate alınarak program yeniden düzenlenmiştir. Biçim, bütünlük ve içerik ile ilgili çalışmaların peşinden programa, Türkçe terimler ve yazım kuralları yönünden incelenmiş ve gereken düzenlemeler yapılarak son şekli verilmiştir.

Okul Öncesi Değerler Eğitim Programında yer verilen 12 oturumun her bir oturumunda üç etkinlik ele alınmış ve her bir değer için iki oturum planlanmıştır. Eğitim planında sırasıyla ilgili değerın ismi, kazanım ve göstergeler, etkinliğin adı, türü, materyalleri, öğrenme süreci ve süresi detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Etkinlikler çocuklar sabah kahvaltılarını yaptıktan sonra başlayacak şekilde planlanmış Bazı etkinliklerde sınıfa

görsel materyaller asılmış, birkaç etkinliklerde çocuklar sınıfa girerken bir ellerine materyal verilmiş, birkaçında ise, çocukların araştırmacının söyleyeceği komutları takip etmeleri istenmiştir. Çocukların özdeş kazanım ve göstergeleri ayrı etkinliklerle edinmeleri ve içselleştirmeleri amacıyla farklı zamanlarda ve farklı etkinliklere yer verilmiştir. Uygulanan eğitim sürecine bütün çocukların aktif katılımı sağlanmıştır. Etkinlikler hazırlanırken aynı türdeki etkinliklerin üst üste gelmemesine, çocukların gelişim düzeyine uygun olmasına, ayrı etkinliklere yer verilmesine ve aktif-pasif dengesine dikkat edilmiştir. Eğitim programı Türkçe, Sanat, Oyun, Okuma-Yazmaya Hazırlık, Drama ve Müzik gibi etkinliklerden oluşmaktadır. Her bir eğitim oturumunda minimum üç ayrı etkinlik bulunmaktadır. Öğretim yöntemlerinden soru-cevap, sohbet, düz anlatım, oyunlaştırma, iş birliği, drama ve problem çözme yöntemlerine yer verilmiştir.

Etkinliklerde kullanılacak araç gereçler araştırmacı tarafından temin edilmiştir. Araç gereçler hazırlanırken hijyenik olmalarına, güvenli olmalarına, çocukların gelişim özelliklerine uygun olmalarına ve sağlam ve kullanışlı olmalarına önem verilmiştir. Etkinlik esnasında herhangi bir sorun ile karşılaşılması için çocuk sayısından daha çok araç gereç hazırlanmıştır. Etkinlik sırasında çocuklara kazandırılacak olan sözcükler ve kavramlar eğitim programında yer alan değerlerle ilişkilendirilmiş ve bu değerlere uygun olarak belirlenmiştir. Uygulama süreci başlamadan önce ailelere eğitim programı ve uygulama süreci ile alakalı bilgi verilmiştir.

Okul Öncesi Değerler Eğitimi Programının farklı değerlerine ait bazı etkinlikler, programın genel yapısına örnek olması amacıyla aşağıda verilmiştir.

Etkinliğin adı: Ne Söyleyelim Nasıl Söyleyelim

Etkinliğin Türü: Türkçe Dil

Araç- Gereçler/Materyal: Saygısız davranış örneklerinin yazılı olduğu kartlar ve torba

Öğrenme Süreci: Bir önceki etkinliğin bitiminde araştırmacı “birbirimize arkadaşlarımızı itmeden, sıramızı bekleyerek saygıyla minderleri alalım ve yuvarlak oturalım” der. Daha sonra önceden saygısız ifade ve saygısız davranış örneklerini ayrı ayrı kâğıtlara yazarak içine koyduğu torbayı eline alır. Çocuklara elimdeki torbada ne olduğunu sorar ve sonra torbada bazı davranış örnekleri olduğunu söyler. Çocukların sırayla gelip birer tane almalarını ister ve alınan her kâğıt sırasıyla okunur ve öğretmen sizce ne demeliydi ya da nasıl davranmalıydı gibi sorular sorar. İfadelerden bazıları; Zeynep Ayşe’ye “Dört göz”



dedi. Sen olsan Zeynep'in yerine ne söylerdin? Neden? Ali yürüme engeli olan bir çocuk, Elif Ali'ye "sen yürüyemiyorsun, bu oyunu oynayamazsın" diyerek onla gülerek dalga geçti. Sen olsan Elif'in yerine ne söylerdin? Neden? (Neslitürk, 2016 s.64).

Etkinliğin Adı: Oya Ve Sorumlulukları

Etkinliğin Türü: Drama

Araç- Gereçler/Materyal: kalp, burun, göz, beyin, diş kulak, el kuklası ve aynı organlara ait büyük resimler, bant

Öğrenme Süreci: Araştırmacı çocukları yarım ay şeklinde oturtur ve kuklalar yardımı ile "Oya Ve Sorumlulukları" adlı hikâyeyi okur ve daha sonra öğrencilerle hikâye dramatize edilir.

*Oya ve Sorumlulukları:* Oya ve ailesi küçük ama güzel bir evde oturuyorlarmış. Oya okuldan yorgun bir şekilde gelmiş. Annesinin hazırladığı sofraya oturmuş. Yemeği yedikten sonra ellerini yıkamadan, dişlerini fırçalamadan odasına gitmiş. Annesi "Oya bir şey yapmayı unutmadın mı?" diye sormuş. "Ellerimi yıkamasam, dişlerimi fırçalamasam, sorumluluklarımı yerine getirmesem ne olur acaba!" diye düşünürken uykuya dalmış. Rüyasında organlarının toplandığını görmüş. Toplantının başkanı olan kalp "Arkadaşlar toplantımıza hoş geldiniz. Bugün hep birlikte duygu ve düşüncelerimizi paylaşacağız" dedi. Kalp "Oya bize sorumluluklarını yerine getirmeyeceğini söyledi. Bizlerde görevlerimizi yerine getirmeyelim. KALP: Ben artık atmayayım. BURUN: Ben koku almayayım. GÖZ: ben görmeyeyim. KULAK: Ben artık duymayacağım. BEYİN: Ben de düşünmeyeyim diyerek karar aldılar. DIŞ: "Madem biz bu görevleri yerine getirmeyeceğiz, Oya'nın vücudunda yaşamının da bir anlamı yok. Haydi, gidelim" deyip yola çıkmışlar. Tam bu sırada Oya; durun, gitmeyin diye bağırarak uyanmış ve kendini yerde bulmuş. Hemen organlarını yerinde olup olmadığını kontrol etmiş. "Ohh! Sadece bir rüyaymış" deyip, koşarak lavaboya gitmiş. Ellerini, yüzünü yıkamış, dişlerini fırçalamış. Hikâye sonrası her çocuğa organ rolü verilerek "Vücudumuza karşı sorumluluklarımızın" draması yapılır (Şafak, 2008).

Etkinliğin adı: Ne Yapmalı Sek sek Oyunu"

Etkinliğin Türü: Oyun

Araç- Gereçler/Materyal: Fon kartonlarına yazılmış dürüstlük ile ilgili durum kartları, (yolda giderken para buldun ne yaparsın, boya yaparken boya halıya döküldü annene ne söylersin, arkadaşından aldığın kalemi kaybettin ne yaparsın vb.), iki ayrı renkte hazırlanmış kartlar

Öğrenme Süreci: Araştırmacı, yere sınıf sayısının yarısı kadar yan yana ikili, üçlü kareler çizerek sınıfı oyun için uygun hale getirir. Her bir kareyi numaralandırarak, bir durum kartı koyar. Araştırmacı bir oyun oynanacağını söyleyerek sınıfı iki gruba ayırır. Gruptaki çocuklar arka arkaya sıraya geçer. Her çocuk sıra sayısının olduğu kareye giderek sayı kadar zıplar (Örneğin 4. Sıradaki çocuk 4. Kareye gider ve dört kez zıplar) ve karedeki

durum kartını alır. Araştırmacı okur, çocuğun cevabını alır. Cevap doğru ise turuncu yanlış ise mavi yuvarlak şeklinde çizilmiş madalyon verir. Tüm çocuklar tamamlayınca ellerindeki turuncu ve mavi Sayılır. Neden iki ayrı renk olduğu sorulur. Verilen cevaplar dürüst davranmaya vurgu yapılır (Neslitürk, 2016 s.68).

### **3.6.3. Programın Uygulama Süreci**

Daha önceden ifade edildiği gibi eğitime başlamadan kontrol ve deney gruplarına kara verilmiştir. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme-30 (SYDD-30) Ölçeği ve Okul Öncesi Değerler Ölçeği Ön test ve son test ölçümlerinde ölçekler kontrol ve deney grubunun sınıf öğretmenleri tarafından doldurulmuştur.

Deney grubuna MEB tarafından hazırlanan eğitim programının yansira araştırmacı tarafından “Okul Öncesi Değerler Eğitimi Programı” uygulanmıştır. 12 oturumluk eğitim programı 6 hafta ve haftada iki gün olarak uygulanmıştır. Bir oturum etkinliği 80- 90 dakika arasında sürmüştür. Kontrol grubunda olan çocuklara ise, sadece okul öncesi eğitim programı uygulanmıştır. Haftanın pazartesi, cuma günlerinde uygulanmıştır. Eğitime başlamadan önce çocuklarla tanışılmış, öğretmenlerle de eğitim programı ve uygulanan testler hakkında bireysel görüşmeler yapılarak bilgi verilmiştir. Eğitim programının uygulamaları çocukların eğitim gördükleri kendi sınıflarında uygulanmıştır. Eğitimler 9.30- 11.00 saatleri arasında uygulanmıştır.

Araştırmacı çocukları tanımak amacıyla eğitim öncesi iki gün çocukların günlük etkinliklere katılmıştır, çocukların isimlerini öğrenmiş ve haftanın iki günü birlikte etkinlikler yapacağını, hikayeler okunacağı, birlikte etkinlikler yapılacağı ve farklı oyunlar oynanacağı söylenmiştir. Her oturumdan önceki oturumun etkinlikleri hatırlanıp hakkında konuşmalar yapılmıştır. Program uygulaması bittikten sonra tüm oturumların bir değerlendirmesi yapılmış ve son test verileri toplanmıştır.

Gün içinde uygulanan etkinlikler öğretmenle paylaşılarak yapılan çalışmaların haftanın diğer günlerinde pekiştirilmesi söylenmiştir. Evde çalışmaların desteklenmesi için çalışılan değerle ilgili hikayeler ve bilgi notları gönderilmiştir. Deney grubuna uygulanan Okul Öncesi Değerler Eğitimi Programının her bir oturum süreci özet şeklinde aşağıda sunulmuştur.

### ***I.Oturum: Saygı Eğitimi I***

**Kazanım:** Saygı kavramını anlama, saygılı olmanın önemini fark etme ve farklılıklara saygı gösterebilme.

**Göstergeler:**

1. Çevresindeki cansız -canlı varlıklara karşı hassastır.
2. Arkadaşlarına karşı hassastır.
3. Yetişkinleri ve öğretmenini dinler.
4. Saygısını çeşitli şekiller de ifade eder.
5. Saygılı ve saygısız davranışları tanır.

**Etkinlikler:**

1. Etkinliğin Adı: Kendimizi ve başkalarını tanıyalım,  
Etkinliğin Türü; Drama etkinliği
2. Etkinlik Adı: Kavram haritamızı oluşturalım/saygılı kavram haritası,  
Etkinliğin türü; Fen etkinliği
3. Etkinliğin Adı: Benekli köpeğe saygı,  
Etkinliğin Türü: Türkçe etkinliği
4. Etkinliğin Adı: Saygılı Ahmet ve kaba Taner  
Etkinliğin türü; Aile katılımı

**Süre:** 90 dk.

### ***II.Oturum: Saygı Eğitimi II***

**Kazanım:** Farklılıklara saygı duymak, saygı içeren ifadeleri (teşekkür etmesi, özür dilemesi) anlama ve kullanabilme, saygılı davranışı anlama ve saygılı davranışa örnek verme

**Göstergeler:**

1. Çevresindeki cansız -canlı varlıklara karşı hassastır.
2. Arkadaşlarına karşı hassastır.
3. Yetişkinleri ve öğretmenini dinler.
4. Saygısını çeşitli şekiller de ifade eder.
5. Saygılı ve saygısız davranışları tanır.

**Etkinlikler:**

1. Etkinlik Adı: Sohbet “Ne söyleyelim, nasıl söyleyelim”  
Etkinliğin türü; Türkçe etkinliği
2. Etkinliğin adı: Saygıyı seven aslan  
Etkinliğin türü; Drama etkinliği
3. Etkinlik Adı: Saygı sözcükleriyle kulaktan kulağa oynama  
Etkinliğin türü; Oyun etkinliği

*Süre:* 90 dk.

### ***III. Oturum: Paylaşma Eğitimi I***

*Kazanım:* Paylaşma kavramını anlama, paylaşımın önemini fark etme

*Göstergeler:*

1. Farklı paylaşım gerektiren durumları fark eder
2. Paylaşma davranışı gösterir

*Etkinlikler:*

1. Etkinlik Adı: Sınıfa saklanan meyveler  
Etkinliğin türü: Oyun etkinliği
2. Etkinlik Adı: Tuz seramiği  
Etkinliğin türü: Sanat çalışması
3. Etkinliğin Adı: Bilyeleri paylaşalım  
Etkinliğin türü: Oyun etkinliği

*Süre:* 90 dk.

### ***IV. Oturum: Paylaşma Eğitimi II***

*Kazanım:* Paylaşım problemlerini çözebilme, paylaşım gerektiren durumları fark etme

*Göstergeler:*

1. Farklı paylaşım gerektiren durumları fark eder
2. Paylaşma davranışı gösterir

*Etkinlikler:*

1. Etkinlik adı: Paylaşan çocuklar top oyunu  
Etkinliğin Türü: Oyun etkinliği

2. Etkinlik adı: Paylaşmayı resmedelim  
Etkinliğin türü: Sanat etkinliği
3. Etkinlik adı: Paylaştıklarım ve paylaşmadıklarım  
Etkinliğin türü: Oyun etkinliği

*Süre:* 90 dk.

#### ***V. Oturum: Sorumluluk Eğitimi I***

*Kazanım:* Sorumluluk kavramını anlama, insanların ve canlıların farklı farklı sorumlulukları olduğunu fark etme

*Göstergeler:*

1. Aldığı görevleri yerine getirir
2. Arkadaşlarıyla ilişkilerinde hassaslık gösterir
3. Vücuduna karşı olan görevlerini yerine getirir

*Etkinlikler:*

1. Etkinlik adı: Ben ve Sorumluluk  
Etkinlik türü: Oyun etkinliği
2. Etkinliğin adı: Organlarıma karşı sorumluluklarım  
Etkinliğin türü: Sanat Etkinliği
3. Etkinlik adı: Diğer canlıların da sorumluluğu var  
Etkinlik türü: Oyun etkinliği

*Süre:* 90 dk.

#### ***VI. Oturum: Sorumluluk Eğitimi II***

*Kazanım:* Sorumluluk kavramını anlama ve kavrama, sorumluluklarını fark etme

*Göstergeler:*

1. Aldığı görevleri yerine getirir
2. Arkadaşlarıyla ilişkilerinde hassaslık gösterir
3. Vücuduna karşı olan görevlerini yerine getirir

*Etkinlikler:*

1. Etkinlik adı: Meslekler konuşuyor

Etkinliğin türü: Drama etkinliği

2. Etkinlik adı: Oya ve sorumlulukları

Etkinliğin türü: Türkçe dil -drama

3. Etkinlik adı: Gözü kapalı oyunu

Etkinliğin türü: Oyun etkinliği

*Süre:* 90 dk.

### ***VII. Oturum: Doğruluk Eğitimi I***

*Kazanım:* Doğruluğun ne demek olduğunu kavrayabilme, gerektiği durumlarda doğru olanı tercih edebilme, doğru davranmanın önemini kavrayabilme

*Göstergeler:*

1. Yaptığı işlerde ve alacağı sorumluluklarda adil davranır.
2. Yaşlılarına karşı adaletli davranır.

*Etkinlikler:*

1. Etkinliğin adı: Doğru söyleyen saat  
Etkinliğin türü: Türkçe etkinliği
2. Etkinlik adı: Ne yapmalı sek sek oyunu  
Etkinliğin türü: Oyun etkinliği
3. Etkinlik adı: Ne hissedersin  
Etkinliğin Türü: Türkçe etkinliği

*Süre:* 90 dk.

### ***VIII. Oturum: Doğruluk Eğitimi II***

*Kazanım:* Hayal ve gerçeği birbirinden ayırt edebilme, şaka ile gerçek arasındaki farkı öğrenebilme

*Göstergeler:*

1. Yaptığı işlerde ve alacağı sorumluluklarda adil davranır.
2. Yaşlılarına karşı adaletli davranır.

*Etkinlikler:*

1. Etkinliğin Adı: Doğru yol eğri yol

Etkinliğin Türü: Oyun etkinliği

2. Etkinliğin Adı: Kendi hikâyeni hayal et

Etkinliğin Türü: Türkçe etkinliği

3. Etkinliğin Adı: Kanguru yapımı

Etkinliğin Türü: Sanat etkinliği

*Süre:* 90 dk

### ***IX. Oturum: İş Birliği Eğitimi I***

*Kazanım:* İş birliği için de bir işi bitirebilme, iş birliğinin önemini anlayabilme, doğadaki iş birliğini anlama

*Göstergeler:*

1. Arkadaşlarıyla uyumlu ilişkiler kurar.
2. Zor durumda olan arkadaşlarına yardım eder.
3. İş birliği yapmanın sağladığı faydalara örnek verir

*Etkinlikler:*

1. Etkinliğin Adı: Birlikte başarıyorum  
Etkinliğin Türü: Fen etkinliği
2. Etkinliğin Adı: Üfleme yarışı  
Etkinliğin Türü: Oyun etkinliği
3. Etkinliğin Adı: Animasyon izleme  
Etkinliğin Türü: Türkçe etkinliği

*Süre:* 90 dk.

### ***X. Oturum: : İş Birliği Eğitimi II***

*Kazanım:* İş birliği ve dayanışmanın önemini kavrayabilme, doğadaki iş birliğini fark etme

*Göstergeler:*

1. Arkadaşlarıyla uyumlu ilişkiler kurar.
2. Zor durumda olan arkadaşlarına yardım eder.
3. İş birliği yapmanın sağladığı faydalara örnek verir

*Etkinlikler:*

1. Etkinliğin Adı: İş birliği ve dayanışma gösteren hayvanları tanıyabilme  
Etkinliğin Türü: Drama etkinliği
2. Etkinliğin Adı: Karıncaların iş birliği  
Etkinliğin Türü: Türkçe etkinliği

*Süre: 90 dk.*

### ***XI. Oturum: : Arkadaşlık/dostluk Eğitimi I***

*Kazanım:* Arkadaşlığın önemini fark etmek, arkadaşlıkta yapılması gereken davranışları fark etmek, arkadaşlıkta yapılmaması gereken davranışları fark etmek

*Göstergeler:*

1. Yaşıtlarıyla olumlu ilişkiler kurar.
2. Farklılıklara saygı gösterir.
3. Güvenilir ve sevecendir.

*Etkinlikler:*

1. Etkinlik Adı: Arkadaşına ver  
Etkinliğin türü: oyun etkinliği
2. Etkinlik Adı: Şifreyi söyle kapıyı aç  
Etkinliğin türü: Sanat ve oyun etkinliği
3. Etkinlik Adı: Çiçek  
Etkinliğin türü: Oyun etkinliği

*Süre: 90 dk*

### ***XII. Oturum: Arkadaşlık/dostluk Eğitimi II***

*Kazanım:* Arkadaşlığın önemini fark etmek, arkadaşlıkta yapılması gereken davranışları fark etmek, arkadaşlıkta yapılmaması gereken davranışları fark etmek

*Göstergeler:*

1. Yaşıtlarıyla olumlu ilişkiler kurar.
2. Farklılıklara saygı gösterir.
3. Güvenilir ve sevecendir.

*Etkinlikler:*



1. Etkinlik Adı: Arkadaşlık kitabı  
Etkinliğin Türü: Sanat etkinliği
2. Etkinlik Adı: Değer kalpleri  
Etkinliğin Türü: Drama etkinliği
3. Etkinliğin adı: Yalnızlık oyunu  
Etkinliğin Türü: Oyun etkinliği

*Süre:* 90 dk

### **3.7. Verilerin Analizi**

Ölçme araçları kullanılarak elde edinilen verilerin hesaplanmasında; SPSS programına toplanan veriler doldurulmuş ve çalışmanın genel amacına uygun yanıtları istenen alt boyutların verileri için SPSS 14.0 programı kullanılmıştır. İstatistiksel analizler Anne babalar ve çocuklara ait değişkenlerin betimlenmesinde; frekans (f) ve yüzde (%) kullanılarak hesaplanmıştır.

Örneklem genişliğinin 50'den düşük olması sebebiyle yapılan Shapiro-Wilks normallik testi ile grupların tüm alt boyutlarda normal dağılım görülmediği sonucuna varılmıştır (Büyüköztürk, 2010, s. 42). Ayrıca örneklem genişliğinin 30'dan düşük olması sebebiyle nonparametrik testler verilerin çözümlemesinde kullanılmıştır (Büyüköztürk, 2010, s. 8).

Bu kapsamda verilerin çözümü için; kontrol ve deney grubu çocukları arasında değer düzeyleri ve sosyal duygusal uyumları bakımından anlamlı bir değişim olup olmadığını incelemek amacıyla Mann – Whitney U testi yapılmıştır. Bu test, iki alakasız çalışma grubundan alınan puanların birbirinden anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla kullanılır (Büyüköztürk, 2010, s. 155).

Değer düzeyleri ve sosyal duygusal uyumları uygulama sürecinde bir değişiklik olup olmadığını görmek için Wilcoxon Tek Örneklem İşaretli Sıralar testi yapılmıştır. Bu test, tek örneklem üzerinde iki ayrı zamanda yapılan ölçümlerden alınan puanları kıyaslamak amacıyla kullanılır (Büyüköztürk, 2010, s. 163).

## DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: BULGULAR VE YORUM

Bu ana başlık altında çalışmanın her bir değişkenine ilişkin betimsel değerler ve alt problemleri için yapılan çözümlenmeler ele alınmış, elde edilen bulgular tablo biçiminde verilmiş ve yorumları yapılmıştır.

### 4.1 “Deney ve kontrol grubu çocuklarının Okul Öncesi Değerler Ölçeği ön test toplam puanları arasında anlamlı bir değişim var mıdır?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

Deney ve kontrol grubu çocuklarının Okul Öncesi Değerler Ölçeği’nden elde edilmiş olan ön test toplam puan kıyaslamalarında anlamlı bir değişim olup olmadığı Mann-Whitney U testi ile çözümlenmiş ve ulaşılan sonuçlar tablo 4.1’de verilmiştir.

Tablo 4.1. *Deney ve Kontrol Grubu Çocuklarının Okul Öncesi Değerler Ölçeği Ön Test Puanları Arasındaki Değişime İlişkin Mann – Whitney U Testi Sonuçları*

GRUP	n	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	U	Z	P	
Sorumluluk Ön Testler	Kontrol Grubu	11	12.00	132.00	55	-.367	.748
	Deney Grubu	11	11.00	121.00			
Saygı Ön Testler	Kontrol Grubu	11	12.55	138.00	49	-.776	.478
	Deney Grubu	11	10.45	115.00			
İş birliği Ön Testler	Kontrol Grubu	11	9.82	108.00	42	-1.260	.243
	Deney Grubu	11	13.18	145.00			
Dürüstlük Ön Testler	Kontrol Grubu	11	13.27	146.00	41	-1.325	.217
	Deney Grubu	11	9.73	107.00			
Dostluk/Arkadaşlık Ön Testler	Kontrol Grubu	11	12.95	142.50	44,5	-1.11	.300
	Deney Grubu	11	10.05	110.50			
Paylaşım Ön Testler	Kontrol Grubu	11	13.45	148.00	39	-1.453	.171
	Deney Grubu	11	9.55	105.00			

Tablo 4.1’deki sonuçlar incelendiğinde, deney ve kontrol grubu çocuklarının sorumluluk ( $U = 55; p < .748$ ), saygı ( $U = 49; p < .478$ ), iş birliği ( $U = 42; p < .243$ ), dürüstlük

( $U = 41$   $p < .217$ ), dostluk/arkadaşlık ( $U = 44,5$ ;  $p < .300$ ), paylaşım ( $U = 39$ ;  $p < .171$ ) değerlerinin ön test puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir değişim olmadığı görülmüştür. Sıra ortalamaları incelendiğinde, deney grubunun iş birliği değer düzeyinin kontrol grubu puanından kısmen daha yüksek görüldüğü halde, bu farkların istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ifade edilebilir. Ayrıca deney grubunun dürüstlük, saygı, dostluk/arkadaşlık, sorumluluk ve paylaşım değer düzeylerinin kontrol grubu puanlarından düşük olduğu fakat bunun istatistiksel olarak anlamlı olmadığı söylenebilir.

#### 4.2. “Deney ve kontrol grubu çocuklarının, Okul Öncesi Değerler Ölçeği son test toplam puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?” Alt Problemine İlişkin

##### Bulgular

Deney ve kontrol grubu çocuklarının, Okul Öncesi Değerler Ölçeği’nden elde edilmiş olan son test toplam puanları arasında anlamlı bir değişim olup olmadığı MANN-Whitney U testi ile çözümlenmiş ve ulaşılan sonuçlar tablo 4.2’de verilmiştir.

Tablo.4.2. Deney ve Kontrol Grubu Çocuklarının, Okul Öncesi Değerler Ölçeği Son Test Puanları Arasındaki Değişime İlişkin Mann – Whitney U Testi Sonuçları

GRUP		n	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	U	Z	P
Sorumluluk Son Testler	Kontrol Grubu	11	11.36	125.00	59	-1.20	.904
	Deney Grubu	11	11.64	128.00			
Saygı Son Testler	Kontrol Grubu	11	10.05	110.50	44.5	-1.983	.279
	Deney Grubu	11	12.95	142.50			
İş birliği Son Testler	Kontrol Grubu	11	8.64	95.00	29	-2.146	.032*
	Deney Grubu	11	14.36	158.00			
Dürüstlük Son Testler	Kontrol Grubu	11	10.91	120.00	54	-.446	.69
	Deney Grubu	11	12.09	133.00			
Dostluk/Arkadaşlık Son Testler	Kontrol Grubu	11	8.00	88.00	22	-2.96	.003
	Deney Grubu	11	15.00	165.00			
Paylaşım Son Testler	Kontrol Grubu	11	12.91	142.00	45	-1.190	.234
	Deney Grubu	11	10.09	111.00			

\* $p < .05$

Tablo 4.2'deki sonuçlar incelendiğinde, kontrol ve deney grubu çocuklarının sorumluluk ( $U=59$ ;  $p<.904$ ), saygı ( $U=44.5$ ;  $p<.279$ ), dürüstlük ( $U=54$   $p<.655$ ), paylaşım ( $U=45$   $p<.234$ ) değerlerinin son test puan ortalamaları karşılaştırmasında istatistiksel olarak anlamlı bir değişim olmadığı fakat dostluk/arkadaşlık ( $U=22$ ;  $p>.003$ ), iş birliği ( $U=29$ ;  $p>.032$ ) değerlerinin son test puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Sıra ortalamaları incelendiğinde, deney grubunun değer düzeylerinin kontrol grubu puanlarından daha yüksek olduğu halde sorumluluk, saygı, dürüstlük ve paylaşım değerlerinde bu değişimlerin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ifade edilebilir.

#### 4.3. “Deney grubu çocuklarının Okul Öncesi Değerler Ölçeği ön test ve son test toplam puanlarının sıra ortalamaları arasında anlamlı bir değişim var mıdır?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

Deney grubu çocuklarının Okul Öncesi Değerler Ölçeği ön test ve son test puanlarının sıra ortalamaları karşılaştırmasında anlamlı bir değişim olup olmadığı Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ile çözümlenmiş ve elde edilen sonuçlar tablo 4.3' de verilmiştir.

Tablo. 4.3. *Deney Grubu Çocuklarının Okul Öncesi Değerler Ölçeği Ön Test ve Son Test Puanları Arasındaki Değişime İlişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları*

		n	Sıra ortalamaları	Sıra toplamları	Z	P
Sorumluluk Ön test Son test	Negatif sıra	0	.00	.00	-2.555	.011*
	Pozitif sıra	8	4.50	36.00		
Saygı Ön test Son test	Eşit	3			-2.494	.013*
	Negatif sıra	1	1.50	1.50		
İş birliği Ön test Son test	Pozitif sıra	8	5.44	43.50	-2.395	.017*
	Eşit	2				
Dürüstlük Ön test Son test	Negatif sıra	1	2.50	2.50	-2.680	.007**
	Pozitif sıra	8	5.31	42.50		
Dostluk Arkadaşlık Ön test Son test	Eşit	2			-2.226	.026*
	Negatif sıra	0	.00	.00		
Paylaşım Ön test Son test	Pozitif sıra	6	3.50	21.00	-2.604	.007**
	Eşit	5				
	Negatif sıra	0	.00	.00		
	Pozitif sıra	9	5.00	45.00		
	Eşit	2				

\* $p<.05$ ; \*\* $p<.01$ ;  $p<.001$

Tablo 4.3’de verilen sonuçlara bakıldığında da, ulaşılan araştırma sonuçlarına göre sorumluluk ( $z = -2.555$ ;  $p > .011$ ), saygı ( $z = -2.494$ ;  $p > .013$ ), işbirliği ( $z = -2.395$ ;  $p > .017$ ), dürüstlük ( $z = 2.680$ ;  $p > .007$ ), dostluk/arkadaşlık ( $z = -2.226$ ;  $p > .026$ ), paylaşım ( $z = -2.64$ ;  $p > .007$ ) değerlerinin eğitim öncesi ve eğitim sonrası karşılaştırma arasında anlamlı bir değişim tesbit edilmiştir. Değişim puanlarının toplam puanlar ve sıra ortalaması dikkate alındığında görülen farkın pozitif sıralar, yani uygulanan eğitim sonrası lehine olduğu ifade edilebilir.

#### 4.4. “Kontrol grubu çocuklarının Okul Öncesi Değerler Ölçeği ön test ve son test toplam puanlarının sıra ortalamaları arasında anlamlı bir değişim var mıdır?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

Kontrol grubu çocuklarının Okul Öncesi Değerler Ölçeği ön test ve son test puanlarının sıra ortalamaları karşılaştırmasında anlamlı bir değişim olup olmadığı Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ile çözümlenmiş ve elde edilen sonuçlar tablo 4.4’ de verilmiştir.

Tablo.4.4. *Kontrol Grubu Çocuklarının Okul Öncesi Değerler Ölçeği Ön Test ve Son Test Puanları Arasındaki Değişime İlişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları*

		n	Sıra ortalamaları	Sıra toplamları	Z	P
Sorumluluk Ön test Son test	Negatif sıra	0	.00	.00	-	.007**
	Pozitif sıra	9	5.00	45.00	2.716	
	Eşit	2				
Saygı Ön test Son test	Negatif sıra	3	3.67	11.00	-.512	.69
	Pozitif sıra	4	4.25	17.00		
	Eşit	4				
İş birliği Ön test Son test	Negatif sıra	0	.00	.00	-	.026*
	Pozitif sıra	6	3.50	21.00	2.232	
	Eşit	5				
Dürüstlük Ön test Son test	Negatif sıra	2	4.50	9.00	-	.056
	Pozitif sıra	8	5.75	46.00	1.911	
	Eşit	1				
Dostluk Arkadaşlık Ön test Son test	Negatif sıra	5	4.00	20.00	-.302	.763
	Pozitif sıra	3	5.33	16.00		
	Eşit	3				
Paylaşım Ön test Son test	Negatif sıra	0	.00	.00	-	.026*
	Pozitif sıra	6	3.50	21.00	2.226	
	Eşit	5				

\* $p < .05$ ; \*\* $p < .01$ ;  $p < .001$

Tablo 4.4’ de verilen sonuçlar incelendiğinde, elde edilen araştırma sonuçlarına göre saygı ( $z = -.512$ ;  $p < .69$ ), dürüstlük ( $z = -1.911$ ;  $p < .056$ ), dostluk/arkadaşlık ( $z = -3.02$ ;  $p < .763$ ), değerlerinin eğitim öncesi ve eğitim sonrası puan karşılaştırmasında anlamlı bir değişim görülmemiştir. Bu sonuçlarına göre kontrol grubu çocuklarının değer düzeyi puanların sıra ortalamaları arasında farklar gözlenmesine rağmen istatistiksel olarak anlamlı bir değişim bulunmamaktadır. Sorumluluk ( $z = -2.716$ ;  $p > .007$ ), işbirliği ( $z = -2.232$ ;  $p > .026$ ) ve paylaşım ( $z = -2.226$ ;  $p > .026$ ) değerlerinin eğitim öncesi ve eğitim sonrası puan kıyaslamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir değişim bulunmuştur.

#### 4.5. “Deney ve kontrol grubu çocuklarının Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme (SYDD-30) Ölçeği ön test toplam puanları arasında anlamlı bir değişim var mıdır?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

Deney ve kontrol grubu çocuklarının, Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme (SYDD-30) Ölçeği’nden elde edilmiş olan ön test toplam puanları arasında anlamlı bir değişim olup olmadığı MANN-Whitney U testi ile çözümlenmiş ve ulaşılan sonuçlar tablo 4.5’de verilmiştir.

Tablo. 4.5. *Deney ve Kontrol Grubu Çocuklarının Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme (SYDD-30) Ölçeği Ön Test Puanları Arasındaki Değişime İlişkin Mann – Whitney U Testi Sonuçları*

GRUP		n	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	U	Z	P
Sosyal Yetkinlik Ön Testler	Kontrol Grubu	11	12.00	132.00	55	-.364	.748
	Deney Grubu	11	11.00	121.00			
Kızgınlık Saldırganlık Ön Testler	Kontrol Grubu	11	9.36	103.00	37	-1.55	.133
	Deney Grubu	11	13.64	150.00			
Anksiyete İçedönüklük Ön Testler	Kontrol Grubu	11	12.32	135.50	51	-.594	.562
	Deney Grubu	11	10.68	117.50			

Tablo 4.5’ deki bulgular incelendiğinde, kontrol ve deney grubu çocuklarının sosyal yetkinlik ( $U = 51$ ;  $p < .748$ ), kızgınlık saldırganlık ( $U = 37$ ;  $p < .133$ ), anksiyete içe dönüklük ( $U = 51$ ;  $p < .562$ ), ön test puan ortalamaları karşılaştırmasında istatistiksel olarak anlamlı bir değişim olmadığı söylenebilir. Sıra ortalamaları incelendiğinde deney grubunun

kızgınlık/saldırıcılık puanının kontrol grubu puanından kısmen daha yüksek olduğu halde, bu değişimin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür. Ayrıca deney grubunun sosyal yetkinlik ve anksiyete/içedönüklük puanlarının kontrol grubu puanlarından düşük olduğu fakat bunun istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir.

**4.6.“Deney ve kontrol grubu çocuklarının Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme (SYDD-30) ölçeği son test toplam puanları arasında anlamlı bir değişim var mıdır?” Alt Problemine İlişkin Bulgular**

Deney ve kontrol grubu çocuklarının, Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme (SYDD-30) Ölçeği’nden elde edilmiş olan son test toplam puanları arasında anlamlı bir değişim olup olmadığı MANN-Whitney U testi ile çözümlenmiş ve ulaşılan sonuçlar tablo 4.5’de verilmiştir.

Tablo. 4.6. *Deney ve Kontrol Grubu Çocuklarının Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme (SYDD-30) Ölçeği Son Test Puanları Arasındaki Değişime İlişkin Mann – Whitney U Testi Sonuçları*

GRUP		n	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	U	Z	P
Sosyal Yetkinlik Son Testler	Kontrol Grubu	11	12.73	140.00	47	-893	.37
	Deney Grubu	11	10.27	113.00			
Kızgınlık Saldırıcılık Son Testler	Kontrol Grubu	11	8.36	92.00	26	-	.018
	Deney Grubu	11	14.64	161.00			
Anksiyete İçedönüklük Son Testler	Kontrol Grubu	11	12.18	134.00	53	-.494	.62
	Deney Grubu	11	10.82	119.00			

Tablo 4.6’deki sonuçlar incelendiğinde, deney ve kontrol grubu çocuklarının sosyal yetkinlik ( $U=47; p < .37$ ), anksiyete içe dönüklük ( $U=53; p < .62$ ), son test puan ortalamaları kıyaslamasında istatistiksel olarak anlamlı bir değişim olmadığı görüldüğü halde kızgınlık saldırıcılık ( $U=26; p > .01$ ) puan ortalamasında anlamlı bir değişim olduğu söylenebilir.

**4.7. “Deney grubu çocuklarının. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme (SYDD-30) Ölçeği ön test ve son test toplam puanlarının sıra ortalamaları arasında anlamlı bir değişim var mıdır?” Alt Problemine İlişkin Puanlar**

Deney grubu çocuklarının Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme (SYDD-30) Ölçeği ön test ve son test verilerinin sıra ortalamaları karşılaştırmasında anlamlı bir değişim olup olmadığı Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ile çözümlenmiş ve elde edilen sonuçlar tablo 4.7’ de verilmiştir.

Tablo. 4.7. *Deney Grubu Çocuklarının Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Ön Test ve Son Test Puanları Arasındaki Değişime İlişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları*

		n	Sıra ortalamaları	Sıra toplamları	Z	P
Sosyal Yetkinlik Ön test Son test	Negatif sıra	1	1.00	1.00	- 2.383	.017*
	Pozitif sıra	7	5.00	35.00		
	Eşit	3				
Kızgınlık Saldırganlık Ön test Son test	Negatif sıra	10	6.05	60.50	- 2.460	.014*
	Pozitif sıra	1	5.50	5.50		
	Eşit	0				
Anksiyete İçedönüklük Ön test Son test	Negatif sıra	9	5.78	52.00	- 2.510	.012*
	Pozitif sıra	1	3.00	3.00		
	Eşit	1				

\* $p < .05$ ; \*\* $p < .01$ ;  $p < .001$

Tablo 4.7’ de verilen sonuçlar incelendiğinde, elde edilen araştırma bulgularına göre sosyal yetkinlik ( $z = -2.383$ ;  $p > .017$ ), kızgınlık saldırganlık ( $z = -2.460$ ;  $p > .014$ ) ve anksiyete içe dönüklük ( $z = -2.510$ ;  $p > .012$ ) alt boyutlarında eğitim öncesi ve eğitim sonrası puanları arasında anlamlı bir değişim bulunmuştur. Değişim puanlarının toplam puanlar ve sıra ortalaması dikkate alındığında gözlenen farkın sosyal yetkinlik alt boyutu için pozitif sıralar, anksiyete-içe dönüklük ve kızgınlık saldırganlık alt boyutları için negatif sıralar yani eğitim sonrası lehine olduğu görülmektedir.



**4.8 “Kontrol grubu çocuklarının. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme (SYDD-30) Ölçeği ön test ve son test toplam puanlarının sıra ortalamaları arasında anlamlı bir değişim var mıdır?” alt problemine ilişkin puanlar**

Kontrol grubu çocuklarının Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme (SYDD-30) Ölçeği ön test ve son test verilerinin sıra ortalamaları karşılaştırmasında anlamlı bir değişim olup olmadığı Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ile çözümlenmiş ve elde edilen sonuçlar tablo 4.8’ de verilmiştir.

Tablo. 4.8 *Kontrol Grubu Çocuklarının Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Ön Test ve Son Test Puanları Arasındaki Değişime İlişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları*

		n	Sıra ortalamaları	Sıra toplamaları	Z	P
Sosyal Yetkinlik Ön test Son test	Negatif sıra	2	1.75	3.50	-	.024*
	Pozitif sıra	7	5.93	41.50	2.261	
	Eşit	2				
Kızgınlık Saldırganlık Ön test Son test	Negatif sıra	7	5.57	39.00	-	.050
	Pozitif sıra	2	3.00	6.00	1.963	
Anksiyete İçedönüklük Ön test Son test	Negatif sıra	11	6.00	66.00	-	.003*
	Pozitif sıra	0	.00	.00	2.938	
	Eşit	0				

\* $p < .05$ ; \*\* $p < .01$ ;  $p < .001$

Tablo 4.8’ de görülen bulgulara bakıldığında, elde edilen araştırma sonuçlarına göre sosyal yetkinlik ( $z = -2.261$ ;  $p > .024$ ). Kızgınlık saldırganlık ( $z = -1.963$ ;  $p = .050$ ) ve anksiyete içe dönüklük ( $z = -2.938$ ;  $p > .003$ ) alt boyutlarında eğitim öncesi ve eğitim sonrası puanları kıyaslamasında anlamlı bir değişim görülmüştür. Değişim puanlarının toplam puanlar ve sıra ortalaması dikkate alındığında gözlenen değişimin sosyal yetkinlik alt boyutu için pozitif sıralar, anksiyete-içe dönüklük ve kızgınlık saldırganlık alt boyutları için negatif sıralar yani eğitim sonrası aleyhine olduğu bulunmuştur.

## BEŞİNCİ BÖLÜM: TARTIŞMA SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu ana başlık altında, deney ve kontrol gruplarının ön test-son test ölçümlerine uygulanan istatistiksel analizlerden elde edilen bulgulara göre araştırmada cevabı aranan alt problemler tartışılmış ve elde edilen bulgulara ilişkin yorumlar sunulmuştur.

### 5.1. Tartışma ve Sonuç

#### 5.1.1. Deney ve Kontrol Grubu 5-6 Yaş Çocuklarının Değer Düzeyi Puan Ortalamalarına İlişkin Tartışma ve Sonuç

Araştırmadan alınan bulgulara göre Okul Öncesi Değerler Eğitimi Programı'nın çocukların değer düzeylerinde artış sağladığı görülmüştür. Kontrol ve deney grubu çocuklarının son test puanlarında ise, arkadaşlık/ dostluk, iş birliği değerlerinin son test puan ortalamasına göre istatistiksel olarak deney grubu lehine anlamlı bir değişim olduğu halde sorumluluk, saygı, dürüstlük, paylaşım, değerlerinin son test puan ortalamaları karşılaştırmasında istatistiksel olarak anlamlı bir değişim olmadığı bulunmuştur. Elde edilen verilerden sıra ortalamaları incelendiğinde ise, deney grubunun değer düzeylerinin kontrol grubu puanlarından daha yüksek olmasına rağmen sorumluluk, saygı, dürüstlük ve paylaşım değerlerinde bu farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı olmadığı söylenebilir (bkz. Tablo 4.2). Var olan bulgulara göre Okul Öncesi Değerler Eğitimi Programı'nın çocukların değer düzeylerinin de düzensiz bir artış sağladığı görülmektedir. Bunun hazırlanmış olan eğitim programının süre, uygulama ve/ya içerik bakımından kısa olmasından ya da 2013 Okul Öncesi Eğitim Programında değerler eğitimine yer verilmiş olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Erikli (2016) yaptığı araştırmada okul öncesi değerler eğitimi programının anasınıfına devam eden beş- altı yaş çocuklarının saygı, dürüstlük, sorumluluk, paylaşım, arkadaşlık ve iş birliği değerlerini geliştirmeye yönelik bir eğitim programı hazırlamış ve sonucunda deney grubunu lehine ele alınan sorumluluk değeri hariç diğer değerlerde artış olduğu belirtilmiştir. Halat (2017) çalışmasının sonucunda elde ettiği bulgulara göre öğretmen ve aile değerlendirmelerinde istatistiksel olarak anlamlı fark bulmamıştır. Ancak Okul Öncesi Değerler Ölçeği Çocuk Formu'ndan elde edilen sonuçlara göre paylaşım, sorumluluk ve iş birliği değerlerinde deney grubu lehine anlamlı farklar olduğu belirtilmiştir. Bu çalışmaların verileri ile yapılan çalışmanın verileri 5-6 yaş çocuklarına verilen değerler eğitiminin bazı değerlerde artış sağlayıp bazılarında ise artış sağlamaması bakımından benzerlik göstermektedir.

Değerler eğitimi verilen deney grubu çocuklarının son test- ön test puan ortalamaları incelendiğinde, elde edilen araştırma bulgularına göre sorumluluk, dürüstlük, iş birliği, saygı, paylaşım ve dostluk/arkadaşlık değerlerinin eğitim öncesi ve eğitim sonrası puanları kıyaslamasında eğitim sonrası lehine anlamlı bir değişim bulunmuştur (bkz. Tablo 4.3). Hazırlanmış olduğumuz Okul Öncesi Değerler Eğitimi Programı deney grubundaki 5-6 yaş çocuklarının değer düzeylerinde artış sağlamıştır. Bu sonucun hazırlanan programın, etkinlikler, uygulama süresi ve değerleri kazandırma bakımından deney grubu üzerinde olumlu sonuçlar verdiğini göstermektedir. Bu durum Crowther (1995), Gökçek (2007), Hoolı ve Shammarı Zaid (2007), Neslitürk (2013), Dereli İman (2014), Atabey (2014) ve çalışmaları ile paralellik göstermektedir.

Kontrol grubu ön test-son test puan ortalamaları incelendiğinde dürüstlük, saygı ve arkadaşlık /dostluk, değerlerinin eğitim sonrası ve eğitim öncesi puanları arasında anlamlı bir değişim sonucuna ulaşılmamıştır. Sorumluluk, iş birliği ve paylaşım değerlerinin eğitim öncesi ve eğitim sonrası puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir değişim bulunmuştur (bkz. Tablo 4.4). Eğitime katılmayan kontrol grubu çocuklarında ise elde ettiğimiz bulgulara göre bazı değerlerin arttığı (sorumluluk, iş birliği ve paylaşım) fakat bazı değerlerin artmadığı (saygı, dürüstlük, dostluk-arkadaşlık) yani değer düzeylerinde düzensiz bir artış olduğu görülmüştür. Bu artışın sebebinin 2013 Okul Öncesi Eğitim Programının da değerler eğitiminin yer veriliyor olması ve eğitim programının ikinci dönem uygulanması yani okul öncesi eğitimi tamamlama aşamasına gelmelerinin etkilemiş olabileceği düşünülmektedir. Bu görüşü destekler nitelikte Aral ve Kadan (2018) “2013 Okul Öncesi Eğitim Programının Değerler Eğitimi Bağlamında İncelenmesi” isimli araştırmalarında, programda en çok rastlanan değerleri incelemiş ve elde edilen bulgulara göre de sorumluluk, saygı, sevgi, dayanışma ve güven değeri olduğunu ifade etmişlerdir.

Değerler Eğitimi Programını hazırlarken örnek alınan UNESCO desteklemesiyle hazırlanan Yaşayan Değerler Eğitim Programı uyguma sonuçları da farklı ülkelerden gelen geribildirimlerle, saygı, ilgilenme ve iş birliğinde gelişme görüldüğü, çocukların arkadaşlarıyla olan tartışmaları çözebildikleri bulguları da araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir (UNESCO, 2000). Gökcek (2007) okul öncesi eğitimin değer kazandırmaya katkı sağladığını ve eğitiminin yalnızca aile tarafından verilmesi fikrine katılmamaktadır. Tüm bu sonuçlara göre Okul Öncesi Değerler Eğitimi Programı'nın gerekli olduğu ancak oturum sayısı ve etkinlik sayısı bakımından daha fazla geliştirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

### **5.1.2.Deney ve Kontrol Grubu 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Duygusal Uyum Puan Ortalamalarına İlişkin Tartışma ve Sonuç**

Kontrol ve deney grubu çocuklarının anksiyete içe dönüklük, sosyal yetkinlik ve kızgınlık saldırganlık ön test puan ortalamaları karşılaştırmasında istatistiksel olarak anlamlı bir değişim olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Sıra ortalamaları incelendiğinde, deney grubunun kızgınlık/saldırganlık puanının kontrol grubunun lehine kısmen daha yüksek olmasına rağmen, bu değişimin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür. Ayrıca deney grubunun sosyal yetkinlik puanlarının kontrol grubunun lehine düşük olduğu görülmektedir (bkz. Tablo 4.5). Kontrol ve deney grubu son testinde anksiyete içe dönüklük ve sosyal yetkinlik puan ortalamaları karşılaştırıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir değişim olmadığı görüldüğü halde kızgınlık saldırganlık puan ortalamasında anlamlı bir değişim olduğu söylenebilir (bkz. tablo 4.6). Bu sonuçların çocukların bir öğrenme durumu geçirdiklerinden ve öğrenmenin bir süreç olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Bundan dolayı yapılacak olan değerler eğitimi etkinliklerinin daha fazla sayıda uygulanması, daha uzun süre gerçekleştirilmesi çocukların sosyal duygusal uyum düzeylerini artırmada etkili olacaktır. İbiş (2017) yaptığı araştırmada amaç oluşturma, dinleme becerileri ve akran baskısı ile başa çıkma alt boyutlarında kontrol ve deney grubu kıyaslamasında bir değişim olmadığı belirtmiştir. Bu durum da yapılan çalışma ile benzerlik göstermektedir.

Deney grubu ön test son test araştırma bulgularına göre sosyal yetkinlik, kızgınlık saldırganlık ve anksiyete içe dönüklük alt boyutlarında eğitim sonrası ve eğitim öncesi puanları karşılaştırmasında anlamlı bir değişim görülmüştür. Değişim puanlarının toplam puanlar ve sıra ortalaması dikkate alındığında gerçekleşen değişimin sosyal yetkinlik alt boyutu için pozitif sıralar, kızgınlık saldırganlık ve anksiyete-içe dönüklük alt boyutları için negatif sıralar yani eğitim sonrası lehine olduğu sonucuna ulaşılmıştır (bkz. Tablo 4.7). Çocuklara uygulanan Okul Öncesi Değerler Eğitimi Programı'nın çocuklarda sosyal duygusal uyum düzeylerini artırmada etkili olduğu söylenebilir. Bu sonuçlar Keskinoglu (2008), Öztürk Samur (2011), Washburn (2011), Atabey (2014), Uzunkol (2014), Sapsağlam (2015), İbiş (2017) ve Özdemir Beceren (2019) ile benzerlik göstermektedir.

Kontrol gurubu ön test son test araştırma bulgularına göre kızgınlık saldırganlık, sosyal yetkinlik ve anksiyete içe dönüklük alt boyutlarında eğitim sonrası ve eğitim öncesi puanları arasında anlamlı bir değişim görülmüştür. Değişim puanlarının toplam puanlar ve sıra ortalaması dikkate alındığında gerçekleşen değişimin sosyal yetkinlik alt boyutu için pozitif sıralar, anksiyete-içe dönüklük ve kızgınlık saldırganlık alt boyutları için negatif

sıralar yani eğitim sonrası aleyhine olduğu sonucuna ulaşılmıştır (bkz. Tablo 4.8). Bu durumu sosyal uyum becerilerinde, ön test-son test arasında geçen zamanla, gelişimle ve okul öncesi eğitim programının katkısıyla açıklanabilir. Bu görüşü destekler nitelikte, Yılmaz (2012) okul öncesi dönemde başlayan yaşlılarla etkileşim, çocuğun çevresini anlamasını, dış dünyadan gelen uyarılara uyum sağlamasını kolaylaştırdığını yani sağlıklı bir şekilde çocuğun toplumsallaşması ve bireyselleşmesine katkı sağladığını ifade etmektedir. Ayrıca bu durumda çocuğun bireysel değer ve önem duygularını geliştirdiği ve bu deneyimlerinde çocuğun sosyal gelişimini olumlu yönde etkilediğini belirtmektedir. Günindi (2010), tarafından yapılan çalışmada kontrol grubuna sosyal uyum beceri eğitimi verilmemiş olmasına rağmen ön test-son test puanları arasında kontrol grubu lehine anlamlı değişimler olduğu görülmüş olması yapılan çalışma ile örtüşmektedir.

Değerler eğitiminin çocuklarda sosyal duygusal uyum düzeylerinde artış sağlamak için uygulanmasının gerekli olduğu düşünülebilir. Tüm bu sonuçlara göre Okul Öncesi Değerler Eğitimi Programı'nın sosyal duygusal düzeye etkisi göz önüne alınarak içerik ve uygulama süresi bakımından daha fazla geliştirilmesi gerektiği ve farklı değerler seçilerek yapılacak olan değerler eğitiminin çocuklarda sosyal duygusal uyumu geliştireceği de düşünülmektedir.

## 5.2. Öneriler

Araştırmadan elde edilen sonuçlar dikkate alınarak, eğitimcilere ve araştırmacılara aşağıdaki öneriler sunulmuştur.

1. Okul öncesi dönemdeki yaşantılar yoluyla edinilen kazanımlar bireyin gelecek yaşamı üzerinde etkilidir. Değerler Eğitimi verilmiş çocuklar izlenerek bu eğitimin onların ileri hayatlarına etkisi araştırılabilir.

2. Araştırmada Okul Öncesi Değerler Eğitimi Programının okul öncesi eğitimi gören çocukların sosyal duygusal uyum düzeyleri ve değer düzeyleri üzerindeki etkisi incelenmiştir. Verilen değerler eğitimi programının çocukların, akademik başarısı, iletişim becerisi, bilişsel gelişimi, dil gelişimi gibi alanlar üzerindeki etkisi araştırılabilir.

3. Değerler eğitimi programı ile ilişkili okul öncesi eğitim öğretmenlerine seminerler ve eğitimler verilerek günlük planlarında, değerler eğitimi etkinliklerini yer vermeleri sağlanabilir.

4. Okul Öncesi Değerler Eğitimi programı yalnızca altı değer içermektedir ve çalışma sadece bunlara hitap etmektedir. Bu nedenle, eğitim programına diğer önemli değerler eklenebilir.

5. Mevcut çalışma sadece yedi hafta sürmüştür. Bu nedenle değer eğitiminin etkisi programı uzun vadede ölçülememiştir. Daha fazla etkinlik içeren ve kalıcı sonuçlar elde etmeyi amaçlamak için daha uzun süreli bir çalışma planlanabilir.

6. Verilen eğitimin kalıcı olması için eğitim süresince ebeveyn katılımı desteklenebilir.

7. Diğer çalışmalarda uzun vadeli etkileri araştırılabilir; bazı ilave kültürel/evrensel değerler programa eklenebilir.

## KAYNAKÇA

- Acat, M. ve Aslan. M. (2012). Yeni bir değer sınıflaması ve bu sınıflamaya bağlı olarak öğrencilere kazandırılması gereken değerler. *Kuram ve Uygulamalarda Eğitim Bilimleri*. 2-12.
- Adams, C. (2013. Şubat). Character education seen as student-achievement tool. [Http://Www.Edweek.Org/Ew/Toc/2013/02/27/İndex.Html](http://www.edweek.org/ew/toc/2013/02/27/index.html). 32(22).
- Akbaş, O. (2008). Sosyal bilgilerde değerler ve öğretimi. B. Tay. ve A. Öcal (Ed). *Özel Öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi içinde*. (S. 335-360). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Atan, A. (2016) *Aile iletişim becerileri psikoeğitim programının ebeveynlerin iletişim becerilerine, çift uyumuna, evlilik doyumuna ve 5-6 yaş çocuklarının sosyal duygusal uyumuna etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Denizli.
- Aydın , A. (2005). *Dil-tarih ve coğrafya fakültesi öğrencilerinin değer hiyerarşisi ile ilahiyat fakültesi öğrencilerinin değer hiyerarşilerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının (değerlerinin) ilköğretim II. kademedeki gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aktepe, V., ve Tahiroğlu. M. (2016). Değerler Eğitimi Yaklaşımları ve Etkinlik Örnekleri. *The Journal Of Academic Social Science Studies*. 361-384.
- Akto, A. ve Akto. S. (2017. Kasım). Okul Öncesi değerler eğitiminde kullanılan yöntem ve teknikler. *E-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*. 9(2). 1074-1095.
- Akyol Gürler, Ş. ve Aydın. M. Z. (2013). *Okulda değerler eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Allport, W. & Gordon Willard. W. (2004). *Birey ve dini*. (B. Sambur. Çev.). İstanbul: Elis Yayınları.
- Alpöge, G. (2011). *Okul öncesinde değerler eğitimi*. İstanbul: Bilgi Yayın Evi.
- Arabacı, İ. ve Akgül. T. (2013). Elazığ ilinde uygulanan etkinlik temelli değeröğretimi uygulamalarının değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 11(25). 7-31.
- Aral, N. ve Kadan. G. (2018). 2013 okul öncesi eğitim programının değerler eğitimi bağlamında incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*. 1(2). 113-131.
- Arslan, Ü. (2007). Okul Öncesi eğitimde temel becerilerin ve sosyal davranışların kazandırılması. G. Haktanır (Dü.) İçinde. *Okul öncesi eğitime giriş* (S. 205-230). Ankara: Anı Yayıncılık.

- Atabey, D. (2014). *Okul öncesi sosyal değerler kazanımı ölçeğinin geliştirilmesi ve sosyaldeğerler eğitimi programının anasınıfına devam eden çocukların sosyal değerler kazanımına etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara
- Ateş, F. (2013). *İlkokul ve ortaokul öğretmenlerinin değerler eğitimi ve uygulamalarına yönelik görüşleri üzerine nitel bir araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Bacanlı, H. (1999). *Sosyal beceri eğitimi*. Nobel Yayınları. Ankara.
- Balat Uyanık, G. ve Dağal Balaban. A. (2006). *Okul öncesi dönemde değerler eğitimi etkinlik örnekleri*. Kök Yayıncılık. Ankara.
- Balat Uyanık, G. ve Diğerleri. (2012). *Okul öncesinde değerler eğitimi ve etkinlik örnekleri*. Pegem Akademi Yayıncılık. Ankara.
- Balcı. F. ve Yanpar Yelken. T. (2010). ilköğretim öğretmenlerinin değer kavramına yükledikleri anlamlar. *Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi*. 81-90.
- Berkowitz, M. & Bier. M. (2005). Character education partnership. *john templeton foundation washington ds*. 10 (1)112-130.
- Birch, H. & Ladd. G. (1997). The teacher-child relationship and children's early school adjustment . *Journal Of School Psychology*. 8(1) 40-55.
- Bosacki, S. (2007). Children's understandings of emotions and self: are there gender differences? *Journal Of Research In Childhood Education*. 2(22). 155-172.
- Brooker, L. (2008). *Supporting transitions in the early years*. England: Open University Press.
- Buluş, M. ve Öztürk Samur. A. (2017). Beş-altı yaş çocuklarının sosyal duygusal uyumunu yordamada ebeveyn benlik saygısı. temel ihtiyaçları ve öz yeterliğin rolü. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*(41). 105-119.
- Burkhard, G. & Peter. N. (2012). The role of between-parent values agreement in parent-to-child transmission of academic values. *Journal Of Adolescence*. 4(821). 35.
- Burrison, L. (2014. 2). *Effect of character education on student behavior in kindergarten*. Unpublished doctoral thesis. Walden University Faculty of Education. Washington
- Büyüköztürk, Ş. Kılıç Çakmak. E. Akgün. Ö. E. Karadeniz. Ş. ve Demirel. F. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akdemi. Ankara.
- Campell, A. & Muncer. S. (1998). Something happened: fission and fusion in developmental psychology. A. Campell. & S. Muncer (Dü) İçinde. *The social child* (S. 3-20). USA: Psychology Press.



- Can Yaşar, M. (2011). Anne ve öğretmenlerin görüşlerine göre çocukların sosyal uyum ve becerilerinin incelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*. *XII*(2). 99-112
- Chen, X. & French. D. (2008). Children's social competence in cultural context. *psychol*(59). 591-616.
- Clawson, J. & Vinson. E. (1978). Human values: a historical and inter disciplinary analysis. *Advances In Consumer Research*. 3(5). 396-402.
- Crowther, E. (1995). An independent school library- classroom-parent partnership program to encourage respect. responsibility. courtesy. and caring for prekindergarten through eighth grade. *ERIC Document Reproduction Service No: ED388964*. 220-229C
- Çağdaş, A. ve Seçer. Z. (2002). *Çocuk ve ergende sosyal ve ahlak gelişimi*. Nobel Yayınları. Ankara.
- Çağlar, A. (2005). *Okul öcesi dönemde değerler eğitimi*. Morpa Yayınları. İstanbul.
- Çağlayan, A. (2006). *Ahlak pusulas - ahlak ve değerler eğitimi*. Dem Yayınları. İstanbul.
- Çengelci, T. (2010). *İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin uygulamalarının öğretmenler tarafından uygulanma düzeyleri*. Yayınlanmamış doktora tezi. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü. Eskişehir.
- Çiftçi Topaloğlu, Z. (2013). *4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik. saldırganlık. kaygı düzeyleri ile anne-babalarının ebeveyn özyeterliliği algısı arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Denizli.
- Çinemre, S. (2013). Bir ahlak eğitimcisi olarak Lawrence Kohlberg. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 22(1). 143-164.
- Çorapçı, F. Aksan. N., Arslan-Yalçın. D., ve Yağmurlu. B. (2010). Okul öncesi dönemde duygusal, davranışsal ve sosyal uyum taraması sosyal yetkinlik ve davranış değerlendirme ölçeği. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*. 63-74.
- Çorbacı Oruç, A. (2008). *6 Yaş çocuklarında sosyal yeterliliğin. akraba ilişkilerinin ve sosyal bilgi işleme sürecinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Demirel, Ö. (2004). *Eğitimde program geliştirme*. Pegem Yayıncılık. Ankara.
- Demirhan İşcan, C. (2007). *İlköğretim düzeyinde değerler eğitimi programının etkililiği*. Yayınlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara
- Denham, S. (2007). Dealing With Feelings: How children negotiate the worlds of emotions and social relationships. *Cognition. Brain. Behavior*. 1(11). 1-48.

- Dereli İman, E. (2014). Değerler eğitimi programının 5-6 yaş çocukların sosyal gelişimlerine etkisi: sosyal beceri, psiko sosyal gelişim ve sosyal problem çözme becerisi. *Kuram ve Uygulamalarla Eğitim Bilimleri*. 247-268.
- Dilmaç, B. (2007). *Bir grup fen lisesi öğrencisine verilen insani değerler eğitiminin insani değerler ölçeği ile sınanması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya
- Doğan, T. ve Bayram, Ç. (2009). Tromso sosyal zekâ ölçeği türkçe formunun faktör yapısı ve geçerlilik güvenilirlik çalışması. *Kuram ve Uygulamalarda Eğitim Bilimleri*. 691-720.
- Doğanay, A. (2007). Değerler eğitimi. c. öztürk içinde. *hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi yapılandırmacı bir yaklaşım* (S. 255-286). Pegem Akademi Yayıncılık. Ankara.
- Domitrovich, C. Cortes. R.. & Greenberg. M. (2007). Improving youngchildren's social and emotional competence: a randomized trial of the preschool "paths" curriculum. *The Journal Of Primary Prevention*. 2(28). 67-91.
- Durlak, J. Weissberg. R. Dymnicki. A. Taylor. R. & Schellinger. K. (2011). The Impact of enhancing students' social and emotional learning: a metaanalysis. *Child Development*. 1(82). 405-432.
- Elbir, B. ve Can. B. (2013). Değerler eğitimi üzerine yapılmış lisansüstü düzeyindeki çalışmaların değerlendirilmesi. *international periodical for the languages literature and history of turkish or turkic*. 1(8). 1321-1333.
- Ekşi, H. (2003). Temel insani değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: karakter eğitimi Programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 1. S. 79-96.
- Eren, E. (2018). *Okul öncesinde değerler eğitiminin program, öğretmen ve aile görüşleri açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Bolu.
- Ergün, S. (2013). *Ergenlere verilen değerler eğitiminin öz düzenleme stratejileri üzerindeki etkisinin sınanması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Konya.
- Erikli, S. (2016). *Okul öncesi çocukları için bir değerler eğitimi programının geliştirilmesi ve uygulanması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi. Ankara.
- Fabian, H. (2006). Empowering children for transitions. *transitions in the early years – debating continuity and progression for young children in early education* (S. 123-134). İçinde New York: Routledge Falmer.
- Goleman, D. (2007). *Sosyal zeka insan ilişkilerine yeni bakış*. (O. Ç. Deniztekin. Çev.). Varlık Yayınları. İstanbul.

- Gökçek, B. S. (2007). *5-6 Yaş çocukları için hazırlanan karakter eğitimi programının etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Gunnar, M. & Barr, R. (1998). Stress, early brain development and behavior infants and young children. *Education*. 1. 1-14.
- Gülay, A. ve Akman, B. (2009). *Okul öncesi dönemde sosyal beceriler*. Pegem Akademi. Ankara.
- Gülay, H. (2008). *5-6 Yaş çocuklarına yönelik akran ilişkileri ölçeklerinin geçerlik güvenirlik çalışmaları ve akran ilişkilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Marmara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Gülay, H. (2009). Okul öncesi dönemde akran ilişkileri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 12(22). 82-93.
- Gündüz, M., Aktepe, V., Uzunoğlu, H. ve Gündüz, D. (2017). Okul öncesi dönemdeki çocuklara eğitsel oyunlar yoluyla kazandırılan değerler. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 4(1).
- Günindi, Y. (2010). *Anasınıfına devam eden altı yaş çocuklarına uygulanan sosyal uyum beceri eğitimi programının çocuklarının sosyal uyum becerilerinin gelişimine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Güven, Y. ve Işık, B. (2006). Beş yaş çocukları için marmara sosyal duygusal uyum ölçeğinin (masdu -5) geçerlilik ve güvenirlik çalışması. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 6(23). 125-142.
- Halat, A. (2017). *5-6 Yaş grubu çocuklara paylaşma, iş birliği ve sorumluluk değerlerinin kazandırılmasında etkileşimli kitap okuma tekniğinin etkililiğinin incelenmesi*. yayınlanmamış Yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Halberstadt, A., Denham, S. & Dunsmore, J. (2001). Affective social competence. *Social Development*. 1(10). 79-119.
- Hall, D., Guo, Y. & Davis, R. (2003). Developing a value-based decision-making model for inquiring organizations. *Proceedings Of The 36th Hawaii International Conference On System Sciences*.
- Halstead, J. & Taylor, M. (2000). Learning and teaching about values: review of recent research. *Cambridge Journal Of Education*. 2(30). 179-202.
- Hestead, J. & Taylor, M. (1996). *Values in education and education in values*. bristol:usa: usa the falmer press. [https://www.academia.edu/6415155/values\\_education](https://www.academia.edu/6415155/values_education) sayfasından elde edilmiştir.

- Hofstede, G. (1980). *culture's consequence*. Sage: Beverly Hills. [https://books.google.com.tr/books?id=Cayp\\_Um4O9gC&printsec=frontcover&dq](https://books.google.com.tr/books?id=Cayp_Um4O9gC&printsec=frontcover&dq) sayfasından erişilmiştir.
- Hoolı, A. & Shammarı Zaid, A. (2007). Teaching And learning moral values through kindergarden curriculum. *College Pf Basic Education.Paaet Kuwait. Gulf University For Science And Technology Kuwait*. 3(129). 382-401.
- Hökelekli, H. (2013). *Ailede. okulda. toplumda değerler psikolojisi ve eğitimi*. Timaş Yayınları. İstanbul.
- İbiş, E. (2017). *Değerler eğitimi temelli yaratıcı drama programının 5-6 yaş çocuklarının sosyal becerilerinin gelişimine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir
- İpek, E. (2014). *Beş yaş çocuklarına verilen değerler eğitimi programının sosyal duygusal uyum düzeylerine etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Konya.
- Işık, M. (2007). *Anasınıfına devam eden beş-altı yaş çocuklarına sosyal ve beceri ölçeğinin uygulanması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Izgar, G. (2013). *İlköğretim okulu 8. sınıf öğrencilerine uygulanan değerler eğitimi programının demokratik tutum ve davranışlarına etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Konya.
- Johansson , E. (2002). Morality İn preschool interaction: teachers' strategies for working with children's morality. *Early Child Development And Care*. 203-221.
- Kapıkıran, N. Bora İvrendi, A. ve Adak, A. (2006). Okul öncesi çocuklarında sosyal beceri: durum saptaması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.(19) 19-27.
- Keskinoğlu, Ş. M. (2008). *İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerine uygulanan mesnevi temelli değerler eğitimi programının ahlaki olgunluğu ve saldırganlık eğilimine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Keskinpalta, D. (2018). Okul öncesine yönelik değerler eğitimi program tasarısının hazırlanması ve etkililiğinin değerlendirilmesi. Yayınlanmamış doktora tezi. Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Gaziantep.
- Kienig, A. (2006). The İmportance of social adjustment for future success. h. fabian. & a. dunlop (dü) içinde. *Transitions in the early years – debating continuity and progression for young children in early education* (S. 23-37). New York: Routledge Falmer.
- Koca, A. İ. (2009). *Üniversite öğrencilerinin değerleri ve bireysel özellikleri ile kariyer tercihleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. <Http://Library.Cu.Edu.Tr/Tezler/7386.Pdf>. Adana.

- Kotil, Ç. (2010). *Okul öncesi eğitim kurumuna yeni başlayan 5 yaş çocukların sosyalduygusal uyum düzeylerine annenin ebeveyn öz yeterlik algısı ile okul beklentilerine uyum düzeyinin etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Kubilay, Y. (2006). Değerler eğitimi'ne genel bir bakış. *Niğde Üniversitesi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 501-522.
- Kulaksızoğlu, A. (2001). *Ergenlik psikolojisi*. Remzi Yayınları. İstanbul:
- Kulaksızoğlu, A. ve Dilmaç, B. (2000). İnsani değerler eğitimi programı. *M:Ü.Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitimbilimleri Dergisi*(12). 199-208.
- Kutnick, P.& Manson, I. (1998). Social life in the primary school: towards a relational concept of social skills for use in the classroom. A. Campbell. & S. Muncer (Dü) İçinde. *The Social Child* (S. 165-188). Usa: Psychology Press.
- La Paro, K. & Pianta, R. (2000). Predicting children's competence in early school years a meta-analytic review. *Review Of Educational Research*. 4(70). 443-484.
- Ladd. G. (2000). The fourth r: relationships as risks and resources following children's transition to school. *American Educational Research Association Division E Newsletter.. 1*(19). 9-11.
- Lea Lee, G. & Manning, L. (2013. 08 22). *Character education around the world:.* Mayıs 29. 2015 Tarihinde [Http//Www.Tandfonline.Com](http://www.tandfonline.com). Adresinden Alındı
- Linkona, T. (1991). *Responsibility*. Bantambooks. New York.
- Mcgurk, H. & Soriano, G. (1998). Families and social development. A. Campell. & S. Mencer (Dü) İçinde. *The Social Development* (S. 113-142). Usa: Psychology Press.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2010). İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi programı. *Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları*.
- Neslitürk, S. (2013). *Anne değerler eğitimi programının çocukların sosyal beceri gelişimine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosayl Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Neslitürk, S.(2016) Değerler eğitimi. Yağan Güder, S. (Ed.) *Değerler eğitimi etkinlikleri* içinde (1. baskı, s. 64) Ankara, Eğiten Kitap
- Oğurlu, Ü. (2010). Üstün zekâlı ve yeteneklilerde sosyal uyum ve arkadaşlık ilişkisi:literatür taraması. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 03(39). 91.
- Oktay, A. (2004). Değerler eğitiminde yeni yaklaşımlar. *İlköğretim Sosyal Bilimler Dergisi*. 04(10) 63-75.

- Olçay, O. (2008). *Bazı kişisel ve ailesel değişkenlere göre okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal yetenekleri ve problem davranışlarının analizi*.Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.: Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Özkul, A. (2007). *Yaşam ve çalışma değerlerini etkileyen faktörler*. Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Isparta.
- Öğüt, F. (2000). *Sosyal Uyum İle Sürekli Kaygı Arasındaki İlişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.: Kocaeli Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kocaeli.
- Özdaş, F. (2013).*Okullarda değerler eğitimi ve istenmeyen öğrenci davranışlarına ilişkin öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Elezığ.
- Özdemir Beceren, B. (2019) 60-72 aylık çocuklara uygulanan değerler eğitimi etkinliklerinin çocukların sosyal duygusal gelişimleri üzerine etkisinin incelenmesi. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*,.13(27). 682-701.
- Öztürk Samur, A. (2011). *Değerler eğitimi programının 6 yaş çocuklarının sosyal ve duygusal gelişimlerine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Öztürk, İ. (2015). *Gordon allport'un din anlayışı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Pianta, R. (1997). Adult – child relationship processes and early schooling. *early education and development*. 1(8). 11-26.
- Prestwich, Dorothy L. (2004). Character education in america's schools. *School Community Journal*. 14 (1 ).139-150
- Roekeach, M. (1973). *The nature of human values*.The Free Press. New York. [https://www.Academia.Edu/35123144/Universal\\_Human\\_Values\\_Are\\_The\\_Standard\\_For\\_The\\_Urgent\\_Social\\_Changes\\_Designing](https://www.Academia.Edu/35123144/Universal_Human_Values_Are_The_Standard_For_The_Urgent_Social_Changes_Designing) sayfasından alınmıştır.
- Sapsağlam, Ö. (2015). *Anasınıfına devam eden çocuklara uygulanan sosyal değerler eğitimi programının sosyal beceri kazanımına etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Sarı, M. (2007). *demokratik değerlerin kazanımı sürecinde örtük program: düşük ve yüksek yaşam kalitesine sahip iki ilköğretim okulunda nitel bir çalışma*. Yayınlanmamış doktora tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana.
- Schaffer, H. (1996). *Social development* . Blackwell Publishers. Usa. <https://www.google.com/search?tbm=bks&q=Social+Development+schafer&spell> sayfasından elde edilmiştir.

- Schwartz, S. (1992). Universals in the content and structure of values: theoretical advances and empirical tests in 20 countries. I. Zanna (Dü.) İçinde. *Advances In Experimental Social Psychology*. (S. 1-65).: Academic Press. Orlando.
- Sigurdardottir, I. & Einarsdottir, J. (2016). An action research study in an Icelandic preschool: developing consensus about values and values education. *International Journal Of Early Childhood*. 2(48). 161-177.
- Sönmez, V. (2002). *Eğitim felsefesi*. Pegem Yayınları. Ankara.
- Sözkesen, A. ve Öztürk Samur, A. (2017) 60-72 Aylık çocukların değer eğitiminde öykü temelli yaratıcı drama yönteminin etkisi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 36(2). 105-117
- Spranger, E. (2004). *İnsan tipleri*. (A. Aydoğan. Çev.) İz Yayıncılık. Ankara.(Orijinal çalışmanın basım tarihi 1928)
- Sucuoğlu, B. ve Çiftçi. İ. (2003). *Bilişsel süreç yaklaşımıyla sosyal beceri öğretimi*. Kök Yayıncılık. Ankara.
- Şişman, M. ve Turan. S. (2002). Eğitim ve okul yönetimi danışma kurullarının işlevi. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*(6). 136-146.
- Ştefan, C. (2008). Short-term efficacy of a primary prevention program for the development of social-emotional competencies in preschool children. *Cognition. Brain & Behavior*. 12. 285-307.
- Ştefan, C. Balaj. A.. Porumb. M.. Albu. M.. & Miclea. M. (2009). Preschool screening for social and emotional competencies – development and psychometric Properties. *Cognition. Brain. Behavior*. 2(13). 121-146.
- Tahiroğlu, M. Yıldırım. T. ve Çetin, T. (2010). Değer Eğitimi yöntemlerine uygun geliştirilen çevre eğitimi etkinliğinin ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin çevreye ilişkin tutumlarına etkisi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*. 231-248
- Tahiroğlu, M. (2014). İlkokul 4. sınıf.sosyal bilgiler dersinde değer eğitimi etkinlik örnekleri: R. Turan. ve K. Ulusoy (Dü) İçinde. *Farklı yönleriyle değerler eğitimi* (S. 339-366).Pegemakademi Yayıncılık. Ankara.
- Thomberg, M. (2008). The lack of professional knowledge in values education. *Teaching And Teacher Education*(24). 1791-1798.
- Tillman, D. (2014). *8-14 Yaş grubu öğrencileri için yaşayan değerler eğitimi etkinlikleri*. (V. Aktepe. Çev.). Eğitim Yayınevi. Konya.
- Tulunay Ateş, Ö. (2017). Türkiye’de Değerler eğitimi uygulamalarının öğrencilere kazandırılması istenen olumlu özellikler üzerindeki etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 15(34). 41-60.

- Türnüklü, A. (2004). Okullarda sosyal duygusal öğrenme. *Kuram ve uygulamalarda eğitim yönetimi dergisi* (37). 136-152.
- Unesco, (2000). Unesco and living values: An Educational Program.. (S. 1-12). Paris.
- United Nations educational scientific & cultural organizations, (2010). *living values education overview*. 11 16. 2016 Tarihinde [Http://Www.Livingvalues.Net](http://www.livingvalues.net). Adresinden Alındı
- Ural, O. Güven, G. Sezer, T. Efe Azkeskin, K. ve Yılmaz Elif, (2015). Okul öncesi dönemdeki çocukların bağlanma biçimleri ile sosyal yetkinlik ve duygu düzenleme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*(1). 589-598.
- Uyanık Balat, G. (2005). Değerler Eğitimi ve değerler eğitimi programları. A. Oktay. ve Ö. Polat Unutkan (Dü) İçinde. *Okul öncesi eğitimde güncel konular İçinde* (S. 197-209). Morpa Yayınları. İstanbul.
- Uyanık-Balat, G. ve Balaban-Dağal, A. (2009). *Okul öncesi dönemde değerler eğitimi etkinlikleri*. Kök Yayıncılık. Ankara.
- Uysal, F. (2008). *Karakter eğitimi programlarının değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Uzunkol, E. (2014). *Hayat bilgisi öğretiminde uygulanan değerler eğitimi programının öğrencilerin özsaygı düzeyleri, sosyal problemçözme becerileri ve empati düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Walker H. Zeller, R. Close, D. Webber, J. & Gresham, F. (1999). The present unwrapped: change and challenge in the field of behavioral disorders. *Behavioral Disorders*. 1(24). 293-304.
- Washburn, J. Acock, A. Vuchinich, S. Snyder, F. Day. P. Dubois, D.. & Flay, B. (2011). Effects of a social-emotional and character development program on the trajectory of behaviors associated with social emotional and character development: findings from three randomized trials. *Society For Prevention Research Prev*. 314-323.
- Wikipedia, <https://tr.wikipedia.org/wiki/anksiyete>. 11 12. 2016 Tarihinde Wikipedia. Adresinden Alındı
- Yaka. Ş.. Yalçın. D. ve Denizli. E. (2014). Okul öncesi eğitimde verilecek öncelikli değerlere ilişkin veli. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 12(28). 169-192.
- Yiğittir, S. ve Selahattin, K. (2012). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı uygulama klavuzun'da yer alan etkinliklerin değerler eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (Kefad)*. 13(2). 49-73.



- Yıldırım, A. (2018). *6 yaş okul öncesi çocuklarına yönelik cesaret temelli değerler eğitimi uygulamalarının etkililiği*. Yayınlanmamış yüksek lisans Tezi. Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Yıldırım, E. (2008). *Çocuk ve televizyonda şiddet: 5 yaşındaki çocukların anne - babalarının televizyondaki şiddetin saldırgan davranışlar üzerindeki etkilerine ilişkin görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Yılmaz, E. (2012). *60-72 aylık çocukların duyguları anlama becerilerinin sosyal problem çözme becerilerine etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Yuvacı, Z. (2013 a.). *Okul öncesi değerler eğitimi uygulayan okullardan seçilen değerlerin ve etkinliklerin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Kütahya.
- Yuvacı, Z. Şafak. M. ve Şirin. N. (2013 b.). Okul öncesi çocuklarına değer eğitimi verirken davranış geliştirme merkezli öğrenme yöntemi uygulayan öğretmenlerin görüşleri. *Middle Eastern & African Journal Of Educational Research*(5). 122-135.

**EKLER**

### Ek A: Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği-30

Aşağıdaki listede bir çocuğun duygusal durumu ve davranışları ile ilgili ifadeler yer almaktadır. Verilen numaralandırma sistemini göz önünde bulundurarak ifadelerdeki davranışları anketi doldurduğunuz çocukta ne kadar sıklıkla gözlemlediğinizi işaretleyiniz: Bu davranışı;

**(1) HİÇBİR ZAMAN (2 veya 3) BAZEN (4 veya 5) SIK SIK (6) HER ZAMAN gözlemliyorum.**

1. Yüz ifadesi duygularını belli etmez.	1	2	3	4	5	6
2. Zorda olan bir çocuğu teselli eder ya da ona yardımcı olur.	1	2	3	4	5	6
3. Kolaylıkla hayal kırıklığına uğrayıp sinirlenir.	1	2	3	4	5	6
4. Faaliyeti kesintiye uğradığında kızar.	1	2	3	4	5	6
5. Huysuzdur, çabuk kızıp öfkelenir.	1	2	3	4	5	6
6. Gündelik işlerde yardım eder (örneğin sınıf toplanırken ya da beslenme dağıtılırken yardımcı olur).	1	2	3	4	5	6
7. Çekingen, ürkektir; yeni ortamlardan ve durumlardan kaçınır.	1	2	3	4	5	6
8. Üzgün, mutsuz ya da depresiftir.	1	2	3	4	5	6
9. Grup içinde içe dönük ya da grupta olmaktan huzursuz görünür.	1	2	3	4	5	6
10. En ufak bir şeyde bağırır ya da çılglık atar.	1	2	3	4	5	6
11. Grup içinde kolaylıkla çalışır.	1	2	3	4	5	6
12. Hareketsizdir, oynayan çocukları uzaktan seyreder.	1	2	3	4	5	6
13. Anlaşmazlıklara çözüm yolları arar.	1	2	3	4	5	6
14. Gruptan ayrı, kendi basına kalır.	1	2	3	4	5	6
15. Diğer çocukların görüşlerini dikkate alır.	1	2	3	4	5	6
16. Diğer çocuklara vurur, onları ısırır ya da tekmeler.	1	2	3	4	5	6
17. Grup faaliyetlerinde diğer çocuklarla birlikte çalışır, onlarla iş birliği yapar.	1	2	3	4	5	6
18. Diğer çocuklarla anlaşmazlığa düşer.	1	2	3	4	5	6
19. Yorgundur.	1	2	3	4	5	6
20. Oyuncaklara iyi bakar, oyuncakların kıymetini bilir.	1	2	3	4	5	6
21. Grup faaliyetleri sırasında konuşmaz ya da faaliyetlere katılmaz.	1	2	3	4	5	6
22. Kendinden küçük çocuklara karşı dikkatlidir.	1	2	3	4	5	6
23. Grup içinde fark edilmez.	1	2	3	4	5	6
24. Diğer çocukları istemedikleri şeyleri yapmaya zorlar.	1	2	3	4	5	6
25. Öğretmene kızdığı zaman ona vurur ya da çevresindeki eşyalara zarar verir.	1	2	3	4	5	6
26. Endişeye kapılır.	1	2	3	4	5	6
27. Akla yatan açıklamalar yapıldığında uzlaşmaya varır.	1	2	3	4	5	6
28. Öğretmenin önerilerine karşı çıkar.	1	2	3	4	5	6
29. Cezalandırıldığında (örneğin herhangi bir şeyden yoksun bırakıldığında) başkaldırır, karşı koyar.	1	2	3	4	5	6
30. Kendi başarılarından memnuniyet duyar.	1	2	3	4	5	6

**Ek B: OKULÖNCESİ DEĞERLER ÖLÇEĞİ AİLE FORMU**  
(Öğretmen Tarafından doldurulacak)

**Yönerge:** Aşağıda öğrencilerinizin bazı değerleri hangi sıklıkla sergilediği ile ilgili ifadeler yer almaktadır. Lütfen her ifadeyi okuyun ve öğrenciniz aşağıda verilen davranışlara hangi ölçüde sahipse objektif olarak karşısına işaretleyiniz. Katkılarınız için teşekkürler.

Çocuğun Adı-Soyadı:

Okulu :

DAVRANIŞLAR	EVET	BAZEN	HAYIR
1. Etkinlik sonrası malzemeleri dolaba yerleştirir			
2. Süreli etkinliklerin süresine ilişkin yönergeye uyar			
3. Yetişkin denetimi olmasa da gerektiği gibi davranır			
4. Beslenme saatinde gerekli hazırlıkları ( el temizliği, beslenmeyi çıkarma vb) yapar ve yemeğini kendi yer.			
5. Sınıfta verilen görevleri yerine getirir			
6. Başkalarının farklı özellikleri olabileceğini kabul eder			
7. Başkalarının da hakları olduğunu kabul eder			
8. Arkadaşları konuşurken rahatsız eder			
9. Nezaket sözcüklerini kullanır			
10. Farklı özellikteki (kilolu, gözlüklü, çok esmer, engelli vb) arkadaşlarını tuhaf karşılar			

Ölçeğin tamamına ulaşmak için sayın Dr. Seviye NESLİTÜRK ile irtibata geçiniz.  
E-mail: seviyenesliturk@gmail.com

## Ek C: ÖLÇEK İZİNİ

### YNT: ÖLÇEK İZİNİ



seviyenesliturk <seviyenesliturk@gmail.com>  
28.11.2017 20:09



Kime: Hayriye Asar

Sevgili Hayriye,  
Ölçeği kullanabilirsin. Sonuçlarını paylaşırsan sevinirim. Sana kolay gelsin,iyi çalışmalar..

Seviye Neslitürk

Samsung Galaxy akıllı telefonumdan gönderildi.

----- Orijinal mesaj -----

Başlangıç tarihi: Hayriye Asar <hayriyeasar@hotmail.com>

Tarih: 28 11 2017 19:02 (GMT+02:00)

Alıcı: seviyenesliturk@gmail.com

Konu: ÖLÇEK İZİNİ

Merhaba Hocam,

**Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Okulöncesi anabilim dalında yüksek lisans öğrencisiyim “DEĞERLER EĞİTİMİ PROGRAMININ 5-6 YAŞ ÇOCUKLARININ SOSYAL DUYGUSAL UYUM VE DEĞER DÜZEYLERİ ÜZERİNE ETKİSİ” adlı tez çalışmam için sizin hazırlamış olduğunuz “ Okul Öncesi Değerler Ölçeği”ni kullanmak istiyorum**

**Gereğini bilgilerinize arz ederim.**

**Ek E:**

PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ  
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Denizli

17.05.2017

Yüksek lisans öğrencisi Hayriye ASAR'ın " Değerler eğitimi programının 5-6 yaş çocuklarının sosyal duygusal uyum ve değer düzeyleri üzerine etkisi" adlı tez çalışması için hazırlanmış olduğu okulöncesi değerler eğitimi programını okulumuz bünyesinde ki anasınıfında 03.04 - 17.05.2017 tarihleri arasında uygulamıştır.

  
Hülya KARA

Sınıf Öğretmeni

  
Mehmet Ali POLAT

Okul Müdürü

**ÖZGEÇMİŞ**

<b>Kişisel Bilgiler</b>	
Adı	Hayriye
Soyadı	ASAR
Doğum Yeri ve Tarihi	12.02.1988 Yatağan
Uyruğu	TC
E-Mail Adresi	hayriyeasar@hotmail.com
<b>Eğitim</b>	
İlköğretim	Bağyaka İlköğretim Okulu (1994-1998), Bozüyük İlköğretim Okulu (1998-1999), Namık Kemal İlköğretim Okulu (1999-2002)
Ortaöğretim	Mehmet Emin Ünal Kız Meslek Lisesi (2002-2005)
Yükseköğretim (Lisans)	Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Fakültesi (2008-2011)